

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÜMMÜ HÂNÎ (R.A) NİN HAYATI
VE
HADİS RİVAYETİNDEKİ YERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep YILDIRIR

**Enstitü Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Hadis**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hayati YILMAZ

HAZİRAN 2009

ÜMMÜ HÂNÎ (R.A) NİN HAYATI
VE
HADİS RİVAYETİNDEKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep YILDIRIR

Enstitü Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Hadis

Bu tez 23 / 06 /2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr. Hayati YILMAZ

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç.Dr. Ayhan TEKİNEŞ

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Prof.Dr. Levent ÖZTÜRT

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Zeynep YILDIRIR

15 Mayıs 2009

ÖNSÖZ

İslam dinin temel esaslarından biri olan hadis, vahyin anlaşılması ve İslamî ilimlerin kaynağı olması bakımından son derece önemlidir. Bu nedenle hadis ilmi İslamî ilimler içinde müstesna bir yere sahiptir.

Hadislerin tespit edilmesi ve sonraki nesillere aktarılarak günümüze kadar ulaşmasında sahâbîlerin büyük gayret ve katkıları olmuştur. Hadis ilmini öğrenme ve öğretme çabaları Hz. Peygamber rehberliğinde başlamış, sahâbîler de sonraki nesillere her dönemde rehber olmuştur.

Hadislerin diğer nesillere intikalinde erkek sahâbîlerin yanında hanım sahâbîler de yer almıştır. Hz. Peygamberi gören, O'nun (s.a.) sözlerini işiten, davranışlarının yakînen tanık olan ve kadın olsun erkek olsun hadis ilmine katkıda bulunan vahyin ilk şahitleri sahâbîlerin biyografilerini incelemek, rivayetlerin tarihî gelişimini ve sonraki nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasını anlamak için ayrıca bir önem arz etmektedir. Bu doğrultuda konu olarak hanım sahâbîlerden Ümmü Hânî seçilmiş, Ümmü Hânî'nin hayatı ve hadis rivayetindeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yaptığım çalışma süresince tavsiye ve yönlendirmesini esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hayati YILMAZ Bey'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca bu çalışmanın ortaya çıkmasında yardımcı ve destek olan ve bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim kıymetli anne ve babama şükranlarımı sunarım.

Zeynep YILDIRIR
23 Haziran 2009

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: ÜMMÜ HÂNÎ’NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ.....	3
1.1. Ümmü Hânî’nin Hayatı.....	3
1.1.1. İsmi, Künyesi ve Nisbesi.....	3
1.1.2. Doğumu ve Çocukluğu.....	4
1.1.3. Ailesi.....	5
1.1.3.1. Babası.....	5
1.1.3.2. Annesi.....	7
1.1.3.3. Kardeşleri.....	9
1.1.4. Evliliği, Eşi ve Çocukları.....	18
1.1.4.1. Evliliği.....	18
1.1.4.2. Eşi.....	20
1.1.4.3. Çocukları.....	23
1.1.5. Mirac Mucizesi ve Ümmü Hânî.....	26
1.1.6. Müslüman Olması.....	31
1.1.7. Vefatı.....	34
1.2. Kişiliği.....	34
1.2.1. Ahlakî Kişiliği.....	34
1.2.2. İlmî Kişiliği.....	37
BÖLÜM 2: ÜMMÜ HÂNÎ’NİN HADİS RİVAYETİNDEKİ YERİ VE KÜTÜB-İ	
TİS’ADAKİ RİVAYETLERİ.....	38
2.1. Ümmü Hânî’nin Hadis Rivayetindeki Yeri ve Talebeleri.....	38
2.1.1. Hadis Rivayetindeki Yeri.....	38
2.1.2. Talebeleri.....	38
2.1.2.1. Abdullah b. Abbas.....	38
2.1.2.2. Abdurrahman b. Ebû Leyla.....	40

2.1.2.3. Abdullah b. Haris b. Nevfel.....	41
2.1.2.4. Urve b. Zübeyr	42
2.1.2.5. Abdullah b. Abdullah b. Hâris.....	43
2.1.2.6. Küreyb	44
2.1.2.7. Mücahid b. Cebr	45
2.1.2.8. Amir eş-Şâbi.....	46
2.1.2.9. A'ta b. Ebû Rebah	48
2.1.2.10. Ca'de el-Mahzumî	50
2.1.2.11. Ebû Mürre	50
2.1.2.12. Ebû Salih.....	51
2.1.2.13. Harun el-Mahzûmî.....	52
2.1.2.14. Muhammed b. Ukbe b. Mâlik.....	52
2.1.2.15. Yahya b. Ca'de	53
2.1.2.16. Diğer Talebeleri	54
2.2. Kütüb-i Tis'adaki Rivayetleri ve Rivayetlerin Konularına Göre Dağılımı.....	54
2.2.1.Kütüb-i Tis'adaki Rivayetleri	54
2.2.2.Rivayetlerin Konularına Göre Dağılımı.....	69
2.2.2.1. Buhârî'deki Rivayetlerinin Dağılımı	69
2.2.2.2. Müslim'deki Rivayetlerinin Dağılımı	70
2.2.2.3. Tirmizî'deki Rivayetlerinin Dağılımı.....	71
2.2.2.4. Nesâî'deki Rivayetlerinin Dağılımı.....	71
2.2.2.5. Ebû Dâvûd'daki Rivayetlerinin Dağılımı.....	72
2.2.2.6. İbn Mâce'deki Rivayetlerinin Dağılımı.....	72
2.2.2.7. Ahmed b. Hanbel'deki Rivayetlerinin Dağılımı	73
2.2.2.8. Mâlik'deki Rivayetlerinin Dağılımı	76
2.2.2.9. Dârimî'deki Rivayetlerinin Dağılımı	77
2.2.3.Ümmü Hânî'nin Kütüb-i Tis'a Dışında Kalan Hadis Eserlerindeki Rivayetleri.....	77
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA	85
EKLER.....	95
ÖZGEÇMİŞ.....	107

KISALTMALAR

a. mlf.	: aynı müellif
b.	: bin
bt.	: bint
Bkz.	: bakınız
çev.	: çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
s.	: sayfa
s.a.	: sallallahu aleyhi ve sellem
r.a.	: Radiyallahu anh
t.y.	: tarih yok
y.y.	: yayın yeri yok
yay.	: yayınları

Tezin Başlığı: “Ümmü Hânî (R.A.) nın Hayatı ve Hadis Rivayetindeki Yeri”
Tezin Yazarı: Zeynep YILDIRIR Danışman: Yrd.Doç. Dr. Hayati YILMAZ
Kabul Tarihi: 23 Haziran 2009 Sayfa Sayısı: V (ön kısım) +95(tez) + 12(ek)
Anabilimdalı: Temel İslam Bilimleri Bilimdalı: Hadis
<p>Bu çalışmanın amacı, İslam dininin temel kaynaklarından biri olan hadislerin sonraki nesillere aktarılmasında önemli rol oynayan sahâbe neslinden biri olan Ümmü Hânî (R.A.)’nın hayatını ve hadis ilmindeki yerini incelemektir.</p> <p>Ümmü Hânî’nin hayatıyla ilgili bilgiler araştırılırken kaynak olarak ricâl ve tabakât eserleri temel alınarak ulaşılabilen bütün kaynaklardan yararlanılmıştır.</p> <p>Çalışma girişle beraber iki bölümden oluşmaktadır.</p> <p>Birinci bölümde Ümmü Hânî’nin ismi, künyesi, nesebi, doğumu, ailesi, vefatı, manevî ve ilmi kişiliği hakkında bilgilere yer verilmiştir.</p> <p>İkinci bölümde Ümmü Hânî’nin hadis ilmindeki yeri incelenmiş, talebeleri tanıtılmıştır. Talebelerinin kendisinden ne kadar hadis rivayet ettikleri ve hadis rivayet ederken hangi eda sigalarını kullandıkları tesbit edilmiştir. Bu bölümün ikinci kısmında Ümmü Hânî’nin Kütüb-i Tis’a’daki rivayetlerine yer verilmiş, rivayetler arasındaki farklara işaret edilmiştir. Ayrıca Ümmü Hânî’nin Kütüb-i Tis’a dışında diğer hadis kaynaklarında bulunan rivayetleri de gösterilmiştir.</p> <p>Çalışmanın sonunda ise Sonuç ve Kaynakça bölümü yer almaktadır. Ayrıca Ek bölümde Ümmü Hânî’nin rivayetlerinin senedleri şemalar halinde verilmiştir.</p>
Anahtar kelimeler: Ebû Tâlib, Hadis, Sahâbe, Ümmü Hânî.

Title of the Thesis: “Ümmü Hânî (R.A)’s Life and İnplace of Hadith Relate”	
Author: Zeynep YILDIRIR Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hayati YILMAZ	
Date: 23 June 2009	Nu. of pages: V (pre text)+ 95(main body) + 12(appendic)
Department: Fundamental Islamic Sciences Subfield: Hadith	
<p>This study aims to examine the life and the place in science of Hadith of Ummu Hânî (R.A)’s who was one of the generation of Companions that played the most important role in the translating the one of the basic source of Islam the traditions later generations.</p> <p>While examining the life of Ummu Hânî bt. Ebû Tâlib, all of the sources that reached were benefited as the principally basic sources of tabakât and ricâl.</p> <p>This study consists of two parts together with the introduction.</p> <p>In first part, the datum about the name, tag, ancestry, birth, family, death, physical and spiritual personality was taken place.</p> <p>In second part, the place of Ummu Hânî in Hadith was examined and her pupils were introduced. How much hadith the pupils translated from her and while they translated which word they used are fixed. In the second part of this, the tradations from Ummu Hânî in Kutub-i Tis’a were taken place and the differences among the tradions were pointed out. Besides the tradations from Ummu Hânî except in Kutub-i Tisâ were showed.</p> <p>At the end of this study, a conclusion and a bibliography is taken place. Beside in the supplement the isnads of the tradations from Ummu Hânî were handed out as schematized.</p>	
Keywords: Companions, Ebû Talib, Hadith, Ummu Hânî.	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Önemi

İslâm dinin temel kaynaklarından birisi Kur'an diğeri de hadistir. İslâmî ilimlerin oluşumuna ve gelişimine etki eden hadislerin güvenilir yollarla öğrenilmesi ve öğretilmesi önemli bir yere sahiptir. Hadisleri sonraki nesillere aktararak günümüze kadar ulaşmasını sağlayan ve isnad sisteminin temelini oluşturan râvilerin hayatları, hadisleri nasıl ve hangi yollarla aldıkları gibi konular ilk dönemlerden beri üzerinde titizlikle çalışılan konular olmuştur. Hadislerin günümüze kadar sağlıklı yollarla gelip gelmediğini anlamak için, hadislerin sonraki nesillere nakletme konusunda büyük gayretler gösteren sahâbîlerin biyografilerini ve hadis ilmine katkılarını incelemenin önemi ve gerekli olduğu açıkça görülmektedir. Hadis rivayetinde ilk nesil olma hasebiyle ayrı bir yere sahip olan sahâbîlerin hayatlarını ve hadis ilmindeki yerlerini incelemenin önemi bize böyle bir çalışma yapmaya sevketmiştir.

Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Ümmü Hânî'nin hayatı, ismi, nesebi, künyesi, doğumu, ailesi incelenmektedir. İkinci kısımda Ümmü Hânî'nin manevî ve ilmî kişiliği ele alınmaktadır.

İkinci bölüm Ümmü Hânî'nin hadis rivayetindeki yeri ve Kütüb-i Tis'adaki rivayetleri şeklinde iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Ümmü Hânî'nin hadis rivayetindeki yerinden bahsedilmekte ve talebeleri tanıtılmaktadır. Talebelerinin kendisinden hangi yollarla hadis rivayet ettikleri konusunda bilgi verilmektedir. İkinci bölümün ikinci kısmında Ümmü Hânî'nin Kütüb-i Tis'adaki rivayetleri ve bu rivayetlerin konularına göre dağılımları yer almaktadır. Ayrıca rivayetler arasındaki farklar ayrıntılı bir biçimde gösterilmektedir. Bu bölüm Ümmü Hânî'nin Kütüb-i Tis'ada dışındaki hadis eserlerinde yer alan rivayetleri verilerek sona ermektedir.

Araştırmanın Amacı

Hadislerin sonraki nesillere aktarılmasında ve sıhhatini koruyarak sağlıklı bir şekilde günümüze kadar ulaşmasında önemli bir yere sahip olan sahâbîlerin hayatları, rivayet işlemi konusunda ortaya koydukları titizlikleri, bu işi nasıl yaptıkları ve hangi hususlara dikkat ettikleri gibi konular ilk yıllardan itibaren sahâbî ve sonraki nesillerin biyografi-

lerini ve hadis ilmindeki yerlerini incelemeye sevk etmiştir. Bu çalışma da ilk yıllardan bu yana yapılan bu tarz çalışmalara bir nebze olsun katkıda bulunma amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle çalışmada Ümmü Hânî'nin hayatı ile ilgili bilgilerle beraber Ümmü Hânî'nin talebelerinin biyografilerine değinilmiştir. Ayrıca Ümmü Hânî'nin talebelerinin kendisinden hadis rivayet ederken kullandıkları tahammül ve eda sigalarına yer verilerek hoca talebe ilişkileri üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma biyografi konusu olduğu için öncelikle ricâl ve tabakât eserleri temel alınmış, çalışılan şahıs Kütüb-i Sitte ravilerinden hanım bir sahâbî olduğu için bu özelliklere yönelik eserlere ulaşılmıştır. Ümmü Hânî'nin soyu, ailesi ve hayatına dair bilgileri elde etmek için neseb kitapları taranmış elden geldiğince Ümmü Hânî hakkında bilgilerin yer aldığı bütün kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ümmü Hânî'nin hadisçiliği ve hadis ilmindeki yeri ile ilgili bilgiler için de bu konulara yönelik eserler incelenmiş, özellikle rivayetleri taranırken el-Mektebetü's-şâmile programından yararlanılmıştır.

BÖLÜM 1: ÜMMÜ HÂNÎ'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. Ümmü Hânî'nin Hayatı

1.1.1. İsmi, Künyesi ve Nisbesi

Ümmü Hânî'nin soyu hakkında verilen bilgiler kaynaklarda Ümmü Hânî bt. Ebû Tâlib Abdülmenaf b. Abdülmuttalib b. Hâşim şeklinde belirtilmektedir.¹ Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in kızı olan Ümmü Hânî, Kureyş kabilesinin Hâşimî koluna mensubtur.² hakkında ihtilaflar vardır. Kaynaklarda Ümmü Hânî'nin ismi Fâhite³, Hind⁴

¹ Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Dâru sâdır, Beyrut 1985, VIII, 47; Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh en-Nemerî, *el-İstiâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, (Tahkîk: Ali Muhammed Becâvî), Dâru'n-nahda, Kahire, IV, 1963; İzzuddîn İbnü'l-Esîr Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, (Tahkîk: Muhammed İbrahim el-Bennâ, Muhammed Ahmed Aşur), VII, 404; Şihâbüddîn Ahmed b. Abdülvehhab b. Muhammed en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb fî funûni'l-edeb*, Vezâretü's-sekâfe ve'l-irşad, Kahire, XIX, 204; Ebû'l-Haccâc Yusuf b. ez-Zekî el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, Müessesetu'r-risâle, Beyrut 1980, XXV, 389; Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivayetu fî'l-kütübü's-sitte*, III, Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, Beyrut, 1983, III, 444; a. mlf. *Siyerü a'lami'n-nübelâ*, Müessesetu'r-risâle, Beyrut 1993; II, 311-312; Şihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyizi's-sahabe*, (Tahkîk: Ali Muhammed Becâvî), IV, 479; Muhammed Hüseyin el-A'lamî el-Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, Müessesetu'l-a'lemi li'matbu, 1987, I, 314; Muhammed ez-Zuhaylî, *Mercau'l-ülümü'l-İslamiyye*, Dâru'l-ma'rife, Dımaşk, s. 77; Zekî el-Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifin ve'l-a'lâmu'l-arab*, Mektebetü'l-melik fahd el-vataniyye, Riyad, 1994, IV, 1806.

² Safiyyüddin Ahmed b. Abdullâh el-Hazrecî, *Hülâsatü Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*, 3. baskı, Mektebetü'l-matbuâtü'l-İslamiyye, Beyrut 1979, s. 500; İbn Abdilberr, *el-İstiâb* VII, 404; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 389; Zehebî, *Siyer*, II, 312; Ebû'l-Mehasin Şemseddîn Muhammed b. Ali b. el-Hasan Hüseyinî, *Kitâbü't-Tezkire bi-ma'rifeti ricali kütübü'l-aşere*, (Tahkîk: Rifât Fevzi Abdülmuttalib), 1. baskı, Mektebetü'l-hancî, Kahire 1997, IV, 2378; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 479; Zuhaylî, *Mercau'l-ülümü'l-İslamiyye*, s.77; Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifin*, IV, 1806.

³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 47; Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *Kitâbü'l-ilel ve ma'rifetü'r-ricâl*, (Tahkîk: Vasiyyullah b. Muhammed Abbas), Mektebetü'l-İslâmiyye, Dâru'l hânî, 1988, I, 562; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, Dâru'l-fikr, Beyrut 1996; II, 296; Abdurrahmân b. Muhammed er-Râzî İbn Ebî Hâtîm, *Kitabu'l-Cerh ve't-ta'dil*, Meclisu dâiretu'l-maârif, Haydarâbâd 1952, IX, 467; Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endülüsî, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, Dâru'l-meârif, Kahire 1982, 37; Ebû'l-Kâsım el-Müsevî el-Hûî, *Mu'cemu ricâli'l-hadis*, Beyrut, 1989, XXIII, 181; Muhammed Ali Kutub, *Nisâ havle'r-Rasûl*, Dâru'd-da've, İskenderiye, 1996, 127.

⁴ Ebû Abdillâh İsmail b. İbrahim Buhârî, *Ricâlu Sahihü'l-Buhârî*, (Tahkîk: Abdullâh el-Leysi), Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1987, 852; Ebû Muhammed Cemaleddîn Abdülmelîk İbn Hişâm, *Sireti İbn Hişâm*, Dâru't-türâsi'l-arabî, Beyrut, II, 420; Ebû Abdullâh Mus'ab b. Abdullâh Mus'ab ez-Zübeyrî, *Kitâbu Nesebu Kureyş*, Dâru'l-maârif, Kahire, 1982, s. 39; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 1963; el-Hazrecî, *Hülâsatü Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl*, s. 500; en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XIX, 204; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 389, Zehebî, *el-Kâşif*, III, 444; a.mlf., *Siyer*, II, 312; Hüseyinî, *Kitâbü't-Tezkire bi-ma'rifeti ricali kütübü'l-aşere*, IV, 2378; Şihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Meclisu dâiretu'l-maârif, Haydarâbâd 1327; VI, 577; Hüseyin b. Muhammed b. Hasan Diyârbekrî, *Târihü'l-hamîs fî ahvâl enfesi nefis*, I, Müessesetu şa'ban, Beyrut, 1866, I, 163.

ve Fâtıma⁵ şeklinde belirtilmektedir. Ümmü Hânî'nin ismiyle ilgili verilen bilgilerin hepsinde Fâhite ismi geçmekle birlikte kaynakların çoğunda Hind ismi de zikredilmektedir. en-Nüveyrî'nin İbn Kelbî'den ve el-Hazrecî'nin Ahmed b. Hanbel'den naklettikleri bilgilere göre Ümmü Hânî'nin ismi Hind'dir.⁶ ez-Zuhaylî ve el-Cezzar Fâhite, Hind ve Fâtıma isimlerini verdikten sonra Fâhite'nin daha meşhur olduğunu belirtmişlerdir.⁷ Ümmü Hânî'nin eşi Hübeyre'nin yazdığı şiirlerden birinde Hübeyre:

Acaba Hind seni özlemiş midir?

Yoksa ondan sana haber mi geldi?

İşte ayrılış sebepleri ve yüz çevirme böyledir⁸

dizelerini söylemekte ve eşinin ismini Hind olarak zikretmektedir. Kaynaklarda bulunan bilgilere göre Fâhite ve Hind isimleri hakkındaki bilgiler çoğunluktadır. Bu bilgilerden yola çıkılarak Ümmü Hânî'nin iki ayrı isminin olabileceği söylenebilir. Bazı eserlerde Hind isminin zikredilmemesi Fâhite isminin daha meşhur olmasından kaynaklanmış olabilir. Fâhite ya da diğer adıyla Hind, Hânî adındaki oğluna nispetle Ümmü Hânî olarak künyelenmiştir. Kaynaklarda Ümmü Hânî'nin başka bir künyesinin olduğuna dair bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

1.1.2. Doğumu ve Çocukluğu

İncelenen kaynaklarda Ümmü Hânî'nin doğumuyla ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Ebû Tâlib babasının vefatından sonra onun vasiyeti üzerine yeğeni Muhammed (s.a.)'i yanına almış O'na bakıp himaye etmiştir. Hz. Peygamber'in o sırada çocukluk arkadaşı olan Ümmü Hânî ile muhtemelen birlikte geçirdiği vakitler olmuştur. Fakat kaynaklarda Ümmü Hânî'nin ne kendi çocukluğuna ait ne de amcasının oğlu Muhammed (s.a.) ile ilgili ilişkilerine dair bilgilere rastlanılmaktadır.

⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 404; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV,479; Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s. 77; Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifîn*, IV, 1806; Hairî, *Terâcîmu a'lâmi'n-nisâ*, I, 314-315; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-nisâ*, Şamil yayınları, İstanbul, 1982, s. 127.

⁶ Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVIII, 204; el-Hazrecî, *Hülâsatü Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl*, s. 500.

⁷ Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s.77; Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifîn*, IV, 1806.

⁸ Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 39; Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifîn*, IV, 1806.

1.1.3. Ailesi

1.1.3.1. Babası

Hız. Peygamber'in amcası ve Ümmü Hânî'nin babası olan Ebû Tâlib'in asıl ismi Abdülmenâf'tır.⁹ En büyük oğlu Tâlib'e nisbetle Ebû Tâlib olarak künyelenmiştir.¹⁰ Ebû Tâlib, Mekke'de¹¹ milâdî 535 yılında doğmuştur.¹² Annesi Fâtıma bt. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzum,¹³ babası Abdulmuttalibtir.¹⁴ Kardeşleri Abdullah, Zübeyr, Abdülka'be,¹⁵ Ümmü Hakîm, Âtike, Berre, Ervâ ve Ümeyme'dir.¹⁶ Ebû Tâlib ile Hız. Peygamber'in babası Abdullah öz kardeşlerdir. Yani Hız. Peygamber ile Ümmü Hânî öz amca çocuklarıdır. Babasının vefatından sonra torunu Muhammed (s.a.)'i himayesi altına alan dedesi Abdulmuttalib belki de bu sebeple vefat etmeden önce oğlu Ebû Tâlib'in bakmasını vasiyet etmiştir.¹⁷ Abdulmuttalib'in diğer oğulları da Muhammed (s.a.)'i yanlarına almak istiyorlardı. Hatta daha sonraları Hız. Peygamber'e en fazla düşmanlık gösterecek olan Ebû Leheb yeğeni Muhammed (s.a.)'i yanına almayı en çok isteyenlerdendi. Fakat Abdulmuttalib Ebû Tâlib en büyük oğlu olmamasına ve maddi durumunun da iyi olmamasına rağmen torunu Muhammed (s.a.)'e bakması ve O'nu himaye etmesi için Ebû Tâlib'i seçmiştir.¹⁸

⁹ Ebû'l-Kâsım Ali b. Hasen İbn Asâkir,, *Târihu Medîneti Dimeşk*, (Tahkik: Muhiddîn Ebû Saîd Amrevî), LXVII, 1. baskı, Dâru'l-fıkr, Beyrut 1998, 307; Muvaffakaddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme, *et-Tebyîn fî ensâbi'l-Kureşiyîn*, (Tahkik: Muhammed Naif Duleymî), Mektebetü'n-nahdati'l-arabiyye, Beyrut 1988, s. 107; Ziriklî, Hayreddîn, *el-A'lâm kamusu teracim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ*, Dâru'l-ilm li'l-melâyin, 1984, IV, 315.

¹⁰ Ebû Münzir Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, (Tahkik: Nâcî Hasan), Mektebetü'n-nahdati'l-arabiyye, Beyrut 1986, s. 68; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, I, 96; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 315.

¹¹ Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 315.

¹² Fığlalı, Ethem Rûhî, "Ebû Tâlib", *DİA*, İstanbul 1994, X, 237.

¹³ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 68; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, I, 97; Ebû'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed İbn Seyyidünnâs, *Uyünü'l-eser fî funûni'l-megâzi ve's-şemâil ve's-siyer*, Dârü't-türâs, 1992, II, 383; Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Ebû Zehrâ, *Son Peygamber Hız. Muhammed* (çev. Mehmet Keskin), Birleşik yayıncılık, İstanbul 1993, s. 183.

¹⁴ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 68.

¹⁵ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 68; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, I, 96.

¹⁶ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, I, 96-97; İbn Seyyidünnâs, *Uyünü'l-eser*, II, 383.

¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 118; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târihu'l-umem ve'l-mülük*, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut 1987, I, 519; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, 107-108; Ebû Zehrâ, *Son Peygamber Hız. Muhammed*, 182; Danışman, Zuhurî, *Büyük İslâm Târihi*, İstanbul 1967, I, 86; Köksal, Asım, *Hız. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, Şamil yayınları, İstanbul 1981,74; Mahmud Es'ad Seydişehrî, *Tarih-i Dîn-i İslâm*, (çev. Ahmed Lutfî Kazancı-Osman Kazancı), Marifet Yayınları, İstanbul, 1983, s. 381-382; Fığlalı, "Ebû Tâlib", *DİA*, X, 237.

¹⁸ Danışman, *Büyük İslâm Târihi*, I, 86-87.

Ebû Tâlib'in sütünden yararlandıkları birkaç deveden başka malı yoktu. Fakat Ebû Tâlib Kureyş'te saygı gösterilen ve sözü dinlenen bir insandı.¹⁹ Kureşliler nazarında büyük bir itibarı olan Ebû Tâlib'i babası Abdulmuttalib diğer oğulları arasında kendisine daha yakın görmekteydi. Ebû Tâlib'de bulunan bu özellikler maddi durumu iyi olmasa da Abdulmuttalib'in torununa bakması için oğulları arasında onu seçmesine sebep olmuştur. Ebû Tâlib de babasının vasiyetini en iyi şekilde yerine getirmiştir. Yeğenin üzerine titreyen Ebû Tâlib O'na son derece merhametli ve anlayışlı bir şekilde davranmıştır.²⁰ O'na bir baba, yeri geldiğinde bir arkadaş olan Ebû Tâlib elinden geldiğince yeğeni Muhammed (s.a.)'i yanında bulundurmıştır.²¹ Yeğenini kendi çocuklarından fazla sevmiş, yanına almadan uyumamıştır.²² Muhammed (s.a.) amcasının evine geldikten sonra Ebû Tâlib'in evi bereketlenmiştir. Ebû Tâlib'in aile efradı ayrı ayrı veya topluca bir şeyler yediklerinde doymazlardı fakat Muhammed (s.a.) ile birlikte yedikleri zaman yemek az da olsa doyarlardı. Sofra kurulduğu zaman eğer Muhammed (s.a.) sofrada değilse Ebû Tâlib çocuklarına "Muhammed (s.a.) gelinceye kadar elinizi yemeğe uzatmayın" derdi. Yeğeni Muhammed (s.a.) geldikten sonra yemeğe başlarlardı ve O'nun bulunduğu sofrada yemek artardı.²³ Ebû Tâlib yeğeni Muhammed (s.a.)'i ömrünün sonuna kadar koruyup kollamış ve her daim O'na destek olmuştur.

Ebû Tâlib amcasının kızı²⁴ Fâtıma bt. Esed b. Hâşim ile evlenmiştir.²⁵ Ebû Tâlib'in bu evlilikten Tâlib, Akîl, Ca'fer ve Ali isimlerinde dört oğlu,²⁶ Ümmü Hânî ve Cümâne isimlerinde iki kızı olmuştur.²⁷ İbn Hazm eserinde Cümâne'nin ismine yer

¹⁹ Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 75.

²⁰ Safiyyurrahmân Mübârekfûrî, *En Güzel Örnek Rasûlullah (s.a.)*, (çev. Oktay Yılmaz), Guraba yayınları, İstanbul 2001, s. 15.

²¹ Ebû Zehrâ, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, s. 183.

²² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 119; Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 75.

²³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 119-120; Ebû Zehrâ, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, s. 183; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 75.

²⁴ İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 111.

²⁵ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 30; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 122; Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 40; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *el-Meârif*, (Tahkik: Servet Ukkâşe), Dârû'l-meârif, Kahire 1969, s. 276; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 111.

²⁶ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 30; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121-122; Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 39-40; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 120; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 37; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s.111; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384; Muhammed b. Abdulvehhâb, *Muhtasar Siretu'r-rasûl*, (çev. Salih b. Abdulaziz el-Racihî), Güven Matbaası, Ankara 1977, s. 41.

²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 122; Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 39-40; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 120, 203; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384.

vermemektedir.²⁸ Bazı rivayetlere göre Ebû Tâlib'in Fâtıma bt. Esed'den Rayta isminde bir kızı,²⁹ bazı rivayetlere göre ise yine Fâtıma bt. Esed'den Esmâ isminde bir kızı daha olmuştur.³⁰

Ebû Tâlib Müslümanlara uygulanan ambargonun sona ermesini müteakip rahatsızlanmış ve bir süre sonra Mekke'de³¹ vefat etmiştir. Vefat ettiği tarihle ilgili farklı bilgiler verilmektedir. Kaynaklarda farklı ifadelerle aynı tarihe işaret eden bu bilgilere göre Ebû Tâlib 619 yılında³² veya Hz. Peygamber'in hicretinden üç sene dört ay önce³³ veya nübüvvetin onuncu yılında³⁴ vefat etmiştir. Ebû Tâlib'in vefat ettiğinde seksen³⁵ veya seksen küsur³⁶ yaşlarında olduğu rivayet edilmiştir.

Hz. Peygamber amcası Ebû Tâlib'i İslam'a davet etmiş fakat amcası onun bu davetine icabet etmemiştir. Ebû Tâlib vefat etmeden hemen önce de Hz. Peygamber amcasına müslüman olması için ısrar etmiştir. Ebû Tâlib'in vefat etmeden önce İslam'ı kabul edip etmediğine dair farklı bilgiler mevcuttur.³⁷ Fakat araştırmanın sınırlarının dışına çıkmamak için bu konuya değinilmeyecektir.

1.1.3.2. Annesi

Ebû Tâlib'in eşi ve Ümmü Hânî'nin annesi olan Fâtıma bt. Esed'in tam ismi kaynaklarda Fâtıma bt. Esed b. Hâşim b. Abdülmenâf'tır.³⁸ Fâtıma bt. Esed'in annesinin ismi Fâtıma bt. Herem b. Revâha b. Hacer b. Abd b. Mu'îs b. Âmir b. Lüeyy'dir.³⁹ Bazı kaynaklarda annesinin ismi Hubey bt. Herem b. Revâha olarak da verilmektedir.⁴⁰

²⁸ İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 37.

²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 122, XIII, 51; Aykaç, Mehmet, "Fâtıma bint Esed", *DİA*, İstanbul 1995, XII, 225

³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 122; Aykaç, "Fâtıma bint Esed", XII, 225.

³¹ Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 315.

³² Fığlalı, "Ebû Tâlib", X, 237.

³³ İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 121.

³⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 125.

³⁵ Danışman, *Büyük İslâm Târihi*, I, 159.

³⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 125.

³⁷ Bkz. İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimeşk*, LXVII, 321-333; Zapsu, *Büyük İslâm Tarihi*, s. 345, Muhammed b. Abdulvehhab, *Muhtasar Siretü'r-rasûl*, (çev. Salih Abdülaziz er-Râcî), Güven matbaası, Ankara, s. 41.

³⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 51; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 120; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 1896; Zehebî, *Siyer*, III, 117; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 60; Aykaç, "Fâtıma bint Esed", XII, 225.

³⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 51, 222.

⁴⁰ Aykaç, "Fâtıma bint Esed", XII, 225.

Fâtıma bt. Esed amcasının oğlu⁴¹ Ebû Tâlib ile evlenmiştir. Onun bu evliliğinden yukarıda bahsedildiği gibi dört oğlu iki kızı, bazı rivayetlere göre üç veya dört kızı olmuştur. Fâtıma bt. Esed Hâşimoğulları soyundan ilk erkek çocuğu dünyaya getirmekle⁴² ve bu soydan ilk halifenin annesi olmakla meşhurdur.⁴³

Fâtıma bt. Esed kendi çocukları dışında eşi Ebû Tâlib'in yeğeni olan ve o sırada henüz sekiz yaşında olan Muhammed (s.a.)'e de annelik yapmış, O'na öz annesi gibi bakmıştır. O'nu kendi çocuklarından ayırmamış hatta kendi çocukları açken önce Muhammed (s.a.)'i doyurmuştur. Hz. Peygamber de bu fedakâr ve şefkatli hanımın iyiliklerini unutmamış ve onu sağ bulunduğu müddetçe evine gidip ziyaret etmiştir.⁴⁴ Vefat ettiğinde çok üzülmüş, yengesi için duyduğu üzüntüye şaşırana Hz. Peygamber: “O benim annemdi! Kendi çocukları aç durup suratlarını asarken o önce benim karnımı doyurur, saçlarımı tarardı. O benim annemdi!” buyurarak üzüntüsünü belirtmiştir.⁴⁵ Ayrıca vefat ettiğinde gömleğini yengesine kefen olarak sarmış ve gömüleceği kabrin içine inip biraz uzanınca: “Biz senin bu yaptığını daha önce başkalarına yaptığını görmedik?” diyenlere Hz. Peygamber: “Ebû Tâlib'ten sonra onun kadar bana iyiliği dokunan hiçbir kimse yoktur. Ahirette Cennet elbiselerinden elbise giyinmesi için ona gömleğimi sardım. Kabirde hesap vermesi kolaylaşsın diye de onun yatacağı yere uzandım” buyurmuştur.⁴⁶ Zehebî bu rivayeti verdikten sonra rivayetin garib olduğunu belirtmiştir.⁴⁷

Fâtıma bt. Esed eşinin vefatından hemen sonra hicretten yaklaşık iki yıl önce Müslüman olmuş ve Medine'ye hicret etmiştir. İlk hicret eden hanım sahabîlerdendir. Fâtıma bt. Esed Medine'de hicretin ilk yıllarında Rasûlullah (s.a.) hayattayken vefat etmiştir.⁴⁸ Bazı rivayetlere göre hicretin dördüncü yılında vefat etmiştir.⁴⁹ İbn Hacer, Fâtıma bt.

⁴¹ Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, XII, 225.

⁴² Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 40; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 120,203; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 1891; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 111; Zehebî, *Siyer*, II, 118.

⁴³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 60; Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, XII, 225.

⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 222; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 60; Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 77.

⁴⁵ Alâuddîn Ali el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, Meclisu dâiretü'l-maârif, Haydarâbâd, 1965, XII, 147-148; Danışman, *Büyük İslâm Târihi*, s. 87; Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 77.

⁴⁶ İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 1891; Zehebî, *Siyer*, II, 118; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 60; Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, XII, 147; Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 77.

⁴⁷ Zehebî, *Siyer*, II, 118.

⁴⁸ Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 40; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 1891; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, Dârü'l-mektebetü'l-ilmîyye, Beyrut, I, 149.

⁴⁹ Zehebî, *Siyer*, II, 118; Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, XII, 225.

Esed'in hicretten önce vefat ettiğine dair bir rivayet vermekle birlikte onun hicret ettiğine ve Medine'de vefat ettiğine dair bir rivayet daha vermiş ve bu rivayetin daha sahih olduğunu belirtmiştir.⁵⁰ Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Fâtıma bt. Esed hicretten önce Müslüman olmuş, Medine'ye hicret etmiş ve Medine'de vefat etmiştir.

1.1.3.3. Kardeşleri

Tâlib, Ebû Tâlib'in en büyük oğludur. Tâlib ile Akîl arasında on yaş, Akîl ile Ca'fer arasında on yaş, Ca'fer ile Ali arasında da on yaş vardır.⁵¹ Kaynaklarda Ümmü Hânî ve Cümâne'nin yaşları ve aralarındaki yaş farkı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Martin Lings'in eserinde Hz. Peygamber'in gençlik yıllarının anlatıldığı bölümde Ebû Tâlib'in çocuklarının yaşlarıyla ilgili verilen bilgilerden hareketle Ümmü Hânî'nin yaşı tahmin edilebilir. Lings'in ilgili bölümde verdiği bilgilere göre Tâlib Hz. Peygamber ile aynı yaştadır. Hz. Peygamber yirmi küsur yaşlarında iken Akîl on üç on dört yaşlarında, Ca'fer dört yaşındadır. Ebû Tâlib'in kızları da vardı ki bunlardan biri yani Ümmü Hânî henüz evlenme çağına yeni girmişti.⁵² Bu durumda Ümmü Hânî'nin Tâlib ile Akîl arasında olabileceği anlaşılabilir. Fakat o dönemde kızların daha erken yaşlarda evlendiği göz önünde bulundurulursa Ümmü Hânî'nin Akîl'den birkaç yaş küçük olabileceği de düşünülebilir. O sırada Cümâne ve varsa Ebû Tâlib'in diğer kızları dışında sadece Ali doğmamıştır. Yani Ebû Tâlib'in en küçük çocuğu Ali'dir. Ümmü Hânî ise Ca'fer ve Ali'nin ablalarıdır. Cümâne daha sonraki yıllarda amcasının oğlu olan Ebû Süfyân ile evlenmiştir.⁵³ Ebû Süfyân Hz. Peygamber'in sütkardeşidir ve O'nunla hemen hemen aynı yaştadır.⁵⁴ Fakat Cümâne'nin Ebû Süfyân ile ne zaman, kaç yaşında iken evlendiğine dair bilgilere kaynaklarda rastlanılmadığı için Cümâne'nin yaşı ve Ümmü Hânî ile aralarındaki yaş farkı hakkında tahmin yürütülememektedir. Diğer kız kardeşler arasındaki yaş farkına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

⁵⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 60.

⁵¹ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 30; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121-122; Zübeyrî, *Nesebi Kureyş*, s. 236; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 111; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384; Muhammed b. Abdulvehhâb, *Muhtasar Siretu'r-rasûl*, s. 41.

⁵² Martin Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, (çev. Nazife Şişman), İnsan yayınları, İstanbul 2006, s. 38.

⁵³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 48; Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 40; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384.

⁵⁴ Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 44.

1.1.3.3.1 Tâlib

Tâlib, Ebû Tâlib'in en büyük çocuğudur.⁵⁵ Kardeşleri Akîl'den on yaş, Ca'fer'den yirmi yaş, Ali'den otuz yaş büyük olan⁵⁶ Tâlib, Hz. Peygamber ile aynı yaştadır.⁵⁷ Buna göre Tâlib'in de 569 veya 571 bir yılında doğduğu söylenebilir.

Ebû Tâlib'in Tâlib dışındaki diğer çocukları Müslüman olmuştur.⁵⁸ Müşriklerin zorlamasıyla Bedir savaşına katılan ve Müslümanlara karşı savaşan⁵⁹ Tâlib Bedir savaşında ne esir düşmüş ne de ölü halde bulunmuştur. Mekke'ye de geri dönmemiştir. Tâlib'in şuurunun bozuk olduğu rivayet edilmiştir.⁶⁰ Akıbetinin ve halinin ne olduğu bilinmemektedir.⁶¹

1.1.3.3.2 Akîl

Ebû Tâlib'in Tâlib'ten sonra en büyük oğlu olan Akîl milâdî 580 yılında doğmuştur.⁶² Künyesi bazı rivayetlerde Ebû Yezîd olarak verilmekte⁶³ bazı rivayetlerde ise Ebû Yezîd ile birlikte Ebû İsa da zikredilmektedir.⁶⁴ Akîl Sa'sa'oğullarından Ümmü Saîd bt. Amr b. Yezid b. Müdlic ile evlenmiştir. Akîl'in bu evliliğinden Yezîd ve Saîd isimlerinde iki çocuğu olmuştur. Akîl'in Ümmü Saîd'den başka iki eşi daha vardır. Bunlardan biri Ümmü'l-Benîn bt. Suğar diğeri ise Halîle'dir. Ümmü'l-Benîn bt. Suğar'dan Ca'feru'l-ekber, Ebû Saîd el-Ahvel isimlerinde iki çocuğu dünyaya gelmiştir. Halîle'den Müslim, Abdullah, Abdurrahman, Abdullah el-Aşğar, Hamza, Osman, Mu-

⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121.

⁵⁶ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 30; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121-122; Zübeyrî, *Nesebi Kureş*, s. 236; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 111; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 342; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 149; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384; Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 119.

⁵⁷ Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 38.

⁵⁸ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, II, 296-297; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 111; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384.

⁵⁹ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 30; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 111.

⁶⁰ Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 119.

⁶¹ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 30; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121; İbn Kuteybe, *Meârif*, s. 120; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 37; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 112.

⁶² Önkal, Ahmet, "Akîl b. Ebû Tâlib", *DİA*, İstanbul 1989, II, 264.

⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 42; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 1078; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 112; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 63; Zehebî, *Siyer*, I, 218; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 532.

⁶⁴ Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337; Zehebî, *Siyer*, III,99; İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 254.

ammed, Remle, Ümmü Hânî, Esmâ, Ümmü Kâsım, Fâtıma, Zeynep ve Ümmü Nu'mân isimlerinde on dört çocuğu olmuştur.⁶⁵

Akıl Bedir savaşına abisi Tâlib gibi müşriklerin zorlamasıyla katılmış ve müslümanlara karşı savaşmıştır. Fakat Akıl savaşta esir düşmüştür. Amcası Abbas b. Abdulmuttalib ödediği 4000 dirhem⁶⁶ fidye ile yeğeni Akıl'ı esaretten kurtarmıştır.⁶⁷ Akıl bazı rivayetlere göre Hudeybiye anlaşılmasından önce,⁶⁸ bazı rivayetlere göre Hudeybiye anlaşılmasından hemen sonra,⁶⁹ bazı rivayetlere göre ise Mekke'nin fethinden hemen önce Müslüman olmuştur.⁷⁰ Hicretin sekizinci yılında Medine'ye hicret etmiş,⁷¹ kardeşi Ca'fer ile birlikte Mûte savaşına katılmıştır.⁷² Akıl Mûte savaşından döndükten sonra yakalandığı bir hastalık sebebiyle Mekke'nin fethi, Huneyn ve Taif savaşlarına katılmamıştır.⁷³ Bazı kaynaklarda Akıl'ın bu savaşlar dışında Hayber'in fethine de katılmadığı zikredilmektedir.⁷⁴ Fakat Akıl'ın Hayber'de elde ettiği ganimetle ilgili bir anısı onun bu savaşa katıldığını göstermektedir. Akıl Hayber'de ganimet olarak sadece bir iğne elde etmiştir. Hz. Peygamber elde edilen ganimetlerin getirilmesini emrettiğinde Akıl elde ettiği bu tek bir iğneyi getirmiştir.⁷⁵ Hz. Peygamber Akıl'e Hayber gelirlerinden her sene yüz kırk vesk mal ayırtmıştır.⁷⁶ Bazı kaynaklardaki rivayetlere göre Akıl Huneyn savaşına da katılmıştır. İbn Hacer *el-İsâbe*'de Zübeyr b. Bekkâr'ın Hasan b. Ali tarikiyle,⁷⁷ *Tehzîb*'de ise Zübeyr b. Bekkâr'ın Hüseyin b. Ali tarikiyle⁷⁸ rivayet ettiğine göre Akıl Huneyn savaşına katılmıştır.

⁶⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 42.

⁶⁶ Önkâl, "Akıl b. Ebû Tâlib", II, 264.

⁶⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 43; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 155; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 1078; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 112; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 64; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337; Zehebî, *Siyer*, I, 218; III, 99.

⁶⁸ İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 1078; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 112; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 64; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337; İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 254.

⁶⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 532; Önkâl, "Akıl b. Ebû Tâlib", *DİA*, II, 264.

⁷⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 532.

⁷¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 43; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 64; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 532.

⁷² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 44; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 1078; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 64; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337; Zehebî, *Siyer*, I, 218; III, 99; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 532; İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 254.

⁷³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 64; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337; Zehebî, *Siyer*, I, 218

⁷⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 351; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 43; İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 254.

⁷⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 44; Zehebî, *Siyer*, I, 219.

⁷⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 43; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 64; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337; Zehebî, *Siyer*, I, 218; III, 99.

⁷⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 532.

Akîl Kureyş'te Arap tarihini (eyyâmu'l-arab) en iyi bilenler arasındaydı. Ayrıca çok iyi bir neseb âlimiydi. Akîl Mescid-i Nebî'de insanlara nesepleri hakkında bilgi vermekteydi.⁷⁹ Hazır cevaplılığıyla meşhur olan Akîl Kureyş'te çıkan anlaşmazlıklarda hakemliğine başvurulmuş dört kişiden biridir.⁸⁰ Mizâhî yönü de olan Akîl güler yüzlü bir insandı. Hz. Peygamber bir defasında Akîl'e "Ey Ebû Yezîd! Ben seni bana olan yakınlığından dolayı ve amcamı sevdiğini bilmemden dolayı seviyorum." buyurarak ona iltifat etmiştir.⁸¹

Akîl'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadis sayısı azdır.⁸² Akîl'den oğlu Muhammed, torunu Abdullah b. Muhammed, Mûsâ b. Talha, Hasan el-Basrî,⁸³ Ebû Salih es-Semmân, Atâ⁸⁴ ve Mâlik b. Ebî Âmir el-Esbahî hadis rivayet etmişlerdir.⁸⁵

Akîl Basra, Kufe ve Şam'da bulunmuş,⁸⁶ Muâviye'nin hilâfeti döneminde Şam'da vefat etmiştir.⁸⁷ İbn Hacer *Tehzîb*'de Akîl'in Muâviye'nin hilâfeti döneminde vefat ettiğini zikrettikten sonra Buharî'nin *et-Târîhu's-sağîr* adlı eserinden sahih olduğunu belirttiği bir rivayete göre onun Yezîd'in hilâfeti döneminde Harre vâkâsından önce vefat ettiğini belirtmiştir.⁸⁸

1.1.3.3.3 Ca'fer

Akîl'den on yaş küçük olan⁸⁹ Ca'fer b. Ebû Tâlib yaklaşık milâdî 590 yılında Mekke'de doğmuştur.⁹⁰ İbn Hişâm'ın İbn İshâk'tan rivayet ettiğine göre Kureyş'te başlayan kıtlık

⁷⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 254.

⁷⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 112; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 64; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 1078; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337; ez-Zehebî, *Siyer*, III, 99; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 532; İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 254; Önkâl, "Akîl b. Ebû Tâlib", *DİA*, II, 264.

⁸⁰ İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 112; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 532; Önkâl, "Akîl b. Ebû Tâlib", II, 264.

⁸¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 44; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 1078; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 112; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 64; Zehebî, *Siyer*, III, 100; Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, XIII, 562.

⁸² Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337.

⁸³ Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 337.

⁸⁴ Zehebî, *Siyer*, III, 99.

⁸⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 254.

⁸⁶ Ebû Amr Halîfe İbn Hayyât, *Kitâbu't-Tabakât*, (Tahkîk: Ekrem Ziyâ el-Ömerî), Dâru tayyibe, 1982, 166,169; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 1078; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 112

⁸⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 44; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 1078; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 112; Zehebî, *Siyer*, I, 219; İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 254.

⁸⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 254.

⁸⁹ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 30; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121-122; Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 236; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 111; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 342; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384

⁹⁰ Önkâl, Ahmet, "Ca'fer b. Ebû Tâlib", *DİA*, VI, 548.

nedeniyle maddi durumu iyi olmayan ve çocuk sayısı fazla olan Ebû Tâlib geçim sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Hz. Peygamber kendisine küçüklüğünden beri bakan amcasına yardım etmek istiyordu. Bunu için amcası Abbas'a gitmiş ve ona: “*Ey Abbas! Kardeşin Ebû Tâlib'in çocuk sayısı fazla ve kıtlık nedeniyle sıkıntı çekmektedir. Seninle birlikte ona gidelim ve yükünü hafifletelim. Oğullarından birini ben alırım birini de sen alırsın ve onlara biz bakarız.*” der. Abbas yeğeninin bu teklifini kabul eder ve birlikte Ebû Tâlib'in yanına giderler. Ebû Tâlib'e önerilerini sunduklarında o: “*Bana Akîl'i bırakın sonra nasıl isterseniz öyle yapın*” der. İbn Hişâm Ebû Tâlib'in Akîl ve Tâlib'i kendisine bırakmalarını istediğine dair rivayetlerin olduğunu belirtmektedir. Ebû Tâlib'in bu sözleri üzerine Ali'yi Hz. Peygamber, Ca'fer'i amcası Abbas yanına almıştır ve Ca'fer'in gençlik dönemi amcasının yanında geçmiştir.⁹¹

Ca'fer ilk müslümanlardandır. Onun Hz. Ebû Bekir'den önce müslüman olduğuna dair rivayetlerle birlikte⁹² onun yirmi beşinci⁹³ veya otuz ikincisi⁹⁴ sırada müslüman olduğuna dair rivayetler de vardır. Ca'fer eşi Esmâ bt. Umeys⁹⁵ ile Habeşistan'a hicret etmiş ve Habeşistan hükümdârı Necâşi huzurunda müslümanları temsil etmiştir.⁹⁶ Habeşistan'da doğan ilk müslüman olarak meşhur olan oğlu Abdullah'a⁹⁷ nisbetle Ebû Abdullah diye künyelenmiştir.⁹⁸

Ca'fer'in Esmâ bt. Umeys'ten Abdullah dışında Avn ve Muhammed isimlerinde iki oğlu daha dünyaya gelmiştir.⁹⁹ Ca'fer Habeşistan'dan dönünce Hayber'de bulunan Hz. Peygamber'in yanına gitmiştir. Hz. Peygamber Hayber'in fethinden sonra karşısında Ca'fer'i görünce “*Hangisine sevineceğimi bilemiyorum. Hayber'in fethine mi Ca'fer'in*

⁹¹ Önkâl, “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, VI, 548.

⁹² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 52; Zehebî, *Siyer*, I, 216; Önkâl, “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, VI, 549.

⁹³ Önkâl, “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, VI, 549.

⁹⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 341; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 485; Süheylî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed, er-Ravzû'l-unf fi şerhi's-Sîreti'n-Nebebiyye li-İbn Hişâm, Dâru'n-nasr, Kahire, III, 205; Önkâl, “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, VI, 549.

⁹⁵ İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 359; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 205; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 148.

⁹⁶ Taberî, *Târihu'l-umem ve'l-mülûk*, I, 546-547; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 121; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 113-115; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 148; Önkâl, “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, VI, 549.

⁹⁷ İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 116; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 148; Önkâl, “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, VI, 549.

⁹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 34; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 205; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 116; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 148; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 50; Zehebî, *Siyer*, I, 206; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 485; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 98.

⁹⁹ İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 205; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 149; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 115.

gelişine mi?” demiş ve Ca’fer’i kucaklayıp alnından öpmüştür.¹⁰⁰ Ca’fer Habeşistan’dan döndüğünde Medine’ye gitmiştir. Bundan dolayı Ca’fer’e “Zü’l-hicreteyn” lakabı verilmiştir.¹⁰¹

Hicretin sekizinci senesinde Hz. Peygamber İslâm ordusunu Mûte’ye göndermiş, bu ordunun başına komutan olarak Zeyd b. Hârise’yi tayin etmiştir. Eğer Zeyd şehit olursa ordunun başına Ca’fer’in geçmesini istemiş, Ca’fer de şehit olursa Abdullah b. Revâhâ’nın geçmesini istemiştir. Mûte’de bu üç komutan da şehit olmuştur.¹⁰² Ca’fer’in savaş anında iki kolu da kesilmiştir. Hz. Peygamber Ca’fer’in kesilen iki koluna karşılık Allah’ın ona iki kanat ihsan ettiğini ve onlarla Cennet’e uçtuğunu haber vermiştir.¹⁰³ Bir rivayete göre Hz. Peygamber Ca’fer’in cenaze namazını kıldırması ve şöyle buyurmuştur: “*Kardeşiniz Ca’fer için bağışlanma dilemeyin. Çünkü o şehittir ve şu anda yakuttan iki kanadıyla Cennet’te istediği yere uçmaktadır.*”¹⁰⁴ Başka bir rivayette ise Hz. Peygamber: “*Ca’fer’in cennette iki kanadı vardır. Bu kanatlarla meleklerle birlikte uçar.*” buyurmuştur.¹⁰⁵ Bu sebeple Ca’fer’e “Zü’l-cenâheyn” ve “Tayyâr” lakapları da verilmiştir.¹⁰⁶ Hz. Peygamber, Ca’fer şehit olduktan sonra eşi Esmâ bt. Umeys’in yanına gitmiş ve onu teselli etmiştir.¹⁰⁷ Ca’fer şehit edildiğinde kırk bir yaşındaydı.¹⁰⁸ Bazı rivayetlere göre Ca’fer otuz yıl yaşamıştır.¹⁰⁹ Ca’fer’in vefatından sonra eşi Esmâ bt. Umeys ile Hz. Ebû Bekir evlenmiştir. Onların bu evliliğinden Muhammed isminde bir oğulları olmuştur. Hz. Ebû Bekir’in vefatından sonra Esmâ ile Hz. Ali evlenmiştir.

¹⁰⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, IV, 35; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, I, 341; Zehebî, *Siyer*, I, 207-208; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 98; Seydişehrî, *Tarih-i Dîn-i İslâm*, s.436; Önkal, “Ca’fer b. Ebû Tâlib”, VI, 549.

¹⁰¹ İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 205; Önkal, “Ca’fer b. Ebû Tâlib”, VI, 549.

¹⁰² İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 359; Kelbî, *Cemheretü’n-neseb*, s. 30; İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I, 487; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, 205; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 242; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 114; Nevevî, *Tehzîbü’l-esmâ ve’l-lugat*, I, 148-149; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 487; Zapsu, Abdurrahim, *Büyük İslam Tarihi*, Risale Yayınevi, İstanbul 2006, 433-434; Önkal, “Ca’fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, VI, 549.

¹⁰³ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I, 487; Taberî, *Târihu’l-umem ve’l-mülûk*, III, 36; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 205; Nevevî, *Tehzîbü’l-esmâ ve’l-lugat*, I, 148-149; Zapsu, *Büyük İslam Tarihi*, s. 434; Önkal, “Ca’fer b. Ebû Tâlib”, VI, 549.

¹⁰⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, IV, 39; Seydişehrî, *Tarih-i Dîn-i İslâm*, s. 437.

¹⁰⁵ Kelbî, *Cemheretü’n-neseb*, s. 30; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 242; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, I, 341-343; Nevevî, *Tehzîbü’l-esmâ ve’l-lugat*, I, 148.

¹⁰⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I, 487; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 205; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 242; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 114; Seydişehrî, *Tarih-i Dîn-i İslâm*, s.437; Önkal, “Ca’fer b. Ebû Tâlib”, VI, 549.

¹⁰⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, I, 343; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 487-488; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 245.

¹⁰⁸ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, I, 344; Şihâbuddîn Ebû Fellâh Abdulhayy b. Ahmed b. Muhammed İbnü’l-imâd, *Şezerâtü’z-zeheb fî ehbâri men zeheb*, (Tahkîk: Abdulkâdir Arnaûd- Mahmûd Arnaûd), Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1986, I, 126

¹⁰⁹ Zehebî, *Siyer*, I, 212.

Birgün Esmâ'nın Ca'fer (r.a.)'den olan oğlu Muhammed ile Hz. Ebû Bekir'den dünyaya gelen oğlu Muhammed birbirlerine: “*Ben senden daha şerefliyim, babam da senin babandan daha hayırlıdır.*” diyerek övünmeye başlayınca Hz. Ali Esmâ'ya: “*Esmâ! Bunlar arasında hüküm ver!*” der. Bunun üzerine Esmâ: “*Ben Arap gençleri arasında Ca'fer'den daha hayırlısını, orta yaşlılar arasında da Ebû Bekir'den hayırlısını görmedim.*” der. Hz. Ali: “*Bana bir şey bırakmadın!*” deyince de Esmâ: “*Vallâhi sen bu özelliklere sahip olan hayırlıların üçüncüsüsün.*” diye cevap verir. Hz Ali de bu sözler üzerine “*Eğer bu söylediklerinden başkasını söylemiş olsaydın hoşuma gitmezdi.*” demiştir.¹¹⁰

Ca'fer mütevazı, cömert ve yumuşak huylu bir insandı.¹¹¹ Hz. Peygamber ona: “*Senin yaratılışın da ahlakın da bana benzer*” demiştir.¹¹² Ebû Hüreyre de Ca'fer'in Hz. Peygamber'den sonra en cömert insan olduğunu söylemiştir.¹¹³ Ca'fer çok mütevazı bir hayat sürdürmüştür. Evinde çok bir şey bulunmamasına rağmen¹¹⁴ fakirlere yardım etmiş, miskinlerle birlikte oturmuş, onların karınlarını doyurmuştur. Ebû Hüreyre: “*Ca'fer yoksullar arasında en hayırlı insandır. O bizi eviei götürür ne bulursa onu yedirirdi. Bazen bize içinde bir şey bulunmayan yağ ve bal kaplarını getirir biz de onları sıyırdık.*” demiştir. Bundan dolayı Hz. Peygamber Ca'fer'e “*Ebû'l-mesâkîn*” lakabını vermiştir.¹¹⁵

Ca'fer Hz. Peygamber'den çok az sayıda hadis rivayet etmiştir.¹¹⁶ Ca'fer'in Habeşistan'a hicret etmesi ve Habeşistan'dan döndükten kısa bir süre sonra Mûte'de şehit olması rivayetlerinin az olmasına neden olduğu söylenebilir. Ondan hadis rivayet edenler ise İbn Mes'ud, Amr b. Âs, Ümmü Seleme ve oğlu Abdullah'dır.¹¹⁷

¹¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 41; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 58.

¹¹¹ İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 115.

¹¹² İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 243; İbn Kudâme, *et-Tebyin*, s. 115; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 342; en-Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 149.

¹¹³ İbn Kudâme, *et-Tebyin*, s. 115; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 486.

¹¹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 41; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 342; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 57; Zehebî, *Siyer*, I, 217.

¹¹⁵ İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 115; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 486; Önkâl, “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, VI, 549.

¹¹⁶ Zehebî, *Siyer*, I, 206.

¹¹⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 50; Zehebî, *Siyer*, I, 206; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 254.

1.1.3.3.4 Ali

Ebû Tâlib'in en küçük oğlu olan Ali hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce milâdî 600 yılında doğmuştur.¹¹⁸ Ali doğduğunda Hz. Peygamber otuz yaşındadır ve Ali'ye ismini Hz. Peygamber vermiştir. Haydar ismini ise annesi Fâtıma bt. Esed vermiştir.¹¹⁹ Hz. Peygamber Kureys'te kıtlık olduğu dönemde amcasının yükünü hafifletmek için o sırada dört beş yaşlarında olan Ali'yi yanına almıştır.¹²⁰ Ali b Ebû Tâlib'in çocukluk dönemi Hz. Peygamber'in yanında geçmiştir. Ali vahyin ilk şahitlerindedir. Yaşı küçük olmasına rağmen Hz. Peygamber'e iman etmiş ve ilk müslümanlardan olmuştur. Müslüman olduğunda on yaşında olduğu rivayet edilmiştir.¹²¹ Ali'nin Hz. Hatice ile aynı zamanda veya Hz. Hatice'den önce veya Hz. Hatice ve Hz. Ebû Bekir'den sonra iman ettiği konusunda ihtilaf vardır.¹²² Hz. Ali Hz. Peygamber hicret ederken müşriklerin Hz. Peygamber'i öldürmeye geleceklerini bildiği halde müşrikleri oyalamak için Hz. Peygamber'in yatağına yatmıştır. Hz. Ali Medine'ye hicret ettiğinde Hz. Peygamber kardeş olarak kendisine Hz. Ali'yi seçmiş ve ona: “*Ali benim dünyada da ahirette de kardeşimdir.*” buyurmuştur.¹²³

Hz. Ali Bedir, Uhud, Hendek, Hayber başta olmak üzere neredeyse bütün gazve ve seriyyelere katılmıştır. Hz. Ali Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma ile evlenmiş, Fâtıma'dan Hasan, Hüseyin, Muhsin¹²⁴ Ümmü Gülsüm ve Zeynep¹²⁵ isimlerinde beş çocuğu dünyaya gelmiştir. Hz. Ali'nin künyesi Ebu'l-Hasen'dir.¹²⁶ Hz. Ali'nin Fâtıma'dan başka eşleri ve bu eşlerden dünyaya gelen çocukları da vardır.¹²⁷ Fakat burada bu bilgilere yer verilmeyecektir.

Aşere-i mübeşşereden olan ve hayatının her anında Hz. Peygamber'in yanında bulunan Hz. Ali Kur'an ve Sünnete vâkıftı. Hüküm verme konusunda isabetli görüşleriyle bili-

¹¹⁸ Kandemir, Yaşar, “Ali b. Ebû Tâlib”, *DİA*, II, 371.

¹¹⁹ Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 119.

¹²⁰ İbn Kudâme, *et-Tebyin*, s. 121-122; Kandemir, “Ali b. Ebû Tâlib”, *DİA*, II, 371.

¹²¹ Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 119.

¹²² İbn Kudâme, *et-Tebyin*, s. 120; Kandemir, “Ali b. Ebû Tâlib”, *DİA*, II, 371.

¹²³ İbn Kudâme, *et-Tebyin*, s. 121; Kandemir, “Ali b. Ebû Tâlib”, *DİA*, II, 371.

¹²⁴ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 37; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, II, 411; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 139-140; İbn Kudâme, *et-Tebyin*, s. 125; Kandemir, “Ali b. Ebû Tâlib”, II, 371.

¹²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 19; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, II, 411; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 37; İbn Kudâme, *et-Tebyin*, s. 125; Kandemir, “Ali b. Ebû Tâlib”, *DİA*, II, 371.

¹²⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 19; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 12; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 37; İbn Kudâme, *et-Tebyin*, s. 120.

¹²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 20; Kandemir, “Ali b. Ebû Tâlib”, *DİA*, II, 371.

nirdi. Müslümanlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda ona danışıyorlardı.¹²⁸ Hulefâ-i Râşidîn döneminin dördüncü halifesi olan Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde İslâm dünyasını derinden üzen hâdiseler vukû bulmuştur. Hz. Ali'nin vefatı da bu üzücü hâdiseler arasında zikredilebilir. Hz. Ali H. 40 yılında Kûfe'de sabah namazında Abdurrahman b. Mülcem tarafından zehirli bir hançerle yaralanmış ve iki gün sonra vefat etmiştir.¹²⁹ Konunun sınırlarının dışına çıkmamak için bu olaylara da burada yer verilmeyecektir.

1.1.3.3.5 Cümâne

Ebû Tâlib'in kızlarından biri olan Cümâne'nin künyesi Ümmü Abdullah'tır.¹³⁰ Cümâne amcasının oğlu ve Hz. Peygamber'in sütkardeşi olan¹³¹ Ebû Süfyan b. Hâris b. Abdülmuttalib b. Kusayy ile evlenmiştir.¹³² Cümâne'nin bu evlilikten Abdullah¹³³ ve Ca'fer¹³⁴ isimlerinde iki oğlu olmuştur. Cümâne daha sonra Ebû Süfyan'ın kardeşi Rebia b. Hâris ile de evlenmiş ve bu evlilikten Muhammed¹³⁵ isminde bir oğlu olmuştur. Cümâne'nin ne zaman müslüman olduğuna dair bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Fakat Hz. Peygamber Cümâne'ye Hayber gelirlerinden otuz vesk ayırttırmıştır. Bu durumda Cümâne'nin muhtemelen Hayber'den önceki bir dönemde müslüman olduğu söylenebilir.

İbn Sa'd *et-Tabakâtü'l-kübra*'da Ebû Tâlib'in Ümmü Tâlib adında bir kızına daha yer vermiştir. İbn Kelbî'nin *Kitâbu'l-neseb*'inde Ebû Tâlib'in çocukları arasında Ümmü Tâlib'i zikretmediğini sadece Ümmü Hânî, Cümâne ve Rayta'yı zikrettiğini belirtmiş ve Rayta'nın Ümmü Tâlib olabileceğine işaret etmiştir. Hz. Peygamber'in Ümmü Tâlib'e Hayber'den kırk vesk pay ayırttığını da eklemiştir.¹³⁶

¹²⁸ İbn Kudâme, *et-Tebyin*, s. 123; Köksal, *Hz. Muhammed(a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 120; Kandemir, "Ali b. Ebû Tâlib", *DİA*, II, 374.

¹²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 12; Kandemir, "Ali b. Ebû Tâlib", II, 374.

¹³⁰ İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384.

¹³¹ Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 44.

¹³² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 48; Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 40; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384.

¹³³ İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, II, 384.

¹³⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 48.

¹³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 20.

¹³⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 48.

1.1.4. Evliliği, Eşi ve Çocukları

1.1.4.1. Evliliği

Ümmü Hânî henüz evlilik çağına yeni girdiğinde Hz. Peygamber de yirmi küsur yaşlarındaydı.¹³⁷ Hz. Peygamber amcası Ebû Tâlib'in kızı olan Ümmü Hânî ile evlenmeyi düşünüyordu ve bu düşüncesini amcasına açtı. Fakat o sırada Ümmü Hânî'ye Hübeyre b. Ebû Vehb de tâlipti. Ebû Tâlib küçüklüğünden bu yana bakıp himaye ettiği yeğeni Muhammed (a.s)'e evliliği konusunda da yardımcı olmak istemiştir ve daha sonra Hz. Hatice ile evlenmesi konusunda yeğenini desteklemiştir. Ama kızı Ümmü Hânî'yi yeğeni ile değil de Hübeyre b. Ebû Vehb ile evlendirmiştir. Bu duruma kırılan Hz. Peygamber amcasına kendisi Ümmü Hânî'ye tâlib iken neden Hübeyre'yi tercih ettiğini sorduğunda amcası yeğenine şu cevabı vermiştir: “*Yeğenim! Hübeyre'nin mensub olduğu kabileden daha önce kız alarak akrabalık bağı kurduk. Buna karşılık ben de onlara kız vererek bu şerefli harekete karşılık veriyorum. Asil insan kendisine ihsanda bulunana misliyle mukabelede bulunur.*”¹³⁸ Bu nedenle kızını Hübeyre b. Ebû Vehb ile evlendirmiştir. Mekke fethedildiğinde Ümmü Hânî müslüman olmuş, eşi Hübeyre ise müslüman olmamış ve eşini ve çocuklarını bırakarak Mekke'yi terk etmiştir. Bu durumda Hübeyre ile Ümmü Hânî arasındaki nikâh düşmüştür. Hz. Peygamber de Ümmü Hânî'ye tekrar evlenme teklifi etmiştir. Ümmü Hânî Hz. Peygamber'e: “*Ben seni cahiliye devrinde de seviyordum. Müslüman olduktan sonra nasıl sevmeyeyim! Fakat benim çocuklarım var. Sana eziyet etmelerinden korkuyorum.*” demiştir.¹³⁹ Ümmü Hânî'nin bu ifadesinden babası kendisini amcasının oğlu Muhammed (s.a.) ile evlendirmese de Hz. Peygamber'in bu teklifini olumlu karşılayacağı anlaşılmaktadır. Tekrar edilen bu teklifi kabul etmemesi ise onun çok sevdiği ve değer verdiği amcasının oğlunu rahatsız etmekten endişe etmesidir. Başka bir rivayete göre Rasûlullah'ın bu teklifi üzerine Ümmü Hânî: “*Yâ Rasûlallah! Sen bana kulağımdan ve gözümünden daha sevimlisin. Fakat koca*

¹³⁷ Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 38.

¹³⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 151-152; en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVIII, 204; Muhammed b. Sâlih Dımaşkî, *Subulu'l-hudâ ver-reşâd fî sîret hayri'l-ibâd ve-zikri fadâlihî ve-ahvâlihî fî'l-mebde' ve'l-meâd* (çev. Halil İbrahim Kaçar, Hüseyin Kaya), Ocak yayıncılık, İstanbul 2004, XI, 259; Ömer Rızâ Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ fî âlemi'l-arab ve'l-İslâm*, Dımaşk 1959, IV, 14.

¹³⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 152; Taberî, *Târihu'l-umem ve'l-mülûk*, III, 169; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, II, 97; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, X, 242; en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVIII, 204; Zehebî, *Siyer*, II, 314; Dımaşkî, *Subulu'l-hudâ*, XI, 259; Ammar et-Talibî, *Âsaru İbn Bâdis*, Dâru'l-garbi'l-islâmî 1983, I, 221; Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 16.

hakkı büyüktür. Koca hakkını ihlal etmekten korkuyorum.” demiştir. Hz. Peygamber de bu sözler karşısında Ümmü Hânî’ye: “*Deveye binen en hayırlı kadınlar Kureyşlilerdir. Çocuğuna karşı en şefkatli kadınlar da onlardır.*” buyurmuştur.¹⁴⁰ Yine başka bir rivayette bu teklif üzerine: “*Yâ Rasulullah! Sen bana kulağımdan ve gözümünden daha sevimsisin. Fakat koca hakkı büyüktür. Eşime yönelip çocuklarımın hakkını ihmal etmekten, çocuklarıma yönelip eşimin hakkını ihmal etmekten endişe ediyorum.*” demiştir.¹⁴¹ Cahiliye devrinde amcası, Mekke’nin fethinde Ümmü Hânî sundukları gerekçelerle Hz. Peygamber’in teklifini kabul etmemişlerdir. Hz. Peygamber de Ümmü Hânî’nin bu gerekçesini anlayışla karşılamış ve Ümmü Hânî’ye: “*Kureyşin kadınları deveye binen en hayırlı kadınlardır. Küçük çocuklarına karşı en şefkatli olanlar da, eşlerine karşı en saygılı olanlar da onlardır.*”¹⁴² diyerek kendisini rahatsız etmek istemeyen bu ince ruhlu hanımı bu sözleriyle taltif etmiştir.

Mekke fethedildiğinde Ümmü Hânî’nin tüm çocukları olmasa da Ca’de küçüktür. el-Beyhakî Mekke’nin fethi sırasında Ca’de’nin küçük bir çocuk olduğunu kaydetmektedir.¹⁴³ Ümmü Hânî’nin belki de kimsenin hayır diyemeyeceği böyle bir teklifi kabul etmemesi, o sırada altmış bir yaşlarında olan Hz. Peygamber’i rahatsız edeceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Ümmü Hânî koca hakkını düşünerek bu teklifi kabul etmemiştir. Bu eş bir peygamber olunca yükümlülüğünün daha fazla olacağı endişesiyle bu teklifi kabul etmediği söylenebilir. Bir peygamber eşi ve de mü’minlerin annesi olmanın sorumluluk şuuruyla Hz. Peygamber’e layık olamama endişesi de bu teklifi kabul etmeme nedenlerinden biri olarak düşünülebilir. Hz. Peygamber Ümmü Hânî ile evlenmese de amcasının kızını ziyaret etmiştir.

Kaynaklarda Ümmü Hânî’nin Hübeyre b. Ebû Vehb’den sonra başka biriyle evlendiğine dair bir bilgiye rastlanmamaktadır.

¹⁴⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VIII, 152; Hairî, *Terâcimu a’lâmi’n-nisâ*, I, 314-315; Zuhaylî, *Mercau’l-ulûmi’l-İslamiyye*, s. 77.

¹⁴¹ Kehhâle, *A’lâmü’n-nisâ*, IV, 16.

¹⁴² İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VIII, 152; Belâzurî, *Ensâbu’l-eşrâf*, II, 97; X, 242; en-Nüveyrî, *Nihâyetü’l-ereb*, XVIII, 204; Dimaşkî, *Subulu’l-hudâ*, XI, 259-260; Talibî, *Âsaru İbn Bâdis* I, 221; Kehhâle, *A’lâmü’n-nisâ*, IV, 16.

¹⁴³ Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve*, V, 80-81.

1.1.4.2. Eşi

İncelenilen kaynaklarda Ümmü Hânî'nin eşi Hübeyre'nin¹⁴⁴ tam ismi Hübeyre b. Ebû Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm şeklinde verilmektedir.¹⁴⁵ Hübeyre'nin babası Ebû Vehb Cahiliye döneminde Kureyş'in ileri gelenlerindedir.¹⁴⁶ Kardeşlerinin isimleri Yezîd b. Ebû Vehb¹⁴⁷ ve Hazn b. Ebû Vehb'tir. Hazn'ın torunu fukâhâ-i seb'a'dan Sâid b. el-Müseyyebdir.¹⁴⁸ Hübeyre Kureyş'in iyi at binicilerinden ve şairlerindedir.¹⁴⁹

Hübeyre'nin Ümmü Hânî ile evliliğinden Amr, Hânî, Yûsuf ve Ca'de isimlerinde dört çocuğu olmuştur.¹⁵⁰ Hübeyre oğlu Amr'a nispetle Ebû Amr diye künyelenmiştir.¹⁵¹

Hübeyre Hz. Peygamber'e eziyet edenlerden biridir.¹⁵² Mehmet Zihni Efendi eserinde Hübeyre'nin müşriklerin en habislerinden olduğunu belirtmiştir.¹⁵³ Hübeyre ve ailesinden bazı kimseler savaşlarda müşrikler safında yer almışlar, Bedir savaşında büyükbabası Âiz ve kardeşleri esir düşmüşlerdir.¹⁵⁴ Hendek savaşında da Hübeyre müslümanlara

¹⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 152; Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 39,344, 354; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, II, 296; X, 242; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 37; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI, 1963; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 397; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 404; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 366; en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVIII, 204; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 390; Zehebî, *Siyer*, II, 312; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 479; İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 578; Diyârbekrî, *Târihü'l-hamîs*, I, 163; el-Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifîn*, IV, 1806; Talibî, *Âsaru İbn Bâdis* I, 221; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 14; Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315; Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s. 77; Muhammed Ali Kutub, *Nisâ havle'r-râsul*, Dârü'd-da've 1996, s. 129.

¹⁴⁵ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 93; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 47; Buhârî, *Ricâlu Sahihü'l-Buhârî*, s. 852; Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 39; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, X, 242; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 37; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI, 1963; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 395; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 404; en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVIII, 204; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 390; Zehebî, *Siyer*, II, 312; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 479; a.mlf. *Tehzîb*, VI, 578; Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifîn*, IV, 1806; Talibî, *Âsaru İbn Bâdis* I, 222; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 14; Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315; Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s. 77.

¹⁴⁶ Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 344; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 395.

¹⁴⁷ İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141.

¹⁴⁸ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 94; Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 345; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 395.

¹⁴⁹ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 93; Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 344; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, X, 242; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 397.

¹⁵⁰ Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 345; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI,1964; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 405; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 366; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 390; İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 578; Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315.

¹⁵¹ Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 344; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI,1964; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 405; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 390; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 480; a.mlf., *Tehzîb*, VI, 578.

¹⁵² Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, I, 176; X, 242.

¹⁵³ Mehmet Zihni, *Meşâhirü'n-nisâ*, Şamil yay., İstanbul, 1982,s. 125.

¹⁵⁴ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 93.

karşı savaşmıştır.¹⁵⁵ Belâzurî onun Hendek savaşında öldüğüne dair rivayetlerin olduğunu zikretmiş,¹⁵⁶ buna karşılık Mekke'nin fethinde hayatta olduğuna dair rivayetleri vererek bu rivayetlerin daha doğru olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁷ Mekke'nin fethinde Hübeyre'nin eşi Ümmü Hânî Müslüman olmuş, Hübeyre ise birçok rivayete göre Necran'a,¹⁵⁸ bazı rivayetlere göre de Yemen'e¹⁵⁹ kaçmıştır. Hübeyre'ye eşinin müslüman olduğu ulaştığında üzülmüş ve ona şiirler söylemiştir. Ümmü Hânî'nin müslüman oluşu Hübeyre'ye daha sonra ulaştığına göre Hübeyre Mekke'nin fethinden önce kaçmıştır. Lings de eserinde Hübeyre'nin Mekke'nin fethedileceğini anlayıp fetih-ten önce Necran'da yaşamaya gittiğini söylemektedir.¹⁶⁰ Hübeyre Ümmü Hânî'nin müslüman olduğunu öğrendiğinde eşine şu beyitleri söylemiştir:

*O azarlayıcı bir kadın ki, gece uyandığımda bile beni azarlar,
Gece boyu beni azarlayan bu kadın yolunu sapıtıkça sapıtsın,
O, aşiretime itaat ederse helak olurum sanır,
Hâlbuki beni onun gitmesinden başkası helak etmez.¹⁶¹
Eğer sen Muhammed'in dinine tâbi olmuş isen
Ve akrabalarınla irtibatı koparmışsan,
Sen çıkılması yasaklanmış,
Uzak ve sarp bir kayanın üzerinde ol!¹⁶²
Çünkü ben öyle bir kavme mensubum ki
Onlar savaşa karar verdiklerinde o kavmin hâli ne olacak
Ben kavmimi destekleyecek ve onlar ok attıkça
Ben de onlara yardım edip koruyacağım
Sanki çocukların mendillerini kılıç yapıparak*

¹⁵⁵ Ahmed b. Ebû Ya'kub b. İshak b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih, *Târihü'l-Ya'kûbî*, Dâru sâdir, Beyrut, III, 50.

¹⁵⁶ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, I, 176; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, X, 242.

¹⁵⁷ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, I, 176.

¹⁵⁸ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 93; Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 344; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, I, 459; II, 296; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI, 1963; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 397; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 404; Zehebî, *Siyer*, II, 312; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 479; et- Diyârbekrî, *Târihü'l-hamîs*, I, 163; Talibî, *Âsaru İbn Bâdis* I, 222; Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s. 77.

¹⁵⁹ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, I, 176; X, 242.

¹⁶⁰ Lings, *Hiz. Muhammed'in Hayatı*, 322.

¹⁶¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 404; Zehebî, *Siyer*, II, 312-313.

¹⁶² Zehebî, *Siyer*, II, 312-313; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 15.

Kılıç oyunu oynamaları gibi

Kişinin yersiz konuşması

*Ucunda demiri olmayan ok gibidir.*¹⁶³

Başka bir rivayette şu beyitleri söylemiştir:

Andolsun ki ne Muhammed'e ne de onun sahabesine,

Ne korkaklıktan ne de öldürülme korkusundan sırt çevirdim.

Fakat (o zaman) işim ters döndü, vurmak istediğim zaman

Ne kılıcımda ne de okumda yeterli vurma gücü bulamadım

O an durdum kendimde yeterli savaşacak gücü bulamayınca

*Aslanın yavrusunu koruması gibi kendimi korudum.*¹⁶⁴

Yine başka bir rivayette şu beyitleri söylemiştir:

Acaba Hind seni özlemiş midir?

Yoksa ondan sana haber mi geldi?

*İşte ayrılış sebepleri ve yüz çevirme böyledir.*¹⁶⁵

Necran'da korunan bir kalenin başına gider, uykusuz kalır,

Orada Hind'i hayal ederdim ve hayal kaybolur gider.

Eğer sen Muhammed'in dinine tâbi olmuş isen

Ve akrabalarınla irtibatı koparmışsan,

Sen çıkılması yasaklanmış,

*Uzak ve sarp bir kayanın üzerinde ol!*¹⁶⁶

Bu şiirden Hübeyre'nin Yemen'e değil de Necran'a kaçtığı anlaşılmaktadır. İlk olarak Yemen'e kaçıp oradan Necran'a gittiği ya da Necran'a gittikten sonra Yemen'e gittiği düşünülebilir. Fakat rivayetlerin çoğu Hübeyre'nin Necran'a gittiği doğrultusundadır. Hübeyre kaçtığı yerde kâfir olarak ölmüştür.¹⁶⁷

¹⁶³ İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI, 1963.

¹⁶⁴ İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI,1963; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 404; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 14; el-Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315.

¹⁶⁵ Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 39; Cezzâr, *Medâhilu'l-müellifin*, IV, 1806.

¹⁶⁶ Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 39.

¹⁶⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, II,420; Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 93; Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 344; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, I, 176, 459; II, 296; X, 242; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 397; Diyârbekrî, *Târihü'l-hamîs*, I, 163.

1.1.4.3. Çocukları

Ebû Ubeyd'den rivayet edildiğine göre Ümmü Hânî'nin Hübeyre'den Ca'de, Hânî ve Yûsuf isimlerinde üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Zübeyr ve Adevî'den rivayet edildiğine göre ise Ümmü Hânî'nin Hübeyre'den Amr, Hânî, Yûsuf ve Ca'de isimlerinde dört çocuğu olmuştur. İbn Abdilberr bu görüşün daha sahih olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁸ Buhârî'de eserinde Ümmü Hânî'nin çocuklarının isimlerini zikrettikten sonra bu dört çocuğun anne bir kardeş olduklarını belirtmiştir.¹⁶⁹ Bazı kaynaklarda sadece Ca'de'nin ismi zikredilmiştir.¹⁷⁰ Bazı kaynaklarda ise Hübeyre'nin çocuklarından Amr'ın ismi Ömer olarak verilmektedir.¹⁷¹ Hübeyre oğlu Amr'a nispetle Ebû Amr diye künyelenmiştir.¹⁷²

1.1.4.3.1 Amr

Amr'ın ismi konusunda yukarıda işaret edildiği üzere ihtilaf vardır. Amr'ın ismi bazı eserlerde Ömer olarak geçmekte fakat birçok eserde ismi Amr olarak verilmektedir.¹⁷³ Bundan dolayı isminin Amr olma ihtimali daha yüksek görülmektedir. Ebû Ubeyd'den gelen rivayete göre Ümmü Hânî'nin çocukları arasında Amr'ın ismi zikredilmemektedir.¹⁷⁴ Ümmü Hânî'nin de oğlu Hânî'ye nispetle künyelenmesi, Amr'ın Hübeyre'nin başka bir eşinden dünyaya geldiği sonucunu akla getirmektedir. Fakat incelenen kaynakların neredeyse tamamında Hübeyre ile Ümmü Hânî'nin evliliğinden Amr, Hânî, Yûsuf ve Ca'de isimlerinde dört çocuğu olduğuna dair bilgiler yer almaktadır.¹⁷⁵ Bu bilgiler Amr'ın annesinin Ümmü Hânî olduğunu göstermektedir. Kaynaklarda Ümmü Hânî'nin çocuklarının yaş farkı verilmemektedir. Hübeyre'nin Amr'a nisbeten

¹⁶⁸ İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 241; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 340.

¹⁶⁹ Buhârî, *Ricâlu Sahihû'l-Buhârî*, s. 852.

¹⁷⁰ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 93; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 47; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, II, 97; X, 242.

¹⁷¹ Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 345; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI,1964; Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315.

¹⁷² Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 344; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI,1964; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 405; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 390; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 480; a.mlf., *Tehzîb*, VI, 578.

¹⁷³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 153; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 397; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 405; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 366; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 390; Zehebî, *Siyer*, II, 312; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 480; a.mlf., *Tehzîb*, VI, 578.

¹⁷⁴ İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 241; *Üsdü'l-ğâbe*, I, 340.

¹⁷⁵ Buhârî, *Ricâlu Sahihû'l-Buhârî*, s. 852; Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 345; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI,1964; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 405; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 366; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 390; İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 578; Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315.

künyelendiği göz önünde bulundurulduğunda Amr'ın en büyük çocuk olduğu sonucuna varılabilir. İncelenilen kaynaklarda bu bilgiler dışında Amr b. Hübeyre hakkında müstakil bir bilgiye rastlanılmamaktadır. *İsâbe*'de Amr b. Hübeyre ayrı bir başlık altında verilmiştir. Fakat buradaki bilgiler Amr'ın annesi Ümmü Hânî'nin Hz. Ali'nin kız kardeşi olduğu, babası Hübeyre'nin Mekke'nin fethinden sonra kâfir olarak öldüğü, Hz. Peygamber'in Amr'ın annesi Ümmü Hânî'ye evlenme teklifi ettiğine dair bilgilerden ibaretir.¹⁷⁶

1.1.4.3.2 Hânî

İncelenilen kaynaklarda Hânî b. Hübeyre hakkında da müstakil bir bilgiye rastlanılmamaktadır. *İsâbe*'de Hânî b. Hübeyre ayrı bir başlık altında verilmekte fakat Amr b. Hübeyre'de geçen bilgilerin aynısı verilmektedir. Farklı bir bilgi olarak asıl ismi Fâhite olan annesinin Hânî'ye nisbeten künyelendiği bilgisi yer almaktadır.¹⁷⁷

1.1.4.3.3 Yusûf

Yûsuf b. Hübeyre ile ilgili bilgiler de *İsâbe*'de ayrı bir başlık altında verilmiş, Hânî b. Hübeyre ve Amr b. Hübeyre'de geçen bilgiler tekrar edilmiş bu bilgilerden farklı olarak Yûsuf ve kardeşlerinin Hz. Peygamber zamanında yaşadıkları bilgisine yer verilmiştir.¹⁷⁸

1.1.4.3.4 Ca'de

Ca'de b. Hübeyre b. Ebû Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm, Ümmü Hânî'nin çocukları arasında hakkında en fazla bilgi bulunanıdır ki bu bilgiler bile kısıtlıdır. Daha önce belirtildiği üzere bazı rivayetlerde Ümmü Hânî'nin çocuklarının sayısında ihtilaf vardır fakat Ca'de'nin ismi bütün rivayetlerde zikredilmektedir.¹⁷⁹ İbnü'l-Esîr eserinde İbn Mende ve Ebû Nuaym'dan rivayetle Ca'de'nin Ümmü Hânî'nin kızının oğlu olduğunu zikretmektedir. İbnü'l-Esîr, İbn Mende ve Ebû Nuaym'ın sözlerine karşılık İbn Mende ve Ebû Nuaym'in söylediği gibi Ca'de'nin Ümmü Hânî'nin kızının oğlu olmadığını, çünkü Ümmü Hânî'nin oğullarından başka çocuğu olmadığını belirterek İbn

¹⁷⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 410 .

¹⁷⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 596.

¹⁷⁸ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 671.

¹⁷⁹ İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 241; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 340.

Mende'nin genelde Ebû Nuaym'a tâbi olduğunu ve yanıldığını eklemektedir. İbnü'l-Esîr Ca'de'ye ait olduğunu söylenen ve onun Ümmü Hânî'nin oğlu olduğunu belirten şu beyitleri vermektedir:

Şayet biri sorarsa babam Mahzûmoğullarından,

Annem ise en hayırlı kabile olan Haşimoğullarındandır.

Kim bana dayısıyla övünürse benim dayım da övülmeye değer

*Dayılarım eli açık Ali ve Akîl gibi*¹⁸⁰

İbn Abdilberr de yukarıda zikredilen Ca'de'ye ait beyitleri Zübeyr'den naklen vermektedir.¹⁸¹

Kaynaklarda Ca'de'nin doğduğu tarihe, Ümmü Hânî'nin kaçınıcı çocuğu olduğuna dair bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Ca'de'nin sahabî olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır.¹⁸² İbn Hacer *Takrib*'de Ca'de'nin Hz. Peygamber'i gördüğü ve küçük sahabîlerden olduğu bilgisini vermektedir. Bu bilgiler ışığında Hz. Peygamber vefat ettiğinde Ca'de'nin küçük bir çocuk olduğu söylenebilir. Çünkü Mekke'nin fethinde Hübeyre eşini ve çocuklarını bırakıp kaçmış ve kaçtığı yerde ölmüştür. Hz. Peygamber ise o sırada altmış yaşlarındadır yani vefatına iki üç sene kalmıştır. Bu durumda Ca'de Hz. Peygamber'in sohbetine yetişemeyecek kadar küçüktür.

Ca'de dayısının kızı Ümmü Hasen bt. Ali b. Ebû Tâlib ile evlenmiştir. Ümmü Hasen Hz. Ali'nin Ümmü Saîd bt. Urve b. Mesûd b. Muttalib b. Mâlik es-Sakafî ile evliliğinden dünyaya gelen kızıdır.¹⁸³ Ca'de'nin Ümmü Hasen ile evliliğinden Ca'fer, Ali, Hasan, Hâris, Abdullah ve Yahyâ isimlerinde altı çocuğu olmuştur.¹⁸⁴ Oğlu Yahyâ Kureyş'in devlet adamlarındandır.¹⁸⁵

¹⁸⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 340.

¹⁸¹ İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 241.

¹⁸² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 340; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 484.

¹⁸³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 20; Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 345; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, II, 243.

¹⁸⁴ Zübeyrî, *Nesebu Kureyş*, s. 345; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 141.

¹⁸⁵ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, X, 242.

Ca'de'yi dayısı Ali (r.a.), hicrî otuz yedi yılında¹⁸⁶ Horasan'a vali olarak atamıştır.¹⁸⁷ Horasan'da kaç yıl görev yaptığına dair bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Ca'de'nin Kûfe'de de ikamet ettiğine dair bir rivayet bulunmaktadır.¹⁸⁸

Ca'de fakîhliği ile tanınmaktadır¹⁸⁹ ve dayısı Hz. Ali onun hocalarındandır.¹⁹⁰ Ondan hadis rivayet edenler arasında Mücâhid, Yezîd, Abdurrahmân el-Evdî, Ebû Fâhite, Saîd b. Allâka sayılabilir.¹⁹¹ İclî Ca'de'nin tâbî'î ve sika olduğunu söylemektedir.¹⁹²

Ca'de Muâviye b. Ebû Süfyân zamanında vefat etmiştir.¹⁹³

1.1.5. Mirac Mucizesi ve Ümmü Hânî

Hz. Peygamber tebliğ görevine başladığı andan itibaren birçok sıkıntıya maruz kalmıştır. Müşriklerin boykotu, O'na (s.a.) her zaman destek olan eşi ve amcasının vefatı, Taif'te yaşadığı bazı hadiseler Hz. Peygamber'i çok yormuş ve üzmüştü. Cenab-ı Hak da Hz. Peygamber'e bu sıkıntılı döneminde bir nevi ilahi ödül olan mi'rac mucizesini ihsan etmiştir. Kaynaklarda Hz. Peygamber'in mi'rac gecesi Ümmü Hânî'nin evinde kaldığına dair bilgiler bulunduğundan dolayı araştırmada bu konuya da yer verilmesi uygun görülmüştür. Bu bölümde mi'rac mucizesinin Ümmü Hânî ile ilgili kısımlarına yer verilecek, konunun sınırlarının dışına çıkmamak için mi'racla ilgili diğer meselelere değinilmeyecektir.

Mi'rac mucizesi ile ilgili birçok eserde rivayetler bulunmaktadır. Mi'racla ilgili bu rivayetlerin bazılarında Ümmü Hânî ile ilgili bilgi yer almaktadır. Kütüb-i Tis'a'da mi'racla

¹⁸⁶ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 93; Taberî, *Târihu'l-umem ve'l-mülük*, III, 109.

¹⁸⁷ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 93; Buhârî, *Ricâlu Sahihü'l-Buhârî*, s. 852; Zübeyrî, *Nesebu Kureyş*, s. 345; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, X, 242; Ahmed b. Ebû Ya'kûb İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih el-Ya'kûbî, *el-Büldân*, 1. baskı, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, 2002, s. 127; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 397; İzzeddîn Ebû Hasen Ali b. Ebû Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvahid eş-Şeybânî, *el-Kâmil fi't-tarih*, 1. baskı, Dâru'l-ma'rife, 2002, III, 326; Zehebî, *Siyer*, II, 312.

¹⁸⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 340.

¹⁸⁹ İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 241.

¹⁹⁰ İbn Ebî Hâtim, *Cerh tadil*, II, 526.

¹⁹¹ Ebû Abdullah İsmail b. İbrahim el-Buhârî, *Kitâbu Târih'ul-kebîr*, İbn Ebî Hâtim, *Cerh tadil*, II, 526, I, 206; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 241; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 340.

¹⁹² Ebû'l-Hasen Ahmed b. Abdullah b. Sâlih el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, (Tahkik: Abdülalîm Abdülazîm el-Bestavî), Mektebetü'd-dâr, Medine, 1985, I, 268; İbn Hacer, *Takribü't-tehzîb*, Dâru'r-reşid, Halep, 1988, s. 139.

¹⁹³ el-Buhârî, *Kitâbu Târih'ul-kebîr*, I, 239; Muhammed b. Hibbân el-Büstî, *Kitâbu meşâhiru ulemâi'l-emsâr*, dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Kâhire, 1959, s. 107.

ilgili geniş bilgiler içeren rivayetler bulunmakta fakat bu bilgiler içinde mi'racın Ümmü Hânî'nin evinde gerçekleştiğine dair bir bilgi yer almamaktadır. Ancak başka kaynaklarda mi'racın Ümmü Hânî'nin evinde gerçekleştiğine dair bazı rivayetler bulunmaktadır. Şimdi bu rivayetler üzerinde durulacaktır.

“Bize İbn Hümejd tahdis etti ki: o Seleme'den, o Muhammed b. İshâk'tan, o Muhammed b. es-Sâib'den, o Ebû Sâlih b. Bâzâm'dan, o da Ümmü Hânî'den rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: Rasulullah (s.a) geceleyin götürüldüğünde benim evimde uyuyordu. Yatsı namazını kıldı sonra yattı. Biz de yattık. Şafak sökmeden önce Rasulullah (s.a) bizi uyandırdı. Sabah namazını kıldı. Biz de onunla namaz kıldık. Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: *'Ey Ümmü Hânî gördüğünüz gibi sizinle beraber yatsı namazını bu vadiye kıldım. Sonra Beyt-i Makdis'e gittim ve orada namaz kıldım. Sonra gördüğünüz gibi sabah namazını sizinle birlikte burada kıldım.'*¹⁹⁴ Daha sonra evden çıkmak için kalktı. Ben de onun ridasınının bir ucundan tuttum. Ona (s.a): *'Ey Allah'ın Rasûlü bunu kavmine haber verme! Onlar seni yalanlar ve sana eziyet ederler.'* dedim. Hz. Peygamber: *'Vallahi bunu haber vereceğim'* dedi.¹⁹⁵ Ümmü Hânî şöyle devam etti: *'Habeşli bir câriyem vardı. Ona dedim ki: 'Rasulullah'ın (s.a) ardından git, O (s.a.) insanlara ne söylüyor, insanlar O'na (s.a.) ne diyor dinle!'*¹⁹⁶ Rasulullah (s.a.) gidip Kureyşliler'e İsra'yı haber verdi. Onlar da delil istediler...” şeklinde rivayet devam etmektedir.¹⁹⁷ Rivayetin son kısmında Hz. Peygamber Kureyş'lilerin Kudüs ve Beyt-i

¹⁹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 214-215; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an te'vîli ayi'l-Kur'an*, Dâru'l-fîkr, Beyrut 1995, XV, 5; Ebû'l-Fadl İyâz b. Mûsâ b. İyâz, *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafa*, (Tahkik: Hüseyin Abdilhamid Nil), Şirketu Dâru'l-erkâm, Beyrut, I, 165; Ebû'l-Fida İmadüddîn İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, II, 24; a.mlf., *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (çev. Mehmet Keskin), Çağrı yay., İstanbul 1994, III, 168;a. mlf., *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, (Tahkik: Mustafa Abdulvâhid), Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1976, II, 96-97; Ebû'l-Ferec Nureddîn Ali b. İbrahim b. Ahmed el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebî fi sîreti'l-emîni'l-me'mun*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, II, 72-73; Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed Süheylî, *er-Ravzû'l-unf fi şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye li-İbn Hişâm*, (Tahkik: Abdurrahman el-Vekil), Dâru'n-nasr, Kahire, 401; Yıldız, Ramazan ve S.Ganim el-Miftah, *Peygamberimiz'in İsra ve Mi'raç Mucizesi*, Sinan yay., İstanbul 1969, 39-40; Mollaibrahimoğlu, Süleyman, *Mi'raç Gerçeği*, Akbel yay., İstanbul 1991, 102; Gündüz, Şinasi ve Ünal, Yavuz ve Sarıkçioğlu, Ekrem, *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Mi'raç*, Vadi yay., I. baskı, Ankara 1996, 92-93.

¹⁹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 215; Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâikü't-tenzil ve uyunü'l-ekâvil fi vücuhü't-te'vil*, I. baskı, Dâru İhyâu't-türâsi'l-arabî, Beyrut 1997, II, 605.

¹⁹⁶ Yıldız, Ramazan, el-Miftah, S. Ganim, *Peygamberimiz'in İsra ve Mi'raç Mucizesi*, 40; Mollaibrahimoğlu, Süleyman, *Mi'raç Gerçeği*, 102; Gündüz, Şinasi ve Ünal, Yavuz ve Sarıkçioğlu, Ekrem, *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Mi'raç*, 93.

¹⁹⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 173-174; Yıldız, Ramazan, S.Ganim el-Miftah, *Peygamberimiz'in İsra ve Mi'raç Mucizesi*, 41-43; Mollaibrahimoğlu, Süleyman, *Mi'raç Gerçeği*, 102-106;

Makdis ile ilgili sorularına cevap vermektedir. Rivayetin bu kısmının araştırmanın konusuyla doğrudan bir ilişkisi olmadığı için bu kısma burada yer verilmeyecektir.

Bazı kaynaklarda Ümmü Hânî'den rivayet edildiğine göre Ümmü Hânî: “*Rasulullah mi'rac gecesi benim evimde geceledi. Geceleyin O'nun yokluğunu hissettim.*” demiştir. Ümmü Hânî'nin bu ifadeleri yukarıda zikredilen rivayette yer almamaktadır. Bu ifadelerle başlayan rivayetler Hz. Peygamber'in Ümmü Hânî'ye mi'rac mucizesinin nasıl gerçekleştiğini anlatmasıyla devam etmektedir.¹⁹⁸

Bazı kaynaklarda Ümmü Hânî'nin başka bir rivayetinde Ümmü Hânî; Hz. Peygamber'in Kureyş'e İsrâ'yı haber verdiğini, O'nu (s.a.) yalanladıklarını sadece Hz. Ebû Bekr'in tasdik ettiğini ve o günden sonra 'Sıddık' lâkabını verdiklerini bildirmiştir.¹⁹⁹ Bu rivayette Ümmü Hânî mi'rac gecesi Hz. Peygamber'in kendi evinde kaldığına ve Hz. Peygamber'in İsrâ'yı haber vermek istediğinde O'nun (s.a.) gitmesine engel olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.

İbn Abbas'ın da Hz. Peygamber'in bi'setin sekizinci yılında Receb ayının yirmi yedinci gecesi Ümmü Hânî'nin evinde olduğuna dair bir rivayeti bulunmaktadır.²⁰⁰

el-İznikî *Mir'ac* isimli eserinde farklı bir rivayete yer vermektedir. Eserde Hz. Peygamber'in mi'rac gecesinden önce Ebû Cehil'in kavli ve fiilî eziyetlerine mâruz kaldığını ve üzüldüğünü; bu üzüntünün geçmesi için lakâbı Ümmü Hânî olan halası Âtike'nin yanına gittiğini belirtmektedir. Halası yeğenini teselli ettikten sonra Hz. Peygamber'e kalacağı odayı göstermiş, O'na (s.a.) zarar vermelerinden endişe ettiği için gece sabaha kadar nöbet tutmuştur. Halası gecenin üçte birini nöbet tutarak geçirdikten sonra Allah 'revha' isimli uyku meleğine Hz. Peygamber için nöbet tutan halasına uyku vermesini emretmiştir. Halası da kılincına dayanarak uyumaya başlamıştır. el-İznikî şöyle devam

Gündüz, Şinasi ve Ünal, Yavuz ve Sarıçioğlu, Ekrem, *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Mi'raç*, 94-95.

¹⁹⁸ Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, (Tahkik: Hamdi Abdülmecîd es-Selefî), 2.baskı, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, XIV, 432-433; Nüreddîn Ali b. Ebû Bekr el-Heysemî, *Mecmuu'z-zevâid ve menbei'l-fevâid* (Tahkik: Abdullah Muhammed Derviş), Dâru'l-fikr, Beyrut 1994, I, 245-246; Dimaşkî, *Subulu'l-hudâ*, III, 120.

¹⁹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 215; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, I, 55; Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk Ebû Nuaym el-Esbahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, (Tahkik: Muhammed b. Râzî b. Hâc Os mân), Mektebetü'd-dâr, Medine, 1988, I, 156-157; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm* II, 24; Alauddin Aliyyül Müttakî b. Hüsamuddin el-Mendî, *Kenzu'l-ummâl fi süneni'l-ekvâl ve'l-ef'al*, Müessesetü'r-risâle, XII, 511.

²⁰⁰ Muhyiddîn et-Tu'mî, *el-İsrâ ve'l-Mi'raç li İmam İbn Abbas*, y.y., s. 7-8.

etmektedir: “Allah Cebrâil’e (a.s.) de şöyle emretti: ‘Ey Cebrâil! Benim sevgili dostum Muhammed Mustafa (s.a.) ünsiyet yapacak, halini anlatacak, gam ve kederden kurtaracak birisini arıyor. Git O’nu (s.a.) bana getir. O (s.a.) benimle sohbet etsin. Üzüntü ve sıkıntılarını bana arzetsin. Ben O’nu (s.a.) ‘Kabe Kavseyn’ e kadar yaklaştırarak dinler, bütün üzüntü ve sıkıntılarını gideririm.’ Cebrâil (a.s.) bu vahyi emir alır almaz geldi ve Peygamberimiz’i mi’rac yolculuğuna çağırdı.”²⁰¹ İznikî’nin verdiği bu rivayete başka kaynaklarda rastlanılmamaktadır. Ebû Cehil’in kavli ve fiilî eziyetlerine mâruz kaldığına ve üzüldüğüne dair bilgiler Hüseyin Vassâf’ın *Mevlid Şerhi*’nde de yer almaktadır. Fakat bu eserde Hz. Peygamber amcasının kızı olan Ümmü Hânî’nin evine gitmiştir.²⁰² Mi’rac mucizesinin Hz. Peygamber’in halasının evinde gerçekleştiğine dair bilgi sadece el-İznikî’nin eserinde bulunmaktadır.

Mi’rac mucizesinin gerçekleştiği mekân konusundaki ihtilaflar sadece bu eserde geçen rivayetle sınırlı değildir. İncelenilen kaynaklarda mi’rac mucizesinin gerçekleştiği mekân konusunda farklı bilgiler yer almaktadır. İsra bazı rivayetlere göre Mescid-i Harâm’dan başlamaktadır.²⁰³ Bu görüşü savunanlar İsra suresinin 1. ayetinde “*Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm’dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götürün Allah noksan sıfatlardan münezzehdir. O, gerçekten iştirakdir, bilendir.*” buyrulduğu üzere ayette geçen Mescid-i Harâm ifadesini de delil göstererek bu sonuca ulaşmaktadırlar. Bazı müfessirler ‘Harem’ kelimesini yorumlamışlar ve Harem’in o bölgenin tamamı olduğunu belirterek mi’racın Ümmü Hânî’nin evinde gerçekleştiğini belirtmişlerdir.²⁰⁴ er-Râzî ve Zemahşerî bu görüşe delil olarak İbn Abbas’ın: “*Harem’in tamamı Mescid-i Harâm’dır.*” rivayetini

²⁰¹ Mûsâ b. Hacı Hüseyin el-İznikî, *Mi’rac*, (çev. Dr. Hikmet Özdemir), Yaylacık matbaası, İstanbul 1984, 20-23.

²⁰² Vassâf, Hüseyin, *Mevlid Şerhi Gülzâr-ı Aşk*, (Haz. Dr. Mustafa Tatcı, Dr. Musa Yıldız, Kaplan Üstüner), 1. baskı, Dergah yay., İstanbul 2006, 437-438.

²⁰³ Dimaşkî, *Subulu’l-hudâ*, III, 120; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr er-Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, Dâru İbn Hazm, Beyrut, X, 147; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, I, 27; Ebû Hafs Ömer b. Ali b. Âdil, *el-Lübâb fi ulûmu’l-kitâb*, (tahkik: Âdil Ahmed Abdülmecid, Ali Muhammed Muavviz), Dâru’l-kütübü’l-ilmîyye, Beyrut 1998, XII, 195.

²⁰⁴ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XV, 5; Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî el-Cessâs, *Ahkâmu’l-Kur’an*, (Tahkik: Muhammed es-Sâdık Kamhavî), Dâru türâsu’l-arabî, Beyrut, 1985, V, 17; Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes’ud el-Beğavî, *Tefsîru’l-Beğavî*, (Tahkik: Muhammed Ahmed Nemr), 2.baskı, Dâru Tayyibe, 1993, V,57-58; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II, 205; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, X, 147; İbn Âdil, *el-Lübâb*, XII, 195; Ebû Abbas Ahmed b. Muhammed b. el-Mehdî İbn Acîbe, *el-Bahru’l-medîd fi tefsîru’l-Kur’anu’l-Mecîd*, (Tahkik: Ömer Ahmed er-Ravî), 1. baskı, Dâru’l-kütübü’l-ilmîyye, Beyrut 2002, IV, 74; Yıldız, Ramazan ve el-Miftah, S.Ganim Peygamberimiz’in *İsra ve Mi’rac Mucizesi*, 38.

vermektedirler.²⁰⁵ Bazı rivayetlere göre Hicr'de,²⁰⁶ bazı rivayetlere göre Hatim'de,²⁰⁷ bazı rivayetlere göre Hicr ile Mescid-i Harâm arasında,²⁰⁸ bazı rivayetlere göre Ebû Tâlib mahallesinde,²⁰⁹ bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber'in kendi evinde çatısının yarıldığına²¹⁰ dair bilgiler yer almaktadır. Muhammed Hamidullah da *İslam Peygamberi* adlı eserinde "Bir gece Hz. Peygamber yatağına henüz yatmıştı ki.." diye bir rivayet vermektedir.²¹¹ Bu rivayete göre Hz. Peygamber kendi evinden mi'rac yükselmiştir. Razî de tefsirinde şöyle bir rivayete yer vermektedir. Hz. Peygamber: "*Ben bir gece Mescid-i Harâm'dan, Beytullah'da Hicr'in yanında uyku ile uyanıklık arasındayken Cebrâil Burak ile geldi.*" buyurmuştur.²¹² Dımaşkî eserinde mekânla ilgili farklı rivayetleri verdikten sonra bu rivayetlerin arasında çelişki olmadığını çünkü tüm bu tabirlerden murad edilenin Mescid-i Harâm olduğunu savunan âlimlerin görüşlerini vermektedir.²¹³ Seyyid Kutub da eserinde mekânla ilgili farklara değindikten sonra tercihe şayan görüş olarak Ümmü Hânî'nin evinde yatmakta olan Rasulullah (s.a.) yatağından kalkıp Kâbe'ye getirildiğini, Hicr'de uykuyla uyanıklık arasında mi'rac yolculuğunun başladığını ifade etmektedir.²¹⁴ Mübârekfûrî de İbn Hacer'in bu rivayetleri cem ettiğini söylemektedir. Buna göre Ümmü Hânî'nin evi Ebû Tâlib mahallesindedir ve Hz. Peygamber de Ümmü Hânî'nin evinde uyumaktadır. Gece evin çatısı yarılmıştır ve melekler Hz. Peygamber'i Ümmü Hânî'nin evinden Mescid-i Harâm'a götürmüşlerdir.²¹⁵

el-Bahru'l-Medîd'de İbn Acîbe, mi'racın iki defa gerçekleştiğini, buna göre bir defa cesedle Mescid-i Harâm'dan, bir defa da ruhla Ümmü Hânî'nin evinden olduğunu söy-

²⁰⁵ Zemaşerî, *el-Keşşâf*, II, 205; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 147; Seyyid b. Kutub b. İbrahim, *Fî zilâli'l-Kur'an*, Dâru's-şûruk, Beyrut, 1985, IV, 2210-2211; Tatlı, Bekir, *Âyet ve Hadislerde İsrâ ve Miraç Olayı*, Çukurova Üniversitesi Basımevi, 2008, s. 42.

²⁰⁶ Ebû'l-Kâsım Abdülkerîm b. Hevzân el-Kuşeyrî, *Kitâbu'l-mi'rac*, (Tahkik: Ali Hasan Abdülkadir), Dâru Bybliion, Paris 2005, 68; Tatlı, Bekir, *Âyet ve Hadislerde İsrâ ve Miraç Olayı*, s.41.

²⁰⁷ Kuşeyrî, *Kitâbu'l-mi'rac*, 68; Tatlı, Bekir, *Âyet ve Hadislerde İsrâ ve Miraç Olayı*, s. 41.

²⁰⁸ Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî*, V, 57; İbn Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, IV, 74.

²⁰⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 214; Ebû'l-Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi Câmiu't-Tirmizî, Sâhibu'l-Mektebetü's-selefî*, Medine, IX, 274; Tatlı, Bekir, *Âyet ve Hadislerde İsrâ ve Miraç Olayı*, s. 41.

²¹⁰ Kuşeyrî, *Kitâbu'l-mi'rac*, 68; Dımaşkî, *Subulu'l-hudâ*, III, 120; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 27; Halebî, *es-Siretu'l-Halebî*, II, 72; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, IX, 274; Dr. Fadl Hasan Abbas, *el-Minhâc nefhâtu mine'l-isrâ ve'l-mi'rac*, Dâru'l-beşîr, Umman 1987, s. 12.

²¹¹ Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, (çev: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yazgan), Beyan yay., İstanbul, 2004, s. 125.

²¹² Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 147.

²¹³ Dımaşkî, *Subulu'l-hudâ*, III, 120.

²¹⁴ Seyyid Kutub, *Fî zilâli'l-Kur'an*, IV, 2210.

²¹⁵ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, IX, 274.

lemektedir.²¹⁶ Bazı kaynaklarda mi'racın ruhla mı bedenle mi olduğuna dair tartışmalar verilirken mi'racın bedenle olduğuna delil olarak Ümmü Hânî'nin Hz. Peygamber'in mi'rac gecesi yaşadıklarını Kureyşlilere anlatmasına engel olmasını göstermektedirler.²¹⁷ Mi'racın Ümmü Hânî'nin evinde olduğuna dair bir bilgi de Süleyman Çelebi'nin mevlid'inde bulunmaktadır. Mevlid'in miraçla ilgili bölümünde şu şekilde geçmektedir.

Bir gice isneyn gicesinde Resül

*Ümmü Hânî evinde kıldı nüzül*²¹⁸

Mevlid şerhinde de Şeyh Gâlib'in şu beyitlerinde Ümmü Hânî'nin ismi geçmektedir.

Bir şeb ki Sarây-ı Ümmü Hânî

*Olmuşdu O mâhın âsumânı*²¹⁹

Kaynaklar incelendiğinde mi'racın gerçekleştiği mekân konusunda ihtilafların olduğu görülmektedir. Kütüb-i Tis'a'daki mi'raçla ilgili rivayetlerde mi'racın Ümmü Hânî'nin evinde gerçekleştiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Kütüb-i Tis'a dışında incelenilen diğer kaynaklarda ise mi'racın Ümmü Hânî'nin evinde gerçekleştiği bilgisi verilmektedir. el-Heysemî, Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-kebir* eserinde yer alan ve Ümmü Hânî'ye ait olan rivayetin senedinde bulunan Abdullah el-A'lâ hakkında metrûk ve kezzâb demiştir.²²⁰ Bu durumda Hz. Peygamber'in mi'raç gecesi Ümmü Hânî'nin evinde kaldığına dair rivayetlere ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir.

1.1.6. Müslüman Olması

Kaynakların çoğunda verilen bilgilere göre Ümmü Hânî Mekke'nin fethinde müslüman olmuştur.²²¹ Ümmü Hânî'nin Hz. Peygamber ile yakınlığı olmasına rağmen müslüman

²¹⁶ İbn Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, IV, 74.

²¹⁷ Ebû Abdullah Muhammed Ahmed el-Ensârî el-Kurtubi, *el-Câmiu'l-ahkâmi'l-Kur'an*, IX, 208-209; İbn Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, IV, 74; Mollaibrahimoğlu, Süleyman *Mi'raç Gerçeği*, s. 115-11.

²¹⁸ Çelebi, Süleyman, *Mevlid*, (Haz: Dr. Neclâ Pekolcay), Dergâh yay., İstanbul, 1980.

²¹⁹ Vassâf, Hüseyin, *Mevlid Şerhi Gülzâr-ı Aşk*, Mevlid şerhi, s. 437.

²²⁰ Heysemî, *Mecmuu'z-zevâid*, I, 246.

²²¹ Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 93; Buhârî, *Ricâlu Sahihü'l-Buhârî*, s. 852; Zübeyrî, *Kitâbu Kitâbu Nesebi Kureyş*, s. 344; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, II, 296; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 1963; el-Hazrecî, *Hülâsatü Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl*, s. 500; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 404; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 366; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 390; Zehebî, *Siyer*, II, 312; Hüseyinî, *Kitâbü't-tezkire*, IV, 2378; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 479; İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 578; Diyârbekrî, *Târihü'l-hamîs*, I, 163; Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifîn*, IV, 1806; Talibî, *Âsarü İbn Bâdis* I, 221; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 14; Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315; Zuhaylî, *Mercâu'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s. 77.

olması Mekke'nin fethine kadar gecikmiştir. Fakat mirac mûcizesi evinde gerçekleşen Ümmü Hânî'ye Hz. Peygamber başından geçenleri anlattığında, O'nun anlattığı bu mûcizeye itiraz etmemiş, sadece O'na zarar verecekleri düşüncesiyle halka anlatmamasını söylemiş, hatta halka anlatmak için giden Hz. Peygamber'in arkasından O'nu koruması için hizmetçisini göndermiştir.²²² Ümmü Hânî'nin bu davranışlarından onun müslüman olmasa bile babası gibi Hz. Peygamber'in anlattıklarına inandığı ve O'na saygı duyduğu fakat ya eşine tâbi olduğu ya da ondan çekindiği için Hz. Peygamber'in davetine icabet etmesinin gecikmiş olabileceği söylenebilir. Çünkü Ümmü Hânî'nin eşi Hübeyre Mekke'nin fethedileceğini anlamış ve Necran'a bir rivayete göre de Yemen'e kaçmıştır.²²³ Ümmü Hânî de o kaçtıktan sonra müslüman olmuştur. Hübeyre ise eşinin Müslüman olduğunu haber alınca ona yukarıda da bahsedildiği gibi üzüntüsünü ifade eden şiirler söylemiştir.

Ümmü Hânî'nin Mekke'nin fethinden önce müslüman olduğuna dair bilgiye incelenen kaynaklar arasında sadece Mehmet Zihni Efendi'nin eserinde rastlanılmaktadır.²²⁴ Bu eserdeki bilgiye göre Ümmü Hânî, Mekke'nin fethinde eşi kaçınca o güne kadar gizlediği imanını açığa vurmuştur. Ümmü Hânî'nin mi'racla ilgili rivayetlerinin bazılarında Ümmü Hânî'nin Hz. Peygamber ile birlikte namaz kıldığına dair bilgiler yer almaktadır.²²⁵ Bu bilgiler dikkate alındığında Ümmü Hânî'nin Mekke'nin fethinden önce Müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Ümmü Hânî daha önce müslüman olduysa bile bunu ilan etmesi ve açıkça söylemesi Mekke'nin fethinde gerçekleşmiştir.

Mekke'nin fethinden sonra Ümmü Hânî'nin evine eşinin akrabalarından iki kişi gelmiştir. Bu iki kişiden birinin Hâris b. Hişâm b. Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm olduğu konusunda ittifak vardır.²²⁶ Hâris b. Hişâm Ebû Cehîl'in öz kardeşidir. Mekke'nin

²²² Yıldız, Ramazan, S.Ganim el-Miftah, *Peygamberimiz'in İsrâ ve Mi'raç Mucizesi*, 40; Mollaibrahimoğlu, Süleyman, *Mi'raç Gerçeği*, 102; Gündüz, Şinasi ve Ünal, Yavuz ve Sarıkçıoğlu, Ekrem, *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Mi'raç*, 93.

²²³ Lings, *Hız. Muhammed'in Hayatı*, 322.

²²⁴ Mehmed Zihni, *Meşâhîru'n-nisâ*, Şamil yayınları, İstanbul, 1982.

²²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 214-215; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XV, 5; Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, I, 165; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 168; Halebî, *es-Siretu'l-Halebî*, II, 72-73; Yıldız, Ramazan, S.Ganim el-Miftah, *Peygamberimiz'in İsrâ ve Mi'raç Mucizesi*, 39-40; Mollaibrahimoğlu, Süleyman, *Mi'raç Gerçeği*, Akbel yay., 102; Gündüz, Şinasi ve Ünal, Yavuz ve Sarıkçıoğlu, Ekrem, *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Mi'raç*, 92-93.

²²⁶ Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve ve ma'rifetu ahvâli sahîbi's-şeria*, (Tahkîk: Abdulmu'ti Kal'abî), Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1985, V, 80; Ebû'l-Kâsım Halef b. Abdülmelik b. Beşkuvâl, *Kitâbu*

fethinden sonra müslüman olmuş, Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde de şehit olmuştur. Ümmü Hânî'nin evine gelen diğer kişinin kim olduğu konusunda ise ihtilaf vardır. el-Beyhâkî ikinci kişinin Züheyr b. Ebû Ümeyye b. Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm olduğunu zikrettikten sonra Züheyr'in Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'nin kardeşi olduğunu ve müellefe-i kulûbdan biri olduğunu belirtmektedir.²²⁷ İbn Beşkûvâl İbn Hişâm ve Kâdî İyâz'dan naklen bu ikinci kişinin Züheyr olduğunu kaydetmektedir.²²⁸ el-Beyhâkî İbn İshâk'tan, İbn Beşkûvâl ise İbn Hişâm, Zübeyr b. Bekkâr, Ezrakî ve İbn Hacer'den naklen ikinci kişinin Abdullah b. Rebia' olabileceğini zikretmektedirler.²²⁹ el-Beyhâkî bir rivayete göre ikinci kişinin Hübeyre olduğunu naklettikten sonra Hübeyre'nin Mekke'nin fethinde kaçtığını belirterek bu rivayetin doğru olamayacağını ifade etmektedir.²³⁰ el-Beyhâkî *Şerhü'l-mevâhib*'den, İbn Beşkûvâl de Kâdî İyâz'dan naklen ikinci kişinin Ümmü Hânî'nin oğlu Ca'de olduğunu zikretmektedirler.²³¹ el-Beyhâkî bu rivayetin de doğru olamayacağını belirterek o sırada Ca'de'nin küçük bir çocuk olduğunu kaydetmektedir.²³² Bu iki kişi Ümmü Hânî'nin evine ondan kendilerini koruma altına almaları için gelmişlerdir. Ümmü Hânî de onların bu isteğini kabul etmiştir. Hz. Ali ablası Ümmü Hânî'nin evine geldiğinde karşısında bu iki müşriği görünce sinirlenmiş ve onları öldürmek istemiştir. Ümmü Hânî hemen yerinden sıçramış ve aralarına girerek kardeşine: "*Vallahi onları öldüremezsiz! Onlar benim korumam altında!*" demiştir. Bu sözler üzerine Hz. Ali gitmiştir. Ümmü Hânî de kardeşi gittikten sonra koruması altına aldığı bu iki kişinin üzerine kapıyı kilitleyerek Hz. Peygamber'in yanına gitmiştir. Hz. Peygamber o sırada kızı Fâtıma onu perdelemiş halde gusül abdesti almaktadır. Ümmü Hânî amcasının oğluna selam vermiş, Hz. Peygamber de kimin geldiğini sorunca: "*Ben Ümmü Hânî bt. Ebû Tâlib*" demiştir. Hz. Peygamber de ona: "*Hoş geldin Ümmü Hânî!*" demiştir. Hz. Peygamber gusül aldıktan sonra sekiz rekât namaz kılmıştır. Namazını bitirince Ümmü Hânî: "*Ey Allah'ın Rasûlü! Kardeşim Ali (r.a.) kendilerini korumam altına aldığım iki kişiyi öldüreceğini söyledi.*" demiştir.

gavâmizi'l-esmâi'l-mübheme, (Tahkîk: Muhammed Kemâlüddîn İzzeddîn), Alemu'l-kütüb, Beyrut 1987, I, 141-142.

²²⁷ Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve*, V, 80.

²²⁸ İbn Beşkûvâl, *Kitâbu gavâmizi'l-esmâi'l-mübheme*, I, 141-142.

²²⁹ Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve*, V, 80; İbn Beşkûvâl, *Kitâbu gavâmizi'l-esmâi'l-mübheme*, I, 141-142.

²³⁰ Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve*, V, 80.

²³¹ Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve*, V, 80-81; İbn Beşkûvâl, *Kitâbu gavâmizi'l-esmâi'l-mübheme*, I, 141.

²³² Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve*, V, 80-81.

Hz. Peygamber de: “Ümmü Hânî! Senin koruma altına aldığını biz de koruma altına alıruz.” buyurmuştur.²³³

1.1.7. Vefatı

Kaynaklarda Ümmü Hânî'nin vefat tarihi hakkında bazı ihtilafli bilgiler bulunmaktadır. Bazı rivayetlere göre kardeşi Ali (r.a.)'den sonra bir müddet²³⁴ veya uzun bir süre²³⁵ yaşamıştır. Bazı rivayetlere göre Hz. Ali'den sonra vefat etmiştir.²³⁶ Bazı rivayetlere göre ise Muâviye'nin hilâfeti döneminde vefat etmiştir.²³⁷ ez-Zehebî *Siyer*'de, Cezzâr da eserinde ez-Zehebî'nin *Târihu'l-İslâm* eserinden naklen Ümmü Hânî'nin hicrî elli yılın sonuna kadar yaşadığını belirtmişlerdir.²³⁸ Bu rivayetlerden Ümmü Hânî'nin vefat tarihi Hz. Ali'nin vefatından sonra Muâviye'nin vefatından önceki bir tarih olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Ali m. 661 yılında Muâviye ise m. 680 yılında vefat etmiştir. Buna göre Ümmü Hânî'nin vefat tarihi m. 661- m. 680 yılları arasında bir tarihtedir. ez-Zehebî'den nakledilen rivayet dikkate alındığında Ümmü Hânî'nin m. 670 yılında vefat ettiği söylenebilir.

Ümmü Hânî'nin nerede vefat ettiğine dair bir bilgi bulunmamakla birlikte Mekke dışında bir yerde ikamet ettiğine dair bir bilgiye de rastlanılmamaktadır.

1.2. Kişiliği

1.2.1. Ahlakî Kişiliği

Hz. Peygamber'in amcasının kızı Ümmü Hânî'nin O'na neseb yönünden yakın olması, ayrıca çocukluğunu birlikte geçirmiş biri olması sebebiyle Hz. Peygamber'i her yönüyle tanıma şansı olmuştur. Hz. Peygamber de Ümmü Hânî'yi yakînen tanıdığı ve beğendiği için onunla evlenmek istemiştir. Hz. Peygamber gibi bir insanın evlenmek için kendisine uygun gördüğü bir hanımın güzel meziyetlere sahip bir insan olması muhakkaktır.

²³³ Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve*, V, 80-81; İbn Beşkuvâl, *Kitâbu gavâmizi'l-esmâi'l-mübheme*, I, 141-143; Zehebî, *Siyer*, II, 313; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 15; Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315-316; Kutub, *Nisâ havle'r-râsul*, s. 129.

²³⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 480;a.mlf., *Tehzib*, VI, 578.

²³⁵ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXV, 390; Hüseyinî, *Kitâbü't-tezkire*, IV, 2379; Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifîn*, IV, 1806.

²³⁶ Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslamiyye*, s.77.

²³⁷ İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 578.

²³⁸ Zehebî, *el-Kâşif*, III, 444; a. mlf., , *Siyer*, II, 313; Cezzâr, *Medâhîlu'l-müellifîn*, IV, 1806-1807.

Fakat bu evlilik gerçekleşmemiştir. Hz. Peygamber Mekke'nin fethinde müslüman olan ve eşi tarafından terk edilen amcasının kızına tekrar evlenme teklifi ettiğinde Ümmü Hânî çocukları küçük olduğu için hem çocuklarının hakkını hem de eşinin hakkını yerine getiremeyeceği, ayrıca çocuklarının Hz. Peygamber'i rahatsız edeceği gerekçesiyle bu teklifi kabul etmemiştir. Ümmü Hânî'nin sunduğu bu gerekçeler onun çocuklarına bağlı şefkatli bir anne olduğu Hz. Peygamber'i rahatsız etmemek için O'nun bu teklifini kabul etmeyecek kadar Hz. Peygamber'e son derece saygı duyduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber de bu şefkatli ve ince ruhlu hanıma: “*Kureyşin kadınları deveye binen en hayırlı kadınlardır. Küçük çocuklarına karşı en şefkatli olanlar da, eşlerine karşı en saygılı olanlar da onlardır.*” buyurmuştur.²³⁹ Ümmü Hânî'nin eş ve çocuklarının haklarını dile getirmesinden onun hak hukuk noktasında hassas ve adaletli davranan bir insan olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber Tâif dönüşü Ümmü Hânî'nin evine gitmiş ve onun evinde kalmıştır. O gece Hz. Peygamber'in mucizelerinden biri olan Mi'rac hâdisesi gerçekleşmiştir.²⁴⁰ Hz. Peygamber başından geçenleri Ümmü Hânî'ye anlatmış, Ümmü Hânî müslüman olmasına rağmen amcasının oğlunun anlattığı bu doğüstü olayı inkâr etmemiş, sadece anlattıklarını halka anlatmamasını, anlattığı takdirde kendisine zarar verebileceklerini söylemiştir. Fakat Hz. Peygamber halka anlatmak için gitmiştir. Ümmü Hânî de Hz. Peygamber'in arkasından O'na zarar vermelerini önleyip koruması için Habeşli hizmetçisini göndermiştir.²⁴¹ Bu bilgiler ışığında Ümmü Hânî'nin müslüman olmasa bile Hz. Peygamber'e karşı saygılı ve O'nu müşriklerin verebilecekleri zarardan koruma gayreti içinde olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in arkasından hizmetçisini göndermesi onun tedbirli bir insan olduğunu göstermektedir.

Mekke'nin fethinde Ümmü Hânî'nin evine eşinin akrabalarından iki kişi sığınmıştır. Hz. Ali ablasının evinde bu iki kişiyi görünce onları öldürmek istemiş, Ümmü Hânî ise kardeşiyle akrabaları arasına girmiş, onları himayesi altına aldığını söyleyerek öldüre-

²³⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 152; Müslim, *Fadâilü's-sahâbe* 201; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, II, 97; X, 242; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVIII, 204; Dımaşkî, *Subulu'l-hudâ*, XI, 259-260; Talibî, *Âsaru İbn Bâdis* I, 221; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 16.

²⁴⁰ Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 350.

²⁴¹ Yıldız, Ramazan, S.Ganim el-Miftah, *Peygamberimiz'in İsra ve Mi'raç Mucizesi*, 40; Mollaibrahimoğlu, Süleyman, *Mi'raç Gerçeği*, 102; Gündüz, Şinasi ve Ünal, Yavuz ve Sarıkçıoğlu, Ekrem, *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Mi'raç*, 93.

meyeceğini söylemiştir. Bu davranışından Ümmü Hânî'nin şecaatiyle meşhur olan kardeşi Ali'nin karşısına çıkacak kadar cesur bir insan olduğu söylenebilir. Ümmü Hânî kardeşiyle arasında geçen bu olaydan sonra onu şikâyet etmek için Hz. Peygamber'e gitmiş, Hz. Peygamber de ona: “*Senin eman verdiğine biz de eman veririz*” demiştir.²⁴² Hz. Peygamber'in verdiği bu cevaptan Ümmü Hânî'ye güvendiği ve değer verdiği anlaşılmaktadır.

Ümmü Hânî'nin rivayetlerinden Hz. Peygamber'in kendisini sık sık ziyaret ettiği anlaşılmaktadır. Bu ziyaretlerinden birinde Hz. Peygamber Ümmü Hânî'ye evinde yiyecek bir şeyler olup olmadığını sormuş, o da sadece kurumuş ekmeğin parçaları ve sirke olduğunu söylemiştir. Rasûlullah (s.a.) da: “*Sirke ne iyi katıktır. Sirke bulunan ev katık sıkıntısı çekmez.*” buyurmuştur.²⁴³ Bu rivayetten Ümmü Hânî'nin sade ve mütevazı bir hayat yaşadığı da anlaşılabilir.

Rasûlullah (s.a.) bir defasında içtiği içeceğin arta kalanını Ümmü Hânî'ye ikram etmiş, Hz. Peygamber'i böyle bir teklifte bile geri çevirmeyecek kadar bağlı ve nezâket sahibi bir hanım olan Ümmü Hânî oruçlu olmasına rağmen Hz. Peygamber'in uzattığı içeceği içmiştir. Yine Hz. Peygamber'in Ümmü Hânî'nin evine uğradığı bir gün Ümmü Hânî O'na: “*Ey Allah'ın Rasûlü! Ben artık yaşlandım ve zayıf düştüm. Bana oturduğum vaziyette yapabileceğim bir iş tavsiye eder misiniz?*” demiş. Hz. Peygamber de: “*Günde yüz defa 'Allahu ekber', yüz defa 'Elhamdülillah' ve yüz defa 'Sübhânallah' de. Bu zikir sevap bakımından Allah yolunda savaş için gemlenmiş yüz attan, kurban edilen yüz deve ve azâd edilen yüz köleden daha hayırlıdır.*” buyurmuştur.²⁴⁴ Ümmü Hânî'nin Hz. Peygamber'e sorduğu bu sorudan onun kendisini ibadete veren ve boş durmayı sevmeyen bir hanım olduğu anlaşılmaktadır.

Ümmü Hânî'nin Hz. Peygamber'in gece namazda sesli okuduğuna dair rivayetinde: “*Hz. Peygamber'in sesini evimin damından işitiyordum*” ifadesi²⁴⁵ Ümmü Hânî'nin Hz.

²⁴² Buhârî, *Kitâbu's-salât*, 4, *Kitâbu'l-edeb*, 94, *Kitâbu'l-cizye*; Tirmizî, *Siyer*, 26; Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve*, V, 80-81; İbn Beşkuvâl, *Kitâbu gavâmizi'l-esmâi'l-mübheme*, I, 141-143; Zehebî, *Siyer*, II, 313; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 15; Hairî, *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, I, 315-316; , Kutub, *Nisâ havle'r-râsul*, s. 129.

²⁴³ Tirmizî, *Et'ime*, 35.

²⁴⁴ İbn Mâce, *Kitâbu'l-edeb*, 54.

²⁴⁵ İbn Mâce, *Kitâbu İkâmetü's-salât*, 179; Ebû Abdullah Hüseyin b. Hasan el-Hâlimî, *el-Minhâc fi şuabi'l-imân*, Dârü'l-fikr 1979, 229; el-Beyhâkî, *Delâilün-nübüvve*, VI, 257.

Peygamber ile evlerinin yakın olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'in amcasının kızı, çocukluk arkadaşı, komşusu ve ziyaretine gittiği bir hanım olan Ümmü Hânî O'nu her yönüyle tanıma imkânı bulan bir sahâbîdir.

1.2.2. İlmî Kişiliği

Kaynaklarda Ümmü Hânî'nin ilmî kişiliğine dair bilgiler çok fazla olmasa da bir önceki bölümde bahsedilen rivayetlerinden onun İslâm'ı en güzel şekilde öğrenen, öğrendiğini uygulamaya çalışan bir hanım sahabî olduğu anlaşılmaktadır. Ümmü Hânî Hz. Peygamber'den az da olsa hadis rivayet etmiştir.²⁴⁶ Zuhaylî eserinde Ümmü Hânî'nin akıl ve re'y sahibi bir fakîh olduğunu, ayrıca ondan hadis ve fıkıh ilmi alındığını nakletmektedir.²⁴⁷ Bu bilgilerden yola çıkarak Hz. Peygamber ile küçüklüğünden beri birlikte olan ve daha sonra O'na yakın olması sebebiyle bir araya gelen Ümmü Hânî'nin, Hz. Peygamber'i hem kişilik olarak iyi tanımış hem de dinî konularda O'nun fikhını iyi kavramış ve O'na her türlü soruyu sorma fırsatını yakalamış biri olduğu söylenebilir.

²⁴⁶ İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, Meclisu dâiretu'l-maârif, Haydarâbâd 1952, IX, 476; el-Hazrecî, *Hülâsatü Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl*, s. 500; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 366; Zehebî, *Siyer*, II, 314; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 14; Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s. 77.

²⁴⁷ Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s. 77.

BÖLÜM 2: ÜMMÜ HÂNÎ'NİN HADİS RİVAYETİNDEKİ YERİ VE KÜTÜB-İ TİS'ADAKİ RİVAYETLERİ

2.1. Ümmü Hânî'nin Hadis Rivayetindeki Yeri ve Talebeleri

2.1.1. Hadis Rivayetindeki Yeri

Ümmü Hânî Hz. Peygamber'e yakın olmasına rağmen O'ndan çok fazla hadis rivayet etmemiştir. Kaynaklarda verilen bilgilere göre rivayet ettiği hadis sayısı kırk altıdır.²⁴⁸ Kütüb-i Tis'adaki hadisleri incelendiğinde mükerrerlerle birlikte seksen yedi, Kütüb-i Tis'a dışındaki hadis kaynaklarında ise yine mekerrerlerle beraber on dokuz hadis bulunmaktadır. Bu durumda Ümmü Hânî'nin Kütüb-i Tis'a ve Kütüb-i Tis'a dışında hadis kaynaklarında toplam yüz altı hadisi yer almaktadır. Hazrecî eserinde Ümmü Hânî'nin rivayetlerinin üzerinde ittifak edilen hadisler olduğunu²⁴⁹, İbn Hacer de rivayetlerinin Kütüb-i Sitte ve diğer hadis kaynaklarında yer aldığını²⁵⁰ belirtmektedirler. Zuhaylî ise Ümmü Hânî'den hadis ilmi alındığını zikretmektedir.²⁵¹ Ümmü Hânî'den kölesi Ebû Mürre, Ebû Sâlih Bâzâm, torunları Ca'de el-Mahzûmî, Yahyâ b. Ca'de ve Hârûn, amcasının oğlu Abdullah b. Abbas, Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel ve oğlu Abdullah b. Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel, Âmir eş-Şa'bî, Abdurrahmân b. Ebû Leylâ, Atâ', İbn Abbas'ın kölesi Küreyb, Mücâhid, Urve b. Zübeyr, Muhammed b. Ukbe b. Ebû Mâlik hadis rivayet etmiştir.²⁵²

2.1.2. Talebeleri

2.1.2.1. Abdullah b. Abbas

Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın oğlu olan Abdullah hicretten üç yıl önce Kureyş'in müslümanlara boykot uyguladığı dönemde Benî Hâşim mahallesinde doğmuştur.²⁵³ İbn

²⁴⁸ Hazrecî, *Hülâsatü Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl*, s. 500; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I, 366; Zehebî, *Siyer*, II, 314; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 14; Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s. 77; Mehmed Zihni, *Meşâhîru'n-nisâ*, s. 127; Bolelli, Nusrettin, *Kadınların Hadis İlmindeki Yeri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.44.

²⁴⁹ Hazrecî, *Hülâsatü Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl*, s. 500.

²⁵⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 479.

²⁵¹ Zuhaylî, *Mercau'l-ulûmi'l-İslâmiyye*, s. 77.

²⁵² Hazrecî, *Hülâsatü Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl*, s. 500; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVIII,204; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 389; Zehebî, *Siyer*, II, 312; Hüseyinî, *Kitâbü't-tezkire*, IV, 2378; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 479; a.mlf., *Tehzîb*, VI, 577-578; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 16.

²⁵³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 161; Zehebî, *Siyer*, III, 332.

Mende İbn Abbas'ın Hicretten iki sene önce doğduğunu söylemiş, Vâkîdî ise hicretten üç yıl önce doğduğunu konusunda ihtilaf olmadığını zikretmiştir.²⁵⁴ Abdullah b. Abbas'ın annesi Ümmü'l-Fadl Lübâbe bt. Hâris'tir. Hz. Peygamber'in zevcelerinden Meymûne bt. Hâris de onun teyzesidir.²⁵⁵ Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Muâz b. Cebel, Übeyy b. Ka'b, kardeşi Fudayl b. Abbas, Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hüreyre, Esmâ bt. Ebû Bekir, Cüveyriye bt. Hâris, Sevde bt. Zem'a, teyzesi Meymûne bt. Hâris, annesi Lübâbe bt. Hâris, Ümmü Seleme ve Ümmü Hânî Abdullah b. Abbas'ın hocaları arasındadır. Oğlu Ali, İkrime, Miksem, Küreyb, Enes b. Mâlik, kardeşi Kesîr b. Abbas, Urve b. Zübeyr, Tâvûs, Saîd b. Cübeyr, Mücâhid b. Cebr, Kâsım b. Muhammed, Atâ' b. Yesâr, Şa'bî, İbn Sîrîn talebelerindedir.²⁵⁶

İbn Abbas beyaz tenli, uzun boylu, heybetli, mükemmel bir zekâyaya sahip, konuşması fasih bir insandır.²⁵⁷ A'meş Mücâhid'den rivayetle İbn Abbas'ın ilminin çokluğu nedeniyle "Bahr" diye isimlendirildiğini nakletmiştir. Süfyân b. Uyeyne: "Kendi zamanında İbn Abbas, kendi zamanda Şa'bî, kendi zamanında Sevrî'nin mislini görmedim." demiştir.²⁵⁸ İbn Ömer'den gelen bir rivayete göre Hz. Ömer İbn Abbas'a dua etti ve ona şöyle dedi: "Ben bir gün Rasulullah (s.a.)'i senin başını meshedip şöyle dua ettiğini müşahede ettim: Allah'ım onu dinde fakih kıl ve ona Kur'an'ın te'vilini öğret!"²⁵⁹ Müksirûndan biri olan Abdullah b. Abbas 1660 hadis nakletmiştir. Sahihayn'da 75, sadece Buhârî'de 120, sadece Müslim'de 9 hadisi bulunmaktadır.²⁶⁰

Abdullah b. Abbas 68/687 tarihinde vefat etmiştir. İbn Abbas'ın 67/686, 70/689 yılında vefat ettiğine dair bilgiler de bulunmaktadır.²⁶¹

Abdullah b. Abbas Ümmü Hânî'den 1 hadis rivayet etmiştir. İbn Abbas bu hadisi tahdîs sigasını kullanarak rivayet etmiştir. İbn Abbas'ın Ümmü Hânî'den rivayet ettiği bu tek Ebû Dâvûd'un 'Sünen'inde yer almaktadır ve cihad konusundadır.

²⁵⁴ Zehebî, *Siyer*, III, 335-336.

²⁵⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 161; Zehebî, *Siyer*, III, 335-336.

²⁵⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 155-161; Zehebî, *Siyer*, III, 332-333.

²⁵⁷ Zehebî, *Siyer*, III, 333-337.

²⁵⁸ Zehebî, *Siyer*, III, 333-351.

²⁵⁹ Zehebî, *Siyer*, III, 334, 337, 338-339, 347-348, 350, 351, 352.

²⁶⁰ Zehebî, *Siyer*, III, 339.

²⁶¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 162; Zehebî, *Siyer*, III, 359.

2.1.2.2. Abdurrahman b. Ebû Leyla

Abdurahmân b. Ebû Leylâ Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti döneminde ya da daha önce doğmuştur.²⁶² Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde doğduğunu söyleyenler de olmuştur.²⁶³ Abdurahmân b. Ebû Leylâ'nın künyesi Ebû Îsâ'dır.²⁶⁴ Bazı rivayetlere göre künyesi Ebû Muhammed,²⁶⁵ bazı rivayetlere göre Ebû Mûsâ'dır.²⁶⁶

Hocaları, Übeyy b. Ka'b, Üseyd b. Hudayr, Enes b. Mâlik, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, Abdullah b. Mes'ud, Abdurrahmân b. Ebû Bekir es-Sıddık, Osman b. Affân, Ali b. Ebû Tâlîb, Ebu'd-Derdâ', Ebû Saîd el-Hudrî, babası Ebû Leylâ ve Ümmü Hânî'dir. Talebeleri ise Süleyman el-A'meş, Âmir eş-Şa'bî, torunu Abdullah b. Îsâ b. Abdurrahmân b. Ebû Leylâ, oğlu Îsâ b. Abdurrahmân b. Ebû Leylâ, Muhammed b. Cebr el-Mekkî, Muhammed b. Sîrîn, Yahyâ b. Cezzâr, Yezîd b. Ebû Ziyâd, Ebû İshâk es-Sebi'î'dir.²⁶⁷

Muhammed b. Sîrîn: "Abdurrahmân b. Ebû Leylâ ile oturduğumuzda ashâb ona bir emir gibi tâzim gösterirdi." demiştir.²⁶⁸ Yahyâ b. Maîn, Yahyâ b. Saîd ve Süfyân İbn Ebû Leylâ'nın sika olduğunu belirtmişlerdir. Ahmed b. Abdullah el-İclî İbn Ebû Leylâ'nın tâbi'inden olduğunu söylemiş ve onun için sika değerlendirmesi yapmıştır.²⁶⁹ İbn Mendenî Abdurrahmân b. Ebû Leylâ'nın Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan hadis işitmediğini, Hz. Ali'den ise işittiğini söylemiştir.²⁷⁰

Abdurahmân b. Ebû Leylâ'nın vefat ettiği yer ve tarih hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Ebû Hasîn, İbn Ebû Leylâ'nın Hz. Ali ile birlikte Nehrevan'da şehit olduğunu söylemiştir.²⁷¹ Ebû Nuaym el-Mülâî, İbn Ebû Leylâ'nın Cemâcim vak'asında yani 82/701'de şehit edildiğini söylemiş, 83/702'de vefat ettiğini söyleyenlerin de olduğu eklemiştir.²⁷²

²⁶² Zehebî, *Siyer*, IV, 263.

²⁶³ Zehebî, *Siyer*, IV, 263; İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 260.

²⁶⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVII, 373; Zehebî, *Siyer*, IV, 262.

²⁶⁵ Zehebî, *Siyer*, IV, 262-263.

²⁶⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 260.

²⁶⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVII, 374-375; Zehebî, *Siyer*, IV, 262-263; İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 260-261.

²⁶⁸ Zehebî, *Siyer*, IV, 267.

²⁶⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVII, 376; İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 261, 262.

²⁷⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 262.

²⁷¹ Zehebî, *Siyer*, IV, 267.

²⁷² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVII, 376; Zehebî, *Siyer*, IV, 267; İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 261.

İbn Ebû Leylâ Ümmü Hânî'den 9 hadis rivayet etmiş ve bu hadisleri rivayet ederken tahdîs, 'an'ane ve ihbar sigalarını kullanmıştır.

İbn Ebû Leylâ'nın Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadisler Buhârî ve Müslim'in '*Sa-hih*'lerinde, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Dârimî'nin '*Sünen*'lerinde ve Ahmed b. Hanbel'in '*Müsned*'inde yer almaktadır. Bu hadisler kasru's-salât, vitr, teheccüd, tatavvu', meğazî ve siyer konularındadır.

2.1.2.3. Abdullah b. Haris b. Nevfel

İsmi Abdullah b. Hâris b. Nevfel b. Hâris b. Adulmuttalib b. Hişâm el-Haşimî el-Kureşî'dir.²⁷³ Künyesi Ebû Muhammed'dir.²⁷⁴ Abdullah b. Hâris Medineli'dir²⁷⁵ ve Hz. Peygamber hayattayken doğmuştur.²⁷⁶ Annesi Hind bt. Ebû Süfyân²⁷⁷ Abdullah doğduğunda onu Hz. Peygamber'e götürmüştür. Hz. Peygamber Abdullah'a tahnîk yapmıştır. Abdullah b. Hâris'in lakâbı Bebbe'dir. Zübeyr b. Bekkâr Abdullah'ın lakâbı için şu bilgileri nakletmiştir: "Abdullah, Muâviye b. Ebû Süfyân'ın kız kardeşi Hind'in oğludur. Hind onu uyuturken Bebbe diye ninni söylerdi."²⁷⁸ Abdullah b. Hâris Basra'ya yerleşmiştir. Abdullah b. Hâris Basra halkı arasında da bu lakâb ile tanınmaktadır.²⁷⁹

Übeyy b. Ka'b, babası Hâris b. Nevfel, Abbas b. Adulmuttalib, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud, Ali b. Ebû Tâlib, Osman b. Affân, Ömer b. El-Hattâb, Ka'bu'l-Ahbar, Hz. Âişe, Meymûne bt. Hâris, Ümmü Seleme, Ümmü Fadl bt. Hâris ve Ümmü Hânî Abdullah b. Hâris'in hocaları arasındadır. Oğulları İshâk, Ubeydullah ve Abdullah, yeğeni Utbe b. Muhammed b. Hâris b. Nevfel, İbn Şihâb ez-Zührî, kölesi Yezîd b. Ebû Ziyâd, Ebû Seleme b. Abdurrahmân talebelerinden bazılarıdır.²⁸⁰

İbn Sa'd, Abbas ed-Dûrî, Yahyâ b. Maîn, Ebû Zür'a, Nesâî ve Ali b. Medenî Abdullah b. Hâris'in sika olduğunu söylemişlerdir. Zehebî Abdullah b. Hâris için hadislerinin çok

²⁷³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 396-397; Zehebî, *Siyer*, I, 200.

²⁷⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 397.

²⁷⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 396-397.

²⁷⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 397; Zehebî, *Siyer*, I, 200.

²⁷⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 397.

²⁷⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 397-399; Zehebî, *Siyer*, I, 200.

²⁷⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 397-399.

²⁸⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 397-398; Zehebî, *Siyer*, I, 200-201.

olduğunu ve Kütüb-i Sitte’de bulunduğunu söylemiştir. Ayrıca Abdullah b. Hâris’in Süfyân b. Uyeyne’den, Ümmü Hânî’den ve Hâkîm b. Hizâm’dan hadis işittiğini zikretmektedir.²⁸¹

Abdullah b. Hâris Basra’da harb çıkınca Haccâc ve Abdurrahmân b. Muhammed b. Eş’as arasında fitne çıkmasından korktuğu için Umman’a gitmiş ve Umman’da 84/703 yılında vefat etmiştir.²⁸²

Abdullah b. Hâris Ümmü Hânî’den 7 hadis rivayet etmiştir. Abdullah b. Hâris bu hadisleri rivayet ederken tahdîs, ‘an’ane ve ihbar sigalarını kullanmıştır.

Abdullah b. Hâris’in Ümmü Hânî’den rivayet ettiği hadisler Müslim’in ‘*Sahih*’inde, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî’nin ‘*Sünen*’lerinde ve Ahmed b. Hanbel’in ‘*Müsned*’inde yer almaktadır. Bu hadisler ikâmetu’s-salât, salâtu’l-müsâfirîn ve savm konularındadır.

2.1.2.4. Urve b. Zübeyr

İsmi Urve b. Zübeyr b. Avvâm b. Hüveylid b. Abdülaziz b. Kusayy b. Kilâb el-Esedî’dir. Künyesi Ebû Abdullah’tır. Hâlife b. Hayyât Urve’nin 23/643 yılında doğduğunu, bazı âlimlerin Urve’nin daha sonra doğduğu söylediklerini fakat 23/643 yılında doğduğu görüşünün daha doğru olduğunu zikretmektedir.²⁸³

Babası Zübeyr b. Avvâm, annesi Esmâ bt. Ebû Bekir, teyzesi Hz. Âişe, Ali b. Ebû Tâlib, Câbir b. Abdullah, Hasan, Hüseyin, Ebû Hüreyre, İbn Abbas, Zeyd b. Sâbit, Ebû Eyyüb el-Ensârî, Muğîre b Şu’be, Üsâme b. Zeyd, İbn Ömer ve Ümmü Hânî hocaları arasındadır. Süleyman b. Yesâr, oğulları Yahyâ, Osman, Hişâm, Muhammed, torunu Ömer b. Abdullah b. Urve, yeğeni Muhammed b. Ca’fer b. Zübeyr, İbn Şihâb, Ebu’z-Zinâd, Muhammed b. Münkedir, Ebu’l-Esved talebelerinden bazılarıdır.²⁸⁴

Ebu’z-Zinâd: “Medine’nin fakihleri şu dört kişidir: Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Kâbisâ, Abdülmelik b. Mervân.” demiştir. İbn Nümeyr Urve’nin insanlar ve âlimlerin

²⁸¹ Zehebî, *Siyer*, I, 201.

²⁸² Zehebî, *Siyer*, I, 201; el-Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, XIV, 399.

²⁸³ Zehebî, *Siyer*, IV, 422, İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 183.

²⁸⁴ Zehebî, *Siyer*, IV, 421-422, 434-435; İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 180-182.

en zâhidi olduğunu söylemiştir.²⁸⁵ İbn Hibbân ‘es-Sikât’ta Urve b. Zübeyr için Medine ehlinin faziletli ve akıllılarından demiştir.²⁸⁶ Ahmed b. Abdullah el-İclî: “Urve Ta-bî’ndendir. Sika ve salih bir kimsedir ve fitneye bulaşmamıştır.” demiştir.²⁸⁷ İbn Hirâş Urve’nin sika olduğunu söylemiştir.²⁸⁸ Zührî Urve’nin hadisleri üzerinde ittifak edildiğini zikretmektedir.²⁸⁹ Hâlid b. Nizâr İbn Uyeyne’den naklen şöyle demiştir: “İnsanların hadiste en âlimi Âişe, Urve, Amre ve Kâsım’dır.”

Urve b. Zübeyr’in vefat tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. İbn Medenî Urve’nin 91/709 veya 92/710 yılında, Vâkîdî, Yahyâ b. Maîn ve Fellâs 94/712 yılında vefat ettiğini zikretmektedirler.²⁹⁰

Urve b. Zübeyr Ümmü Hânî’den 2 hadis rivayet etmiştir. Urve bu hadisleri ‘an’ane sigasını kullanarak rivayet etmiştir.

Urve’nin Ümmü Hânî’den rivayet ettiği hadisler İbn Mâce’nin ‘Sünen’inde ve Ahmed b. Hanbel’in ‘Müsned’inde yer almaktadır. Bu hadislerin her ikisi de ticaret konusundadır.

2.1.2.5. Abdullah b. Abdullah b. Hâris

İsmi Abdullah b. Abdullah b. Hâris b. Nevfel b. Hâris b. Abdulmuttalib b. Hâşim’dir.²⁹¹ Ebû Hâtim isminin Ubeydullah olduğunu söylemektedir.²⁹² Künyesi Ebû Yahyâ’dır.²⁹³ Medine’lidir.²⁹⁴ Kardeşlerinin isimleri İshâk, Muhammed²⁹⁵ ve Avn’dır.²⁹⁶

Hocaları arasında babası, İbn Abbas, Abdullah b. Habbab b. Eret, Abdullah b. Şeddâd, Abdurrahmân b. Avf, Abdulmuttalib b. Rebîa ve Ümmü Hânî sayılırken kardeşi Avn,

²⁸⁵ Zehebî, *Siyer*, IV, 425-426.

²⁸⁶ İbn Hacer, *Tehzib*, VII, 184-185.

²⁸⁷ Zehebî, *Siyer*, IV, 433,436; İbn Hacer, *Tehzib*, VII, 182.

²⁸⁸ Zehebî, *Siyer*, IV, 433.

²⁸⁹ Zehebî, *Siyer*, IV, 431,436; İbn Hacer, *Tehzib*, VII, 182.

²⁹⁰ Zehebî, *Siyer*, IV, 434; İbn Hacer, *Tehzib*, VII, 184-185.

²⁹¹ Zehebî, *Siyer*, I, 201; İbn Hacer, *Tehzib*, V, 284.

²⁹² İbn Hacer, *Tehzib*, V, 284.

²⁹³ Zehebî, *Siyer*, I, 201; İbn Hacer, *Tehzib*, V, 284.

²⁹⁴ İbn Hacer, *Tehzib*, V, 284.

²⁹⁵ Zehebî, *Siyer*, I, 201.

²⁹⁶ İbn Hacer, *Tehzib*, V, 284.

Abdülhamîd b. Abdurrahmân b. Zeyd b. Hattâb, Âsım b. Ubeydullah, ez-Zührî ve Süleyman el-Halîfe talebelerindedir.²⁹⁷

el-İclî Abdullah'ın Tâbi'inden olduğunu zikretmekte ve sika değerlendirmesi yapmaktadır.²⁹⁸ İbn Sa'd ve Nesâî sika olduğunu söylemişlerdir. İbn Sa'd hadisinin az olduğunu da belirtmektedir.²⁹⁹ İbn Hibbân 'Sikat'ta Abdullah'ın Abdurrahmân b. Avf'tan semâ'nın olduğunu zikretmektedir.³⁰⁰ İbn Sa'd Abdullah b. Abdullah b. Hâris'in Ebvâ'da samyeli rüzgârının çarpması sonucu 97/715 senesinde vefat ettiğini nakletmektedir.³⁰¹

Abdullah b. Abdullah b. Hâris Ümmü Hânî'den 1 hadis rivayet etmiştir. Abdullah b. Abdullah b. Hâris bu hadisi ihbar sigasını kullanarak rivayet etmiştir.

Abdullah b. Abdullah b. Hâris'in Ümmü Hânî'den rivayet ettiği bu tek hadis İbn Mâce'nin '*Sünen*'inde yer almaktadır ve tahâret konusundadır.

2.1.2.6. Küreyb

İsmi Küreyb b. Müslim'in künyesi Ebû Rişdîn'dir.³⁰² Hz. Osman'ın zamanında yetişmiştir.³⁰³ İbn Abbas'ın kölesi olan Küreyb'in hocaları arasında efendisi İbn Abbas, Üsâme b. Zeyd, Zeyd b. Sâbit, İbn Ömer, Hz. Âişe, Meymûne bt. Hâris, Ümmü Fadl, Ümmü Seleme ve Ümmü Hânî sayılabilir. Talebeleri arasında Mekhûl, Zührî, Mûsâ b. Ukbe, Ebû Sahr Hümejd b. Ziyâd, Muhammed b. Abdurrahmân, Muhammed b. Ebû Harmele, oğlu Muhammed ve Rişdîn zikredilmektedir.³⁰⁴ Küreyb'in Fadl b. Abbas'tan mürsellerinin olduğu nakledilmektedir.³⁰⁵ İbn Sa'd, Nesâî, Yahyâ b. Maîn, İbn Hibbân Küreyb'in sika olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca İbn Sa'd Küreyb'in hadislerinin hasen olduğunu zikretmektedir.³⁰⁶ Medenî, Halîfe ve diğer âlimler Küreyb'in 98/716 yılında

²⁹⁷ Zehebî, *Siyer*, I, 201; İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 284.

²⁹⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 284.

²⁹⁹ Zehebî, *Siyer*, I, 201; İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 284.

³⁰⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 284.

³⁰¹ Zehebî, *Siyer*, I, 201; İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 284.

³⁰² Zehebî, *Siyer*, IV, 479; İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 433.

³⁰³ İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 433.

³⁰⁴ Zehebî, *Siyer*, IV, 480; İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 433.

³⁰⁵ Zehebî, *Siyer*, IV, 479.

³⁰⁶ Zehebî, *Siyer*, IV, 480; İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 433.

vefat ettiğini söylemişlerdir. Vâkıdî, Halife Süleyman b. Abdülmelik'in hilâfetinin sonunda vefat ettiğini belirtmektedir.³⁰⁷

Küreyb Ümmü Hânî'den 2 hadis rivayet etmiştir. Küreyb bu hadisleri 'an'ane sigasını kullanarak rivayet etmiştir.

Küreyb'nin Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadisler Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin 'Sünen'lerinde yer almaktadır. Bu hadisler ikâmetu's-salât ve tatavvu' konularındadır.

2.1.2.7. Mücahid b. Cebr

İsmi Mücâhid b. Cebr'dir. İbn Cübeyr de denilir fakat isminin Mücâhid b. Cebr olduğu görüşü daha doğrudur.³⁰⁸ İbn Hibbân Mücâhid b. Cebr'in 21/641 yılında Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde doğduğunu söylemektedir.³⁰⁹ Mücâhid Mekkelidir³¹⁰ ve Kureyş kabilesinin Mahzumî koluna mensubtur.³¹¹

Ali b. Ebû Tâlib, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Rafî' b. Hadîc, Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hüreyre, Câbir b. Abdullah, Abdurrahmân b. Ebû Leylâ, Abdurrahmân b. Safvân b. Kudâme, Ebû İyâz Amr b. El-Esved, Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud, Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Cüveyriye bt. Hâris ve Ümmü Hânî Mücâhid b. Cebr'in hocalarından bazılarıdır. Eyyüb es-Sahtiyânî, Atâ', İkrime, İbn Avn, Amr b. Dînâr, Ebû Zübeyr el-Mekkî, Yunûs b. İshâk, Katâde, Abdullah b. Ebû Yezîd, Hakîm b. Uteybe, Süleyman el-A'meş, Ebû Husayn da talebelerindendir.³¹²

Abdüsselâm b. Harb bir rivayete göre Husayf'tan,³¹³ bir rivayete göre Mûsâ'dan³¹⁴ naklettiğine göre Mücâhid tefsirde en iyi âlimdir.³¹⁵ Katâde: "Haram ve helallerde Zührî, Kur'an'da Mücâhid âlimdir." demiştir. Süfyân es-Sevrî: "Tefsir şu dört kişiden öğrenilir: Mücâhid, Saîd b. Cübeyr, İkrime, Dahhâk." demiştir.³¹⁶ Sevrî ayrıca Mücâhid hakkında: "Allah'a ve ilme yönelme konusunda Mücâhid, Tâvûs ve Atâ'dan daha iştiaklı

³⁰⁷ İbn Hacer, *Tehzib*, VIII, 433.

³⁰⁸ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVII, 228.

³⁰⁹ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVII, 234; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 43.

³¹⁰ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVII, 228; Zehebî, *Siyer*, IV, 449; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 42.

³¹¹ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVII, 228; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 42.

³¹² Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVII, 229-232; Zehebî, *Siyer*, IV, 450; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 42.

³¹³ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVII, 233.

³¹⁴ İbn Hacer, *Tehzib*, X, 43.

³¹⁵ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVII, 233; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 43.

³¹⁶ Zehebî, *Siyer*, IV, 454.

kimseler görmedim.” demiştir. Yahyâ b. Maîn, Ebû Zür’a, İbn Sa’d, İclî, İshâk b. Mansûr ve diğer âlimler Mücâhid’in sika olduğunu söylemektedirler.³¹⁷ İbn Sa’d Mücâhid için fakih, âlim ve hadisi çoktur demiştir.³¹⁸ Ebû Hâtim, İbn Maîn, Yahyâ el-Kattan Mücâhid’in Hz. Âişe’den hadis işitmediğini söylemişlerdir.³¹⁹ Bazı rivayetlere göre Mücâhid Ebû Saîd’den sahih olmayan vecihlerle hadis rivayet etmiştir.³²⁰ İbn Hirâş Mücâhid’in Hz. Âişe ve Hz. Ali’den rivayetlerinin mürsel olduğunu belirtmektedir.³²¹ Ebû Nuaym, Yahyâ el-Kattân: “Mücâhid’in mürselleri, Atâ’nın mürsellerinden daha çok tercih edilir.” demiştir.³²²

Mücâhid 103/721 yılında vefat etmiştir.³²³ Vefat tarihinin 100/718, 102/720, 104/722’de olduğuna dair bilgiler yer almaktadır.³²⁴

Mücâhid Ümmü Hânî’den 8 hadis rivayet etmiştir. Mücâhid bu hadisleri ‘an’ane sigasını kullanarak rivayet etmiştir.

Mücâhid’in Ümmü Hânî’den rivayet ettiği hadisler Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce’nin ‘Sünen’lerinde ve Ahmed b. Hanbel’in ‘Müsned’inde yer almaktadır. Bu hadisler tahâret, tatavvu’, tereccül ve libâs konularındadır.

2.1.2.8. Amir eş-Şâbi

İsmi Âmir b. Şerâhil b. Abd b. Zîkîbâr’dır. İsminin Âmir b. Abdullah b. Şerâhil olduğu da söylenir. Şa’bî Hemedân’lıdır.³²⁵ Künyesi Ebû Amr’dır³²⁶ fakat daha sonraları Şa’bî diye anılmıştır. Şa’bî’nin 21/641 yılında doğduğu söylenilmektedir.³²⁷ Ebû Sa’d b. es-Sem’anî Şa’bî’nin 20/640 yılında doğduğunu söyledikten sonra 31/651 yılında doğduğunu söyleyenlerin olduğunu da belirtmiştir. Hz. Ömer’in hilafeti döneminde doğduğu görüşü ise meşhurdur.³²⁸

³¹⁷ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, XXVII, 232-234; Zehebî, *Siyer*, IV, 451-454; İbn Hacer, *Tehzîb*, X, 43-44.

³¹⁸ Zehebî, *Siyer*, IV, 454; İbn Hacer, *Tehzîb*, X, 44.

³¹⁹ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, XXVII, 232; Zehebî, *Siyer*, IV, 451; İbn Hacer, *Tehzîb*, X, 42.

³²⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, X, 43.

³²¹ Zehebî, *Siyer*, IV, 454.

³²² Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, XXVII, 233.

³²³ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, XXVII, 234; Zehebî, *Siyer*, IV, 455-456.

³²⁴ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, XXVII, 234-235; Zehebî, *Siyer*, IV, 456; İbn Hacer, *Tehzîb*, X, 43.

³²⁵ Zehebî, *Siyer*, IV, 295; İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 65.

³²⁶ Zehebî, *Siyer*, IV, 294-295; İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 65.

³²⁷ Zehebî, *Siyer*, IV, 295-296.

³²⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 68.

Şa'bî'nin hocaları arasında Sa'd b. Ebû Vakkâs, Saîd b. Zeyd, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, Adıyy b. Hâtım, Üsâme b. Zeyd, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Câbir b. Semûre, İbn Ömer, İmrân b. Husayn, Muğîre b. Şu'be, Abdullah b. Amr, Cerîr b. Abdullah, İbn Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Semûre b. Cündeb, Nu'mân b. Beşîr, Câbir b. Abdullah, Hz. Âişe, Meymûne bt. Hâris, Ümmü Seleme, Esmâ bt. Umeys, Fâtıma bt. Kays ve Ümmü Hânî sayılabilir. Ebû İshâk, İsmâil b. Ebû Hâlid, Husayn b. Abdurrahmân, Dâvûd b. Ebû Hind, Saîd b. Mesrûk, Seleme b. Küheyl, Ebû İshâk eş-Şeybânî, A'meş, Mansûr, Muğîre, Simâk b. Harb, Abdullah b. Büreyde, Âsım el-Ahvel, Ebû Zinâd, İbn Katâde, İbn Ebû Leylâ ve Ebû Hanife ise talebelerinden bazılarıdır.³²⁹

Ebû Bekr b. Ayyâş ve Ebû Hasîn'den rivayet edildiğine göre İbn Ebû Hayseme Şa'bî için: "Ondan daha âlimini görmedim." demiştir. Süleyman et-Teymiyye Ebû Miclez'den rivayetle: "Şa'bî, Saîd b. Müseyyeb, Tâvûs, Atâ', Hasan ve İbn Sîrîn'den daha fakih kimseler görmedim." demiştir.³³⁰ İbn Uyeyne: "İnsanların en âlimi üç kişidir. Kendi zamanında İbn Abbas, kendi zamanında Şa'bî, kendi zamanında Sevrî'dir." demiştir.³³¹ Taberî "*Tabakâtü'l-fukahâ*" eserinde Şa'bî için fakih, edeb ve ilim sahibi demiştir.³³² Şu'be Mansûr b. Abdurrahmân'dan rivayetle Şa'bî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Ben Rasulullah (s.a.)'ın ashâbından beş yüz kişiyle görüştim." Akîl b. Yahyâ, Şa'bî'nin beş yüz veya daha fazla sahâbîyle görüştüğünü zikretmiştir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali ile görüştüğü de söylenilmektedir. Zehebî Şa'bî'nin Hz. Ali ile görüştüğünü, onun arkasında namaz kıldığını, Hz. Ali dışında birçok sahâbiden hadis işittiğini belirtmektedir.³³³ Ebû Zür'a, Şa'bî'nin Muâz'dan irsâl yaptığını söylemektedir. Bazı rivayetlere göre Hz. Ömer, Talhâ ve İbn Mes'ud'dan da irsâl yaptığı nakledilmektedir. Tirmizî "*İlelu'l-kebîr*" adlı eserinde Muhammed'in: "Şa'bî'nin Ümmü Hânî'den semâ'ını bilmiyorum." dediğini zikretmektedir.³³⁴ İbn Maîn, Ebû Zür'a ve diğer âlimler Şa'bî'nin sika olduğunu söylemişler ayrıca İbn Maîn Şa'bî'nin hadisiyle ihticac edilebileceğini belirtmiştir.³³⁵

³²⁹ Zehebî, *Siyer*, IV, 296-297; İbn Hacer, *Tehzib*, V, 65-66.

³³⁰ Zehebî, *Siyer*, IV, 299.

³³¹ Zehebî, *Siyer*, IV, 300; İbn Hacer, *Tehzib*, V, 67.

³³² İbn Hacer, *Tehzib*, V, 69.

³³³ Zehebî, *Siyer*, IV, 296-301.

³³⁴ İbn Hacer, *Tehzib*, V, 66, 68-69.

³³⁵ İbn Hacer, *Tehzib*, V, 67.

Şa'bî 104/722 yılında vefat etmiştir. Mücâhid Şa'bî'nin vefat ettiği seksen iki yaşında olduğunu eklemektedir.³³⁶

Şa'bî Ümmü Hânî'den 1 hadis rivayet etmiştir. Şa'bî bu hadisi 'an'ane sigasını kullanarak rivayet etmiştir. Şa'bî'nin Ümmü Hânî'den rivayet ettiği bu tek Tirmizî'nin 'Sünen'inde yer almaktadır ve et'ime konusundadır.

2.1.2.9. A'ta b. Ebî Rebah

İsmi Eslem'dir. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Ali b. el-Medenî Atâ'nın isminin Eslem olduğunu ve Habib b. Meysere b. Ebû Hüseyim'in kölesi olduğunu nakletmektedir. Bazı rivayetlere göre Atâ' Benî Cumâh'ın kölesidir.³³⁷ Ahmed b. Yunûs ed-Dabiî Atâ'nın 27/647 yılında doğduğunu söylemektedir.³³⁸ Muhammed b. Sa'd, Atâ'nın Cened şehrinde doğup Mekke'de büyüdüğünü zikretmektedir. Damîrâ b. Rebî'a: "Atâ'nın annesinin ismi Bereke, babasının adı da Ebû Rebâh'tır. İkisi de siyahîdir." demiştir. Ebû Dâvûd'un da aralarında bulunduğu bazı ilim ehli kimseler Atâ'nın fizikî özellikleriyle ilgili şöyle demektedirler: "Atâ' basık burunludur ve siyahîdir. Ayağı topal, tek gözü kördür. Daha sonra iki gözü kör olmuştur." Damîrâ b. Rebî'a Osman b. Atâ'dan rivayetle Atâ'nın saçlarının çok seyrek ve çoğunun siyah olduğunu, konuşmasının da fasîh olduğunu nakletmektedir.³³⁹

Osman b. Affân, Akîl bi Ebû Tâlib, Safvân b. Ümeyye, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Amr, İbn Ömer, Câbir b. Abdullah, Muâviye b. Ebû Süfyân, Ebû Sâlih es-Semmân, Râfî' b. Hâdic, Saîd b. Müseyyeb, Abdullah b. Abbas, Abdurrahmân b. Âsım b. Sâbit, Urve b. Zübeyr, Mûsâ b. Enes b. Mâlik, Velîd b. Ubâde b. Sâmit, Ebû Saîd el-Hudrî, Ebu'd-Derdâ', Ebû Hüreyre, Hz. Âişe, Âişe bt. Talhâ b. Ubeydullah, Ümmü Seleme ve Ümmü Hânî hocalarından bazılarıdır. Ebân b. Sâlih, İbrahim b. Meysere, Üsâme b. Zeyd el-Leysî, İsmail b. İbrahim el-Ensârî, İsmail b. Abdurrahmân es-Süddî, Esved b. Şeybân, Ca'fer b. Muhammed b. Ali, Seleme b. Küheyl, Süleyman b. Müslim el-Ahvel, Süleyman b. Mihrân el-A'meş, Amr b. Dînâr, Mücâhid b. Cebr, Atâ' el-Horasânî, İbn Şihâb ez-Zührî, Mansûr b. Mu'temer el-Kûfî, Ebû Hanîfe, Yezîd b. Ziyâd el-Kûfî, oğlu

³³⁶ Zehebî, *Siyer*, IV, 318; İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 68-69.

³³⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 69-70,80; Zehebî, *Siyer*, V, 78-80.

³³⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 84.

³³⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 76,79; Zehebî, *Siyer*, V, 80-81, 83.

Ya'kub, Ebû Zübeyr el-Mekkî'nin de aralarında bulunduğu yüz otuz sekiz talebesi vardır.³⁴⁰ Muhammed b. Sa'd Mekke ehlinin fetva sormak için Atâ ve Mücâhid'e gittiklerini, genelde Atâ'yı tercih ettiklerini nakletmektedir. Zehebî, Atâ' için imam, şeyhu'l-İslâm, Mescid-i Harâm'ın müftüsü demektir. Kabîsâ Süfyân'dan, o Ömer b. Saîd b. Ebû Hüseyim'den, o da annesinden şöyle rivayet etmektedir: "İbn Ömer Mekke'ye geldiğinde ona soru sordular. O da 'Ey Mekke Halkı! Aranızda İbn Ebû Rebâh varken neden benim etrafımda toplanıyorsunuz?' demiştir." Aynı rivayet başka bir senedle İbn Abbas'a atfedilerek nakledilmektedir.³⁴¹ Abdülaziz b. Ebû Hazm, babasından rivayet ettiğine göre babası şöyle demiştir: "Hac konusunda Atâ'dan daha âlim birini görmedim." İbn Ebû Leylâ: "Atâ' hac konusunda âlimdir ve yetmiş defa hacca gitmiştir." demiştir.³⁴² Zehebî: "Mekke'de Atâ' ile birlikte Tabî'nin imamları; Mücâhid, Tâvûs, Ubeyd b. Umeyr el-Leysî, Ebû Müleyke, Amr b. Dînâr, Ebû Zübeyr el-Mekkî'dir." demiştir.³⁴³ Hâlid b. Ebû Nevfel Atâ'nın şöyle dediğini nakletmiştir: "Ben Rasulullah (s.a.)'in ashâbından iki yüz kişiye yetiştim."³⁴⁴ Bazı ilim ehli Atâ' için sika, fakih, âlim olduğunu söylemektedirler. Ayrıca hadisinin çok olduğunu belirtmektedirler.³⁴⁵

Ebû Hafs el- Ebbâr, İbn Ebû Leylâ'nın şöyle dediğini nakletmiştir: "Atâ' yüz yaşında vefat etmiştir." Atâ' b. Amr el-Hanefî Atâ'nın doksan yaşında vefat ettiğini zikretmektedir. Vâkîdî ve Amr b. Ali seksen sekiz yaşında vefat ettiğini söylemektedirler. Ebû Melik er-Râkî, el-Heysem, Ebû Melih, Ahmed b. Hanbel, Ebû Ömer ed-Darîr Atâ'nın 114/732 yılında vefat ettiğini belirtmektedirler.³⁴⁶

Atâ' b. Ebû Rebâh Ümmü Hânî'den 2 hadis rivayet etmiştir. Atâ' bu hadisleri tahdîs ve 'an'ane sigasını kullanarak rivayet etmiştir.

Atâ'nın Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadisler Nesâî'nin '*Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in '*Müsned*'inde yer almaktadır. Bu hadislerin her ikisi de gusül konusundadır.

³⁴⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 70-75; Zehebî, *Siyer*, V, 79-80.

³⁴¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 76-77; Zehebî, *Siyer*, V, 80-81.

³⁴² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 77-78; Zehebî, *Siyer*, V, 81-82.

³⁴³ Zehebî, *Siyer*, V, 88.

³⁴⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 77; Zehebî, *Siyer*, V, 81.

³⁴⁵ Zehebî, *Siyer*, V, 80.

³⁴⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 78, 84-85; Zehebî, *Siyer*, V, 82, 88.

2.1.2.10. Ca'de el-Mahzumî

Ca'de Ümmü Hânî'nin torunlarından³⁴⁷ Kaynaklar incelendiğinde Ca'de'nin Ümmü Hânî'nin torunu Yahyâ'nın oğlu olduğu anlaşılmaktadır.³⁴⁸ Ümmü Hânî'nin kölesi Ebû Sâlih Ca'de'nin hocasıdır.³⁴⁹ Şu'be, Simâk b. Harb de Ca'de'nin talebeleri arasındadır.³⁵⁰

Ca'de'nin Ümmü Hânî'den oruçla ilgili rivayeti vardır.³⁵¹ Buhârî, Ebû Ahmed b. Adiyî Ca'de'nin bu rivayeti için şöyle demişlerdir: "Ca'de'nin bu hadisi dışında dikkate alınacak bir rivayeti olduğunu bilmiyorum." demiştir.³⁵² Tirmizî ve Nesâî kitaplarında Ca'de'nin sadece bu hadisi rivayet etmişlerdir. Darekûtnî Şu'be'nin Simâk'tan onun da Ümmü Hânî'den rivayet ettiği bu hadisin garip olduğunu söylemiştir.³⁵³

Ca'de Ümmü Hânî'den 3 hadis rivayet etmiştir. Ca'de bu hadisleri tahdîs ve 'an'ane sigalarını kullanarak rivayet etmiştir.

Ca'de'nin Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadisler Tirmizî'nin 'Sünen'inde ve Ahmed b. Hanbel'in 'Müsned'inde yer almaktadır. Bu hadisler savm konusundadır.

2.1.2.11. Ebû Mürre

İsmi Yezîd'dir.³⁵⁴ Ebû Mürre künyesidir³⁵⁵ ve künyesiyle meşhurdur.³⁵⁶ Akîl'in kölesidir.³⁵⁷ Ümmü Hânî'nin kölesi olduğu da söylenir.³⁵⁸ Muhammed b. Amr: "Ümmü

³⁴⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 567; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 82.

³⁴⁸ Tirmizî, *Savm* 34; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, III, 428-431.

³⁴⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 567.

³⁵⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 567; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 82.

³⁵¹ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 82.

³⁵² Buhârî, *Kitâbu Târih'ul-kebir*, I, 239; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 567; Şemsüddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî, *Mizânu'l-i'tidâl*, (Tahkik: Ali Muhammed Becâvî), 1. baskı, Beyrut 1963, I, 399; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 82-83.

³⁵³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 567-569.

³⁵⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 290; XXXIV, 277; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374 .

³⁵⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 290.

³⁵⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 290; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374.

³⁵⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 177; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 290; XXXIV, 277; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374.

³⁵⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 290; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374.

Hânî'nin kölesidir ama Akîl'e hizmet ettiği için ona nisbet edildi." demiştir.³⁵⁹ Ebû Mürre Hicâz'lıdır.³⁶⁰

Osman b. Affân, Ebû Hüreyre, Akîl b. Ebû Tâlib, Amr b. Âs, Muğîre b. Şu'be, Ebu'd-Derdâ', Ebû Vâkid el-Leysî ve Ümmü Hânî hocalarındandır.³⁶¹ İbrahim b. Abdullah b. Huneyn, İshâk b. Abdullah b. Ebû Talhâ, Zeyd b. Eslem, Sâlim Ebu'n-Nadr, Saîd b. Ebû Saîd el-Makburî, Saîd b. Ebû Hind, Ebû Hâzm Seleme b. Dînâr, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Hüseyin, Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezî, Mûsâ b. Meysere, Vehb b. Keysân, Yezîd b. Abdullah b. el-Hâd talebeleridir.³⁶²

İclî ve Medenî Ebû Mürre'nin sika ve Tabî'iden olduğunu zikretmektedirler.³⁶³ Bazı rivayetlere göre Ebû Mürre Zübeyr b. Avvâm ile görüşmüştür.³⁶⁴ İbn Sa'd Ebû Mürre'nin sika ve büyük bir âlim olduğunu nakletmiş, hadislerinin az olduğunu belirtmiştir.³⁶⁵

Ebû Mürre, Ümmü Hânî'nin en fazla hadis rivayet eden talebesidir. Ebû Mürre Ümmü Hânî'den 27 hadis rivayet etmiştir. Ebû Mürre bu hadisleri semâ', hahdîs, 'an'ane ve ihbar sigalarını kullanarak rivayet etmiştir.

Ebû Mürre'nin Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadisler Ebû Dâvûd dışında tüm Kütüb-i Tis'a'nın kitaplarında yer almaktadır. Ebû Mürre Ümmü Hânî'den gusûl, tahâret, hayz, salât, kasru's-salât, cizye, siyer, libâs, isti'zan ve edeb olmak üzere toplam 10 konuda hadis rivayet etmiştir.

2.1.2.12. Ebû Salih

Ebû Sâlih'in ismi Bâzâm'dır. İsmi Zekvân olduğu da söylenir.³⁶⁶ Fakat araştırmalar göstermektedir ki ismi Zekvân olan Ebû Sâlih başka bir ravidir ve Ümmü Hânî'nin talebelerinden değildir. Ebû Sâlih Bâzâm Ümmü Hânî'nin kölesidir.³⁶⁷

³⁵⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 177; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 291; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374.

³⁶⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 290; XXXIV, 277; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374.

³⁶¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 177; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 290; XXXIV, 277; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374.

³⁶² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 290; XXXIV, 277; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374-375.

³⁶³ İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 375.

³⁶⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 290; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374.

³⁶⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 177; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXII, 291; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 374

³⁶⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VI, 170; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VII, 223; a.mlf., *Tehzîb*, XII, 132.

İbn Ebû Hâtim Ebû Sâlih'in hadisleri ile ihticac edilemeyeceğini zikretmektedir. Nesâî Ebû Sâlih'in sika olmadığını belirtmektedir.³⁶⁸

Ebû Sâlih Ümmü Hânî'den 6 hadis rivayet etmiş ve bu hadisleri rivayet ederken tahdîs ve 'an'ane sigalarını kullanmıştır.

Ebû Sâlih'in Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadisler Tirmizî'nin '*Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in '*Müsned*'inde yer almaktadır. Bu hadisler kasru's-salât, savm ve tefsîr konularındadır.

2.1.2.13. Harun el-Mahzûmî

Hârûn Ümmü Hânî'nin torunlarından. Bazı rivayetlere göre oğlunun oğludur. Bazı rivayetlere göre ise kızının oğludur.³⁶⁹ Fakat Ümmü Hânî'nin kızı olduğu bilinmemektedir.³⁷⁰ Yukarıda da zikredildiği gibi Hârûn Ümmü Hânî'nin torunu Yahyâ'nın oğludur.

Hârûn Ümmü Hânî'den 4 hadis rivayet etmiştir. Hârûn bu hadisleri tahdîs ve 'an'ane sigasını kullanarak rivayet etmiştir.

Hârûn'un Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadisler Tirmizî ve Dârimî'nin '*Sünen*'lerinde ve Ahmed b. Hanbel'in '*Müsned*'inde yer almaktadır. Bu hadislerin tamamı savm konusundadır.

2.1.2.14. Muhammed b. Ukbe b. Mâlik

İsmi Muhammed b. Ukbe b. Ebû Mâlik el-Kurazî'dir.

Babası Ukbe, amcası Sa'lebe b. Ebû Mâlik, Muâviye b. Ebû Süfyân, Ebû Hüreyre, İbn Abbas, İbn Ömer, Ümmü Hânî hocalarıdır. Torunu Zekeriyâ b. Manzûr talebesidir.³⁷¹

İbn Hibbân '*es-Sikat*'ta Muhammed b. Rufa'a ve Zekeriyâ b. Manzûr'un Muhammed b. Ukbe'den hadis rivayet ettiğini zikretmiştir. Muhammed b. Ukbe'nin İbn Mâce'de iki hadisi vardır.³⁷²

³⁶⁷ İbn Hacer, *Tehzîb*, XII, 132; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVIII, 513.

³⁶⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVIII, 513; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 219.

³⁶⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXX, 124; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 16.

³⁷⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXX, 124.

³⁷¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVI, 121-122; İbn Hacer, *Tehzîb*, IX, 346.

Muhammed b. Ukbe Ümmü Hânî'den 2 hadis rivayet etmiştir. Muhammed b. Ukbe bu hadisleri 'an'ane sigasını kullanarak rivayet etmiştir.

Muhammed b. Ukbe'nin Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadislerin her ikisi de İbn Mâce'nin 'Sünen'inde yer almaktadır. Bu iki hadis edeb konusundadır.

2.1.2.15. Yahya b. Ca'de

İsmi Yahyâ b. Ca'de b. Hübeyre b. Ebû Vehb b. Amr b. Aiz b. İmrân b. Mahzûm el-Kureşî el-Mahzûmî'dir.³⁷³ Ümmü Hânî'nin torunudur.³⁷⁴ Habbâb b. Eret, Zeyd b. Erkâm, Abdullah b. Amr b. Abd el-Kârî, Abdullah b. Mes'ud ve Ümmü Hânî hocalarıdır. Süveyr b. Ebû Fâhite, Habib b. Ebû Sâbit, Ali b. Zeyd b. Cüd'an, Amr b. Dînâr, Mücâhid b. Cebr el-Mekkî, Muhammed b. Hâris b. Süfyân b. Abdülesed el-Mahzûmî, Ebu'l-A'lâ, Hilâl b. Habbâb, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî, talebeleridir.³⁷⁵ İbn Maîn Yâhyâ b. Ca'de'nin İbn Mes'ud'dan hiç birşey dinlemediğini ondan rivayetlerinin mürsel olduğunu nakletmektedir.³⁷⁶ Ebû Hâtim, Nesâî ve İbn Hibbân Yahyâ b. Ca'de'nin sika olduğunu zikretmektedirler.³⁷⁷ Harâbî 'İlel'de Yahyâ b. Ca'de'nin İbn Mes'ud'a yetiştiğini, Ebû Hâtim de İbn Mes'ud ile likâsı olmadığını nakletmektedir.³⁷⁸ Ali el-Medenî Yahyâ b. Ca'de'nin Ebû'd-Derdâ'dan işitmediğini nakletmektedir.³⁷⁹ Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Tirmizî 'Şemâil' konusunda Yahyâ b. Ca'de'den hadis nakletmişlerdir.³⁸⁰

Yahyâ b. Ca'de Ümmü Hânî'den 5 hadis rivayet etmiştir. Yahyâ b. Ca'de bu hadisleri 'an'ane sigasını kullanarak rivayet etmiştir.

Yahyâ b. Ca'de'nin Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadisler Nesâî ve İbn Mâce'nin 'Sünen'lerinde ve Ahmed b. Hanbel'in 'Müsned'inde yer almaktadır. Bu hadisler ikametü's-salât ve iftitah konularındadır.

³⁷² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVI, 122.

³⁷³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXI, 253; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 192.

³⁷⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXI, 253.

³⁷⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXI, 253; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 192-193.

³⁷⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXI, 253.

³⁷⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXI, 253; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 193.

³⁷⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 193.

³⁷⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXI, 253; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 193.

³⁸⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXI, 253.

2.1.2.16. Diğer Talebeleri

Ümmü Hânî'nin yukarıda zikredilen talebelerinin dışında, talebelerinin verildiği kaynaklarda adları geçmeyen ve ondan sadece bir hadis rivayet etmiş başka talebeleri de bulunmaktadır. Bu talebeler; Mûsâ/Filan b. Abdurrahman b. Ebû Rebia', Sâlih, Durre, İkrime ve Muhammed b. Münkedir'dir. Bu talebeler arasından Mûsâ/Filan b. Abdurrahman b. Ebû Rebia', Sâlih ve Durre'nin Ümmü Hânî'den rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Tis'ada yer almakta diğer talebelerinin hadisleri ise Kütüb-i Tis'a dışında kalan diğer kaynaklarda bulunmaktadır.

2.2. Kütüb-i Tis'adaki Rivayetleri ve Rivayetlerin Konularına Göre Dağılımı

2.2.1. Kütüb-i Tis'adaki Rivayetleri

1. Koyun edinmeyle ilgili hadis (İbn Mâce, *Ticaret* 69)

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أُمِّ هَانِئٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا اتَّخِذِي غَنَمًا فَإِنَّ فِيهَا بَرَكَةً³⁸¹

İbn Mâce dedi ki: Ebû Bekir b. Ebû Şeybe bize tahdis edip dedi ki: Bize Vekî' Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet etti ki: "Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine: 'Koyun edin. Çünkü bu hayvanda bereket vardır.' buyurmuştur."

Bu rivayet Ahmed b. Hanbel VI, 342-343, VI, 464'te aynı rivayet bazı farklarla geçmektedir. İbn Mâce'nin rivayeti ile Ahmed b. Hanbel VI, 464'te geçen rivayeti aynı olmakla birlikte İbn Mâce'nin rivayetinde geçen اتخذي Ahmed b. Hanbel VI, 464'te geçen rivayette اتخذوا şeklinde geçmektedir. Ahmed b. Hanbel VI, 342-343'teki rivayet ise اتخذي kelimesi kullanılmış fakat diğer iki rivayette geçen فَإِنَّ فِيهَا بَرَكَةً ifadesi yerine فَإِنَّهَا تَرُوحُ بِخَيْرٍ وَتَعْدُو بِخَيْرٍ ifadesi bulunmaktadır. Bu rivayeti İbn Mâce Ümmü Hânî'den Urve b. Zübeyr'in rivayetini vermekte Ahmed b. Hanbel ise hem Urve b. Zübeyr'in (VI, 464) hem de Mûsâ veya Fulân b. Abdurrahman b. Ebî Rebiâ'nın (VI, 342-343) rivayetini vermektedir. Ahmed b. Hanbel rivayetlerin birinde (VI, 342-343) ravinin isminde şüpheye düşmektedir.

³⁸¹ Ahmed b. Hanbel VI, 342-343, 464.

2. Ankebut suresinin 29.ayetin tefsiri (Ahmed b. Hanbel VI, 341)

حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ أُسَامَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ وَرَوْحٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ مَوْلَى أُمِّ هَانِئٍ قَالَ رَوْحٌ فِي حَدِيثِهِ حَدَّثَنِي أُمُّ هَانِئٍ فَقَالَتْ لِي سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى { وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ } قَالَ كَانُوا يَخْذِفُونَ أَهْلَ الطَّرِيقِ وَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ فَذَاكَ الْمُنْكَرُ الَّذِي كَانُوا يَأْتُونَ³⁸²

Ahmed b. Hanbel dedi ki: Bize Hammad b. Üsâme tahdis edip dedi ki: Bize Hâtim b. Ebû Sağîra Simâk b. Harb'den, o Ümmü Hânî'nin azadlısı Ebû Sâlih'ten, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'Toplantılarınızda edepsizlik yapacak mısınız!' ayetini sormuştum. O (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: "Onlar yoldan geçenlere çelme takıp düşürür ve onlarla alay ederlerdi. İşte yaptıkları kötü şeylerden biri budur."

Bu rivayet Tirmizî, *Tefsirü'l-Kur'an* 29/2, Ahmed b. Hanbel VI, 464'te aynı rivayet bazı farklarla geçmektedir. Ahmed b. Hanbel'in yukarıda zikredilen rivayeti ile VI, 464'teki rivayetinde geçen أَهْلَ الطَّرِيقِ ifadesi Tirmizî'de أَهْلَ الْأَرْضِ şeklinde geçmektedir. Ahmed b. Hanbel VI, 464'teki rivayette { وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ } ifadesi geçmemektedir. Tirmizî'de ise { وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ } ifadesi bulunmamaktadır. Ayrıca Tirmizî bu hadis hakkında "Bu hadis hasendir. Bu hadisi yalnız Hâtim b. Ebî Sağira'nın Simâk'tan gelen rivayetinden bilmekteyiz." demiştir. Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî Ümmü Hânî'den Ebû Sâlih'in rivayetini vermektedir.

3. Ahzab suresinin 50. ayetin tefsiri (Tirmizi, *Tefsiru'l-Kur'an*, 33/17)

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا عَبِيدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنِ السُّدِّيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أُمِّ هَانِئٍ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ قَالَتْ خَطَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْتَدْتُ إِلَيْهِ فَعَدَرَنِي ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى { إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ

³⁸² Tirmizî, *Tefsirü'l-Kur'an* 29/2, Ahmed b. Hanbel VI, 464.

يَمِينِكَ مِمَّا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي
هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ { الْآيَةُ قَالَتْ فَلَمْ أَكُنْ أَحِلُّ لَهُ لِأَنِّي لَمْ
أَهَاجِرْ كُنْتُ مِنَ الطُّلُقَاءِ³⁸³

Tirmizî dedi ki: Bize Abd b. Hümejd tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ, o İsrâil'den, o es-Süddî'den, o Ebû Sâlih'ten, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana evlenme teklif etmişti. Kendisine mazeretimi beyan ettim. O (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) da mazertimi kabul etti. Sonra Allah (Celle Celaluhu) “Biz sana mehirlerini verdiği hanımlarını, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyesi, amcanın, halanın, dayının ve teyzenin seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık...” ayetini indirdi. Artık O'na (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) helâl olmuyordum. Çünkü ben hicret etmemiştim. Ben Mekke'de serbest bırakılanlardandım.”

Bu rivayet kütüb-ü tis'a'da sadece Tirmizî'de geçtiği için rivayet üzerinde bir değerlendirme yapılmamaktadır.

4. Hz. Peygamber'in eşi Hz. Meymûne ile aynı kaptan abdest alması (Nesâî, *Taharet* 149)

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ أَبِي
نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أُمِّ هَانِيٍّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اغْتَسَلَ هُوَ وَمَيْمُونَةُ
مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ فِي قُصْنَعَةٍ فِيهَا أَنْزُ الْعَجِينِ³⁸⁴

Nesâî dedi ki: Bize Muhammed b. Beşşâr haber verip dedi ki: Bize Abdurrahman, o İbrahim b. Nâfî'den, o İbn Ebû Necih'ten, o Mücâhid'den, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet etti ki: “Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve (eşi) Meymûne içinde hamur parçacıkları bulunan bir kapta bir kaptan guslettiler.”

³⁸³ Tirmizî, *Tefsiru'l-Kur'an*, 33/17.

³⁸⁴ İbn Mâce, *Tahâret* 35, Ahmed b. Hanbel VI, 342.

Bu rivayet İbn Mâce, Tahâret 35, Ahmed b. Hanbel VI, 342’de aynı rivayet bazı farklarla geçmektedir. İbn Mâce’nin rivayeti yukarıda zikredilen rivayetle şekil itibariyle aynı olmakla birlikte bazı kelime farklılıkları bulunmaktadır. Nesâî’de geçen رَسُولَ اللَّهِ kelimesi İbn Mâce’de ayrıca Ahmed b. Hanbel’de de النبي şeklinde geçmektedir. İbn Mâce’de وَمِيمُونَةٌ kelimesinden önce هُوَ kelimesi bulunmamaktadır. Ahmed b. Hanbel’de bu kelime bulunmamakta fakat şekil olarak bu iki rivayette bulunan bazı ibarelerin yerleri farklı olarak verilmektedir. Bu üç rivayet Ümmü Hânî’nin Mücâhid’den rivayetidir.

5. Oruçla ilgili hadis (Ebû Dâvûd, *Savm* 72)

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ هَانِيٍّ قَالَتْ لَمَّا كَانَ يَوْمَ الْفَتْحِ فَتَحَ مَكَّةَ جَاءَتْ فَاطِمَةُ فَجَلَسَتْ عَنْ يَسَارِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأُمُّ هَانِيٍّ عَنْ يَمِينِهِ قَالَتْ فَجَاءَتِ الْوَلِيدَةَ بِإِنَاءٍ فِيهِ شَرَابٌ فَتَنَاوَلْتُهُ فَشَرِبَ مِنْهُ ثُمَّ تَنَاوَلَهُ أُمُّ هَانِيٍّ فَشَرِبَتْ مِنْهُ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ أَفْطَرْتُ وَ كُنْتُ صَائِمَةً فَقَالَ لَهَا أَكُنْتَ تَقْضِينَ شَدًّا قَالَتْ لَا قَلَّ فَلَا يُضْرُّكَ إِنْ كَانَ تَطَوُّعًا³⁸⁵

Ebû Dâvud: Osman b. Ebû Şeybe bize tahdis edip şöyle dedi ki: Bize Cerîr b. Abdulhamîd, o Yezîd b. Ebû Ziyâd’dan, o Abdullah b. Hâris’ten, o da Ümmü Hânî’den naklen rivayet etti ki: “Mekke fethedildiği günlerde (birgün), Hz. Fâtıma gelip Rasulullah’ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) soluna, Ümmü Hânî de sağına oturdu. Ümmü Hânî dedi ki: Bir cariye içinde şerbet bulunan bir bardak getirip Rasulullah’a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uzattı. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ondan içti, sonra onu Ümmü Hânî’ye uzattı. O da ondan içmiş, ardından şöyle demiştir: ‘Ey Allah’ın Rasulü! Ben oruçlu idim, orucumu bozdum.’ dedi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona: ‘Bir şey kaza ediyor muydun?’ diye sordu. Ümmü Hânî: ‘hayır.’ dedi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): ‘Eğer nafile ise (orucunu bozman) sana zarar vermez.’ buyurmuştur.”

³⁸⁵ Tirmizî, *Savm* 34, Darimî, *Savm* 30, Ahmed b. Hanbel VI, 341, 342, 343, 344, 424.

Bu rivayet Tirmizî, *Savm* 34, Darimî, *Savm* 30, Ahmed b. Hanbel VI, 341-342-343-344, VI, 424'te aynı rivayet bazı farklarla geçmektedir. Yukarıdaki rivayette geçen *يَوْمَ الْفَتْحِ* ibaresi Tirmizî, *Savm* 34, Ahmed b. Hanbel VI, 341, VI, 343-344, VI, 464'teki rivayetlerde geçmemektedir. Ahmed b. Hanbel VI, 424'teki rivayette *فَاسْتَسْقَى فُسْتَقَى* ibaresi bulunmaktadır. Tirmizî *Savm* 34'teki rivayette *فَاسْتَعْفَرُ لِي* ibaresi bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel VI, 343-344, VI, 464'teki rivayette *فَكَرِهْتُ أَنْ أُرَدَّ سُورَكَ* ibaresi bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel VI, 424'teki rivayette *أَكْدَتِ تَقْضِينَ شَيْئًا قَوْلْتُ لَأَ* ibaresinden sonra *فَلَا بَأْسَ عَلَيْكَ* ibaresi bulunmaktadır. Tirmizî *Savm* 34, Ahmed b. Hanbel VI, 341, VI, 343, VI, 424'teki rivayetlerde *الصَّائِمُ الْمُتَطَوِّعُ أَمِينٌ نَفْسِهِ إِنْ شَاءَ صَامَ وَإِنْ شَاءَ أَطْرَ* ibaresi geçmektedir. (Ahmed b. Hanbel VI, 424'teki rivayette bu ifadenin başında *الصَّائِمِ الْمُتَطَوِّعِ بِالْخِيَارِ* ibaresi bulunmaktadır.) Darimî, *Savm* 30, Ahmed b. Hanbel VI, 343-344'teki rivayetlerde *إِنْ كَانَ رَمَضَانَ فَمَنْ قَضَى يَوْمًا آخَرَ ، وَإِنْ كَانَ تَطَوُّعًا فَإِنْ شِئْتَ فَاقْضِيهِ ، وَإِنْ شِئْتَ فَلَا تَقْضِيهِ* ibaresi bulunmaktadır.

6. Şemâil (Ahmed b. Hanbel VI, 341)

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ مَرَّةً وَلَهُ أَرْبَعُ غَدَائِرٍ³⁸⁶

Ahmed b. Hanbel dedi ki: Bize Süfyân b. İbn Ebû Necîh tahdis edip dedi ki: Bize Mücâhid Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) saçının örgüsü dört belik olduğu halde Mekke'ye geldi.”

Bu rivayet Ebû Dâvûd, *Tereccül* 12, Tirmizî, *Libâs* 39 (Tirmizî bu rivayetin devamında hadisin hasen olduğunu belirttiikten sonra aynı rivayeti -bir kelime farkıyla – farklı bir senedle tekrar zikretmektedir.), İbn Mâce *Libâs* 36, Ahmed b. Hanbel VI/465'teki rivayette aynı rivayet bazı farklarla geçmektedir. Yukarıda zikredilen ve çoğu rivayette geçen *قَدِمَ* İbn Mâce'de *دَخَلَ* kelimesi geçmekte, yine birçok rivayette *النَّبِيِّ* kelimesi geçmekte İbn Mâce, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'de VI, 465'teki rivayette *رَسُولَ اللَّهِ* kelimesi geçmektedir. Tüm bu farklılıkların dışında Ahmed b. Hanbel'de VI, 465'teki rivayette geçen *رَأَيْتُ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ* ifade hiçbir rivayette geçmemektedir. İbn Mâce

³⁸⁶ Ebû Dâvûd, *Tereccül* 12, Tirmizî, *Libâs* 39, Ahmed b. Hanbel, VI, 465.

رَغْدَائِرَ kelimesinden sonra تَعْنِي ضَفَائِرَ ifadesi yer almakta Ebû Dâvûd'da عَقَائِصَ ifadesi yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel'de VI, 465 ve Tirmizî, *Libâs* 39'daki rivayetin devamında farklı bir senedle rivayet ettiği hadiste ضَفَائِرَ kelimesi geçmektedir. (Dafâir: örgülü kuyruk; Ğadair: Örgü, kuyruk; Akâis: Topuz) Prof. Dr. Ali Yardım *Peygamberimiz'in Şemâili* eserinde Ümmü Hânî'nin rivayetinin dışında başka hiçbir sahâbînin rivayetinin bulunduğu tesbit edilemeyen ve rivayette tasvir edilen bu saç şeklinin Hz. Peygamber'in mûtaad bir uygulaması olmadığını ayrıca fetih sırasında saçlarını neden böyle ördüğü konusunda bir yorum kaydedilmediğini belirtmektedir.³⁸⁷

7. Lâ ilâhe illallah'ın faziletiyle ilgili hadis (İbn Mâce, *Edeb* 54)

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ مَنْظُورٍ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدَةَ عَنْ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَا يَسْبُوهَا عَمَلٌ وَلَا تَتْرُكُ دُنْبًا³⁸⁸

İbn Mâce dedi ki: Bize İbrahim b. Münzîr el-Hızâmî tahdis ettip dedi ki: Bize Zekeriyâ b. Münzîr Muhammed b. Ukbe'den, o da Ümmü Hânî'den rivayet ettiğine göre; Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: “Lâ ilâhe illallah kelimesini hiçbir amel faziletçe geçemez ve bu kelime hiçbir günahı bırakmaz.”

Ahmed b. Hanbel VI, 344 ve VI, 425'teki rivayetlerde tesbihlerle ilgili rivayeti verdikten sonra yukarıda geçen rivayeti zikretmekte ayrı bir rivayet olarak vermemektedir.

8. Tesbihât ilgili hadis (İbn Mâce, *Edeb* 56)

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى زَكَرِيَّا بْنُ مَنْظُورٍ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدَةَ بْنِ أَبِي مَالِكٍ عَنْ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ أَتَيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ فَإِنِّي قَدْ كُفِرْتُ وَضَعُفْتُ وَبَدُنْتُ فَقَالَ كَبَّرِي اللَّهُ مِائَةَ مَرَّةٍ

³⁸⁷ Prof. Dr. Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, 89, Damla yay., İst., 2005.

³⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, VI, 344, 425.

وَاحْمَدِي اللَّهُ مِائَةً مَرَّةً وَسَبَّحِي اللَّهَ مِائَةً مَرَّةً خَيْرٌ مِنْ مِائَةِ قَرَسٍ مُلْجَمٍ مُسْرَجٍ فِي سَيْبِلِ
اللَّهِ وَخَيْرٌ مِنْ مِائَةِ بَدَنَّةٍ وَخَيْرٌ مِنْ مِائَةِ رَقَبَةٍ³⁸⁹

İbn Mâce dedi ki: Bize İbrahim b. Münzîr tahdis edip dedi ki: Bize Ebû Yahyâ Zekeriyâ b. Münzîr Muhammed b. Ukbe b. Ebû Mâlik'ten, o da Ümmü Hânî'den rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Ben Rasulullah’ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına giderek: Ey Allah’ın Rasulü! Bana (yapabileceğim nâfile) bir amel göster. Çünkü ben artık yaşlandım, güç bakımından zayıfladım ve şişmanladım.’ dedim. Bunun üzerine Rasulullah’ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: ‘Günde yüz defa ‘Allahu ekber’ de, yüz defa ‘Elhamdü lillah’ de, yüz defa ‘Süphanallah’ de. Bu (sevap bakımından) Allah yolunda (savaş için) gemlenmiş yüz attan, (kurban edilen) yüz deveden ve (azâdlanan) yüz köleden daha hayırlıdır.”

Bu rivayet Ahmed b. Hanbel VI, 425 ve 344’te aynı rivayet bazı farklarla geçmektedir. Ahmed b. Hanbel VI, 425 ve İbn Mâce, *Edeb* 56’daki rivayetlerde “*Allahûekber*”in fazileti ile başlamaktadır. İbn Mâce, *Edeb* 56’daki rivayette “Elhamdülillah”ın fazileti Ahmed b. Hanbel’deki rivayetlerde “Allahûekber” için zikredilmiş. İbn Mâce’de yer alan rivayetten farklı olarak Ahmed b. Hanbel’de *وَلِدِ إِسْمَاعِيلَ* ibaresi yer almaktadır.

9. Sirkeyle ilgili hadis (Tirmizi, *Et’ime* 35)

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ الثَّمَالِيِّ عَنِ
الشَّعْبِيِّ عَنْ أُمِّ هَانِئٍ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فَقَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَقُلْتُ لَا إِلَّا كِسْرٌ يَابِسَةٌ وَخَلٌّ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرِيْبِهِ
فَمَا أَقْرَبَ بَيْتٍ مِنْ أَدَمَ فِيهِ خَلٌّ³⁹⁰

Tirmizî dedi ki: Bize Ebû Küreyb Muhammed b. el-Ala’ tahdis edip dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ayyâş Ebû Hamza es-Sümalî’den, o eş-Şa’bî’den, o da Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hânî’den naklen rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) evime geldi ve ‘Evde yiyecek bir şeyin var mı?’ diye sordu. Ben de: ‘Hayır, yalnızkurumuş ekmek kırıkları ve sirke var.’ dedim. Bunun

³⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, VI, 344, 425, İbn Mâce, *Edeb* 56.

³⁹⁰ Tirmizî, *Et’ime*, 35.

üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): ‘Sirkesi bulunan bir ev katıktan yoksun sayılmaz.’ buyurmuştur.”

Bu rivayet kütüb-i tis’a’da sadece Tirmizî’de geçtiği için rivayet üzerinde bir değerlendirme yapılmamaktadır.

10. Kıyamet ile ilgili hadis (Ahmed b. Hanbel IV,344)

حَدَّثَنَا حَسَنٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ لَهَيْعَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْقَلٍ أَنَّهُ سَمِعَ دُرَّةَ بِنْتَ مُعَاذٍ تُحَدِّثُ عَنْ أُمِّ هَانِيٍّ أَنَّهَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْتَزَاوَرُ إِذَا مِنَّا وَيَرَى بَعْضُنَا بَعْضًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَكُونُ النَّسَمُ طَيْرًا تَعْلُقُ بِالشَّجَرِ حَتَّى إِذَا كَانُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ دَخَلَتْ كُلُّ نَفْسٍ فِي جَسَدِهَا³⁹¹

Ahmed b. Hanbel dedi ki: Bize Hasan tahdis edip dedi ki: Bize İbn Lehîa Ebu'l-Esved Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel'den, o da Dürre bt. Muaz'dan işittiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Rasulullah’a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öldüğümüz zaman birbirimizi görüp ziyaret edip etmeyeceğimizi sordum. Rasulullah’a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi: ‘Kıyamet günü oluncaya kadar can bir ağaca bağlı kuş olur. Kıyamet gününde her nefis kendi cesedine girer.’

Bu rivayet kütüb-ü tis’a’da sadece Ahmed b. Hanbel’de geçtiği için rivayet üzerinde bir değerlendirme yapılmamaktadır.

11. Hz. Peygamber’in namazda sesli okuması ile ilgili hadis (İbn Mâce, *İkâmetü’s-salah* 79)

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْدَةَ عَنْ أُمِّ هَانِيٍّ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ قَالَتْ كُنْتُ أَسْمَعُ قِرَاءَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ وَأَنَا عَلَى عَرِيشِي³⁹²

İbn Mâce dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ebû Şeybe ve Ali b. Muhammed tahdis edip dedi ki: Bize Vekî’ Mis’ar’dan, o Ebû Ala’dan, o Yahyâ b. Ca’de’den, o da Ebû Tâlib’in kızı

³⁹¹ Ahmed b. Hanbel, IV, 344.

³⁹² Ahmed b. Hanbel VI, 341-342, 464, Nesaî, *İftitah* 81, İbn Mâce, *İkâmetü’s-salah* 79.

Ümmü Hânî'den rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Ben evimin damındayken Peygamber’in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece (namazındaki) okuyuşunu işitiyordum.”

Bu rivayet Ahmed b. Hanbel VI, 341-342 ve 464, Nesaî, İftitah 81’de aynı rivayet bazı farklarla geçmektedir. İbn Mâce’deki rivayette بِاللَّيْلِ ibaresi yerine Ahmed b. Hanbel’de فِي جَوْفِ اللَّيْلِ ibaresi verilmiştir. Ahmed b. Hanbel’de diğer rivayetlerden farklı olarak هَذَا وَهُوَ عِنْدَ الْكَعْبَةِ ibaresi yer almaktadır.

12. Hz. Peygamber’in Mekke’nin fethinde Ümmü Hânî ile aralarındaki diyalog ile ilgili hadisin tam metni (Müslim, *Salatu’l-müsafirun* 13 hadis no: 82)

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ أَنَّ أَبَا مَرْثَةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِيٍّ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِيٍّ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَقَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ بِثَوْبٍ قَالَتْ فَسَلَّمْتُ فَقَالَ مَنْ هَذِهِ قُلْتُ أُمُّ هَانِيٍّ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ قَالَ مَرَحَبًا يَا هَانِيٍّ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ قَامَ فَصَلَّى ثَمَانِيَّ رَكَعَاتٍ مُلْتَحِفًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ زَعَمَ ابْنُ أُمِّي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَنَّهُ قَاتِلٌ رَجُلًا أَجْرْتُهُ فَلَانُ ابْنُ هُبَيْرَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَجَرْنَا مَنْ أَجَرْتَ يَا أُمَّ هَانِيٍّ قَالَتْ أُمَّ هَانِيٍّ وَذَلِكَ ضَحَى³⁹³

Müslim dedi ki: Bize Yahyâ tahdis edip dedi ki: Bize Mâlik’e Ebu’n-Nadr’dan dinlediğim, ona da Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hânî’nin azâdlısı Ebû Mürre’nin haber verdiği şu hadisi okudum. Ebû Mürre, Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hânî’yi şöyle derken işitmiş: “Mekke’nin fethedildiği sene Rasulallah’a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gittim. O’nu gusül alırken buldum. Kızı Fâtıma da kendisi kendisi bir elbise ile örtüyordu. Ben

³⁹³ Buhârî, *Salât* 4, *Cizye* 9, *Edeb* 94, *Gusül* 21, *Taksiru’s-salât* 12, *Teheccüd* 31, *Meğazi* 50; Müslim, *Hayz* 16 (70. hadis), *Hayz* 16 (71. hadis), *Hayz* 16 (72. hadis), *Salâtu’l-müsafirün* 13 (80. hadis), *Salâtu’l-müsafirün* 13 (81. hadis), *Salâtu’l-müsafirün* 13 (83. hadis); İmam Mâlik, *Kasru’s-salât* 8 (27. hadis), *Kasru’s-salât* 8 (28. hadis); Ebû Dâvûd, *Tatavvu’* 12, *Salât* 12, *Cihad* 155; Tirmizi, *Vitr* 15, *Siyer* 26, *İsti’zan* 34; Nesaî, *Tahâret* 143, *Gusül* 11; İbn Mâce, *Tahâret* 59, *Tahâret* 113, *İkametu’s-salât* 172, *İkametu’s-salât* 187; Ahmed b. Hanbel VI/341 (bu sayfada toplam 4 rivayet bulunmaktadır.), Ahmed b. Hanbel VI/342 (bu sayfada toplam 5 rivayet bulunmaktadır.), VI/343 (bu sayfada toplam 5 rivayet bulunmaktadır.), VI/423, VI/423-424, VI/424, VI/425 (bu sayfada toplam 3 rivayet bulunmaktadır.) Darimî, *Salât* 151 (1460. hadis), *Salât* 151 (1461. hadis), *Siyer* 59.

selam verdim. Rasulallah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): 'Bu (gelen) kimdir?' diye sordu. Ben: 'Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî!' dedim. Rasulallah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): 'Hoş geldin Ümmü Hânî!' dedi. Guslünü bitirdikten sonra ayağa kalktı ve bir elbiseye bürünerek sekiz rekat namaz kıldı. Namazını bitirince O'na (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: 'Ey Allah'ın Rasulü! Annemin oğlu Ali b. Ebû Tâlib, benim kendisine emân verdiğim Fülân b. Hübeyre'yi öldüreceğini söyledi. Bunun üzerine Rasulallah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): 'Senin emân verdiğin kimseye biz de emân verdik Ey Ümmü Hânî!' Ümmü Hânî dedi ki: 'Bu hâdise kuşluk vaktinde oldu.'

Bu rivayet Buhârî, *Salât* 4, *Cizye* 9, *Edeb* 94, *Gusül* 21, *Taksiru's-salât* 12, *Teheccüd* 31, *Meğazi* 50; Müslim, *Hayz* 16 (70. hadis), *Hayz* 16 (71. hadis), *Hayz* 16 (72. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (80. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (81. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (83. hadis); İmam Mâlik, *Kasru's-salât* 8 (27. hadis), *Kasru's-salât* 8 (28. hadis); Ebû Dâvûd, *Tatavvu'*12, *Salât* 12, *Cihad* 155; Tirmizi, *Vitr* 15, *Siyer* 26, *İsti'zan* 34; Nesaî, *Tahâret* 143, *Gusül* 11; İbn Mâce, *Tahâret* 59, *Tahâret* 113, *İkametu's-salât* 172, *İkametu's-salât* 187; Ahmed b. Hanbel VI/341 (bu sayfada toplam 4 rivayet bulunmaktadır.), Ahmed b. Hanbel VI/342 (bu sayfada toplam 5 rivayet bulunmaktadır.), VI/343 (bu sayfada toplam 5 rivayet bulunmaktadır.), VI/423, VI/423-424, VI /424, VI/425 (bu sayfada toplam 3 rivayet bulunmaktadır.) Darimî, *Salât* 151 (1460. hadis), *Salât* 151 (1461. hadis), *Siyer* 59'da aynı rivayet bazı farklarla bulunmaktadır.

Yukarıdaki rivayetin toplam elli bir farklı vechi bulunmaktadır. Bu rivayette "Hz. Peygamber'in gusül alma esnasında kızı Hz. Fâtıma'nın O'nu (s.a.) setretmesi" ile ilgili ibarenin bulunduğu kısım Buhârî, *Teheccüd* 31, *Meğazi* 50; Müslim, *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (81. hadis); Ebû Dâvûd, *Salât* 12; Tirmizi *Vitr* 15; Nesaî *Gusül* 11; İbn Mâce *Tahâret* 113; Darimî *Salât* 151 (1460. hadis); Ahmed b. Hanbel VI, 341'de üç, 342'de dört, 343'te üç, 423-424'teki bir rivayette geçmekte fakat Hz. Fâtıma'ya yer verilmemektedir. Buhârî, *Salât* 4, *Cizye* 9, *Edeb* 94, *Gusül* 21, *Taksiru's-salât* 12, *Teheccüd* 31, *Meğazi*50'de بثوب ibaresinden sonra ابنته تسترُه İbn Mâce *Tahâret* 59; Müslim *Hayz* 16 (71.hadis)'da Müslim *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (80. 83. hadis); İmam Mâlik *Kasru's-salât* 8 (27. hadis); Ebû Dâvûd *Tatavvu'*12; Ebû Dâvûd, *Cihad* 155; Tirmizi, *Siyer* 26; İbn Mâce, *İkametu's-salât* 172, *İkametu's-salât* 187; Darimî, *Siyer*

59; Ahmed b. Hanbel VI, 425'teki iki rivayette “Hz. Peygamber'in gusül alması ” ile ilgili hiçbir ibare yer almamaktadır. Yukarıdaki hadisin diğer vecihlerinde rivayetin bu kısmıyla ilgili farklı ibareler bulunmaktadır.

Müslim, *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (81. hadis)'te فَأَتِيَ بِثَوْبٍ فَسْتَرَّ عَلَيْهِ ibaresi, Nesaî, *Gusül* 11'de فَأَمَرَ بِسِتْرٍ فَسْتَرَّ عَلَيْهِ ibaresi, İbn Mâce, *Tahâret* 113'te فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, Ahmed b. Hanbel VI/341'de فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, aynı sayfadaki başka bir rivayette فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, yine aynı sayfadaki başka bir rivayette فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, VI/342'de فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, aynı sayfadaki başka bir rivayette فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, yine aynı sayfadaki başka bir rivayette فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, VI/423-424'te فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, VI/424'te فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, VI/424'te فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi bulunmakta ayrıca rivayet فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi ile devam etmektedir.

Nesaî *Gusül* 11, Ahmed b. Hanbel VI/341, VI/423-424'te iki rivayette Hz. Peygamber'in gusül almasıyla ilgili kısımda yukarıdaki metinde olmayan birbirine yakın ama farklı ibareler yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel, VI/423-424'te فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, VI/424'te فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel VI/341, 343, 423-424 فَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi geçmektedir. VI/341'de bu ibare رَهْجَةً şeklinde geçmektedir. Darimî *Salât* 151 (1461. hadis) ve Ahmed b. Hanbel VI/341, 342, 423, 424'de “Hz. Peygamber'in Ümmü Hânî'ye veya Ümmü Hânî'nin Hz. Peygamber'e gittiği vakit” belirtilmiştir. Darimî, *Salât* 151 (1461. hadis)'de وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel VI/341'de وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, VI/342'de وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, VI/424'te وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, VI/424'te وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, VI/424'te وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi bulunmaktadır. Buhari *Salât* 4, *Edeb* 94 ve Ahmed b. Hanbel VI/425'te hadisin sonunda وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, Buhârî, *Cizye* 9, *Teheccüd* 31, *Meğazi* 50; Müslim, *Hayz* 16 (72. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (82. hadis); İmâm Mâlik, *Kasru's-salât* 8 (28. hadis)'de وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, Ahmed b. Hanbel VI/341'de وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi, aynı sayfadaki başka bir rivayette وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi bulunmaktadır. Yukarıda geçen hadiste bulunan Hz. Peygamber'in elbisesi ilgili ibare hadisin diğer vecihlerinde farklı şekillerde yer almaktadır. Buhari *Salât* 4, *Cizye* 9, *Edeb* 94; Müslim *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (82. hadis); İmâm Mâlik *Kasru's-salât* 8 (27. ve 28. hadisler); Darimî *Salât* 151 (1461. hadis), Ahmed b. Hanbel VI/425'te وَأَمَرَ بِثَوْبٍ دُونَهُ ibaresi ile devam etmektedir.

وَاحِدٍ ibaresi, Müslim *Hayz* 16 (71. hadis)'de أَخَذَ ثُوبَهُ فَالتَّحَفَ بِهِ ibaresi, Müslim *Hayz* 16 (72. hadis)'de فِي ثُوبٍ وَاحِدٍ قَدْ خَالَفَ ibaresi, *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (83. hadis) فِي ثُوبٍ مُلْتَحِفًا ibaresi, Nesaî, *Tahâret* 143 ve Ahmed b. Hanbel VI/425'te التَّحَفَ بِثُوبٍ عَلَيْهِ ibaresi, Ahmed b. Hanbel VI/341'de فِي الثُّوبِ مُتَلَبِّبًا بِهِ ibaresi, VI/342'de وَخَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقِهِ ibaresi, VI/343'deki üç 423'te bir rivayette فِي ثُوبٍ ibaresi bulunmaktadır. Buhari *Gusül* 21, Buhari *Taksiru's-salât* 12, Buhari *Teheccüd* 31, *Meğazi* 50; Müslim *Hayz* 16 (70. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (80. ve 81.hadis); Ebû Dâvûd *Tatavvu'12*, *Salât* 12, *Cihad* 155; Tirmizi *Vitr* 15, *Siyer* 26, *İsti'zan* 34; Nesaî *Gusül* 11, *Tahâret* 113, İbn Mâce *İkametu's-salât* 172, *İkametu's-salât* 187; Darimî, *Salât* 151 (1460. hadis), *Siyer* 59, Ahmed b. Hanbel VI/341'deki üç, 342'deki dört, 343'te iki, 424'te bir, 425'te bir rivayette yukarıda geçen hadiste bulunan “Hz. Peygamber'in elbisesi” ile ilgili ibareler yer almamaktadır.

Yukarıdaki hadisın diğerk vecihlerinde “Hz. Peygamber'in duha namazını kılması” ile ilgili farklı ifadelere yer almaktadır. Buhârî, *Salât* 4, *Cizye* 9, *Edeb* 94, *Taksiru's-salât* 12, *Teheccüd* 31, *Meğazi* 50; Müslim *Hayz* 16 (70. ve 71. hadisler), Müslim, *Hayz* 16 (72. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (80. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (81. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (83. hadis); İmam Mâlik, *Kasru's-salât* 8 (27. hadis), *Kasru's-salât* 8 (28. hadis), Tirmizi, *Vitr* 15, İbn Mâce *Tahâret* 113, *İkametu's-salât* 172, *İkametu's-salât* 187, Nesaî, *Tahâret* 143, Ebû Dâvûd *Tatavvu'12*, *Salât* 12, Darimî *Salât* 151 (1460. hadis), Ahmed b. Hanbel VI/341'de üç, 342'de üç, 343'te dört, 423'te bir, 425'te üç rivayette Hz. Peygamber'in duha namazını sekiz rekat kıldığına dair ibareler bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel VI/424'teki bir rivayette أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ ibaresi geçmekte ve hadis فَتَوَضَّأْتُ مِنْ قَرْبَةٍ لَهَا وَصَلَّيْتُ فِي ذَلِكَ الْمَسْجِدِ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ ibaresiyle devam etmektedir. Ahmed b. Hanbel VI/341'de يُصَلِّي ضَحَى ibaresi bulunmakta fakat Hz. Peygamber'in duha namazını kaç rekat kıldığına dair bir bilgi yer almamaktadır. Nesaî *Gusül* 11'de حِينَ قَضَى غُسْلَهُ فَصَلَّى الضُّحَى ibaresinden sonra مَا أَذْرِي كَمْ صَلَّى حِينَ قَضَى غُسْلَهُ ibaresi ile devam etmektedir. Ahmed b. Hanbel VI/342'de ثَمَّ قَامَ فَرَكَعَ ثَمَانِي رَكَعَاتٍ ibaresinden sonra مَا أَذْرِي أَقْيَامُهُ فِيهَا أَطْوَلَ أَوْ رُكُوعُهُ أَوْ سُجُودُهُ كُلُّ ذَلِكَ مِنْهُ مُتَقَارِبٌ ibaresi bulunmaktadır. Aynı sayfada başka bir rivayette أَنَّهُ كَانَ يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ ibaresi bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel VI/343'te يُخَفُّ فِيهِنَّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ ibaresi bulunmaktadır. Darimî K. *Salât* 151/ 1460. hadis'te وَكَمْ أَرَاهُ صَلَّى صَلَاةً أَخَفَّ مِنْهَا غَيْرَ أَنَّهُ يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ ibaresi bulunmaktadır. İbn Mâce K. *İkametu's-Salât* 172'de مِنْ كُلِّ رَكَعَتَيْنِ سَلَّمَ ibaresi, Ebû Dâvûd K. *Tatavvu'12*'de

ibaresindeki النَّبِيِّ kelimesi yerine رَسُولَ kelimesi bulunmaktadır. Müslim, *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (81. hadis)'teki rivayet,

سَأَلْتُ وَحَرَصْتُ عَلَى أَنْ أُجِدَ أَحَدًا مِنْ حَدَّثَنِي ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ أَبَاهُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ قَالَ
النَّاسُ يُخْبِرُونِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَّحَ سُبْحَةَ الضُّحَى فَلَمْ أُجِدْ أَحَدًا يُحَدِّثُنِي ذَلِكَ غَيْرَ أَنَّ أُمَّ هَانِيَّ
بِابِيسِيءَ ابْنَتِ أَبِي طَالِبٍ

İbn Mâce, *Tahâret* 113'teki rivayet,

سَأَلْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَّحَ فِي سَفَرٍ فَلَمْ أُجِدْ أَحَدًا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَوْفَلٍ أَنَّهُ قَالَ
يُخْبِرُونِي حَتَّى أَخْبَرْتَنِي أُمَّ هَانِيَّ بِنْتُ أَبِي

İbn Mâce, *İkametu's-salât* 187'teki rivayet,

سَأَلْتُ فِي زَمَنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ وَالنَّاسُ مُتَوَافِرُونَ أَوْ مُتَوَافُونَ عَنِ صَلَاةِ الضُّحَى فَلَمْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ
أُجِدُ ابْنَتِ أَبِي طَالِبٍ يُخْبِرُونِي أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَيْرَ أَنَّ أُمَّ هَانِيَّ

Ahmed b. Hanbel, 6/342'teki rivayet,

عَنْ يَرِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ عَنْ صَلَاةِ الضُّحَى فَقَالَ أَدْرَكْتُ أَصْحَابَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ حَدَّثَنِي وَهُمْ مُتَوَافِرُونَ فَمَا أَحَدٌ مِنْهُمْ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحَى غَيْرَ أَنَّ أُمَّ هَانِيَّ
بِابِيسِيءَ ابْنَتِ أَبِي طَالِبٍ

Ahmed b. Hanbel, VI, 425'teki rivayet,

سَأَلْتُهُ عَنْ صَلَاةِ الضُّحَى فَقَالَ سَأَلْتُ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْهَا فَلَمْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ
أُجِدُ ابْنَتِ أَبِي طَالِبٍ يُخْبِرُونِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا أَنَّ أُمَّ هَانِيَّ

Buhari *Salât* 4, *Cizye* 9, *Edeb* 94, *Gusül* 21; Müslim *Hayz* 16 (70. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (82.hadis); İmâm Mâlik, *Kasru's-salât* 8 (28. hadis), Ahmed b. Hanbel, VI/341'de bir rivayet, VI/343'te üç rivayet, VI/423-424'de iki rivayet, VI/425, Darimî, *Salât* 151 (1461. hadis)'deki rivayetlerde “Ümmü Hânî'in Hz. Peygamber'in yanına gitmesi” şeklinde bir ibare bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel, VI/341'deki rivayette “Hz. Peygamber” için قُبَّةٍ فِي وَهُوَ ibaresi yer almaktadır.

Buhârî, *Taksiru's-salât* 12, *Teheccüd* 31, *Meğazi* 50; Müslim, *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (80. hadis), Ebû Dâvûd, *Salât* 12; Tirmizi *Vitr* 15, Ahmed b. Hanbel, VI/342'de iki rivayette, VI, 343'te, VI, 424'de, VI, 425'teki birer rivayette, Darimî, *Salât* 151 (1460. hadis), Darimî *Siyer* 59'daki rivayetlerde “Hz. Peygamber'in Ümmü Hânî'in yanına

gitmesi” şeklinde bir ibare bulunmaktadır. Müslim, *Hayz* 16 (71. hadis), *Hayz* 16 (72. hadis), *Salātu’l-müsâfirûn* 13 (81. ve 83. hadis), İmam Mâlik, *Kasru’s-salât* 8 (27. hadis); Ebû Dâvûd, *Tatavvu’12*, *Cihad* 155; Tirmizi *Siyer* 26, *İsti’zan* 34; Nesaî, *Tahâret* 143, *Gusûl* 11; İbn Mâce, *Tahâret* 59, *Tahâret* 113, *İkametu’s-salât* 172, *İkametu’s-salât* 187, Ahmed b. Hanbel, VI/341’de dört rivayet, VI, 342’de üç rivayet, VI, 343’de bir, VI, 425’de bir rivayette “Ümmü Hânî’in Hz. Peygamber’in yanına gitmesi veya Hz. Peygamber’in Ümmü Hânî’in yanına gitmesi” ile ilgili bir ibare bulunmamaktadır. Bu rivayetlerde bu ibarenin yer almaması tam metinde bulunan bazı bölümlerinin rivayet edilmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Buhari *Salât* 4, Buhari *Cizye* 9, Buhari *Edeb* 94, Buhari *Gusûl* 21, Müslim *Hayz* 16 (70. ve 71. hadisler), Müslim *Salātu’l-müsâfirûn* 13 (81. ve 83. hadisler), İmam Mâlik *Kasru’s-salât* 8 (27. ve 28. hadisler), Tirmizi *İsti’zan* 34, İbn Mâce *Tahâret* 59, İbn Mâce *Tahâret* 113, Ahmed b. Hanbel, VI/342, 425’teki rivayetlerde *عَامَ الْفَتْحِ* ibaresi geçmekte, Buhârî, *Taksiru’s-salât* 12, *Teheccüd* 31, *Meğazi* 50; Müslim, *Salātu’l-müsâfirûn* 13 (80. ve 81. hadisler); Ebû Dâvûd, *Tatavvu’12*, *Salât* 12, *Cihad* 155; Nesaî, *Tahâret* 143, *Gusûl* 11; İbn Mâce, *İkametu’s-salât* 172; Ahmed b. Hanbel, VI, 341’de dört, VI, 342’de dört, VI, 343’te beş, VI, 423’te bir, VI, 424’de bir rivayette *يَوْمَ الْفَتْحِ* ibaresi geçmekte, Müslim, *Hayz* 16 (72. hadis), Tirmizi *Vitr* 15, *Siyer* 26; İbn Mâce, *İkametu’s-salât* 187, Ahmed b. Hanbel, VI, 423-424’te bir, VI, 425’te iki rivayette bu ibareler kullanılmamıştır. Ahmed b. Hanbel, VI, 342’de *يَوْمَ الْفَتْحِ يَوْمَ جُمُعَةٍ* ibaresi yer almaktadır. Müslim, *Hayz* 16 (71. hadis) ve Ahmed b. Hanbel, VI, 423-424’te *أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* ibaresinden sonra *وَهُوَ* ibaresi bulunmaktadır. Yukarıdaki hadisin diğer vecihlerinde rivayetin son kısmıyla ilgili bazı farklılıklar yer almaktadır. Rivayette Hz. Ali’nin öldürmek istediği iki adamla ilgili Ebû Dâvûd *Cihad* 155’te *رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ* ibaresi, Ahmed b. Hanbel, VI/343’te *رَجُلَيْنِ مِنْ أَحْمَاسِي* ibaresi bulunmaktadır. Aynı rivayetin devamında *فَادْخَلْتُهُمَا بَيْتًا* *وَأَغْلَقْتُ عَلَيْهِمَا بَابًا فَجَاءَ ابْنُ أُمِّي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَتَقَلَّتْ عَلَيْهِمَا بِالسَّيْفِ قَالَتْ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* *فَلَمْ أَجِدْهُ وَوَجَدْتُ فَاطِمَةَ فَكَانَتْ أَشَدَّ عَلَيَّ مِنْ زَوْجِهَا قَالَتْ فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ* *أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِأَعْلَى* *مَكَّةَ* ibaresi bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel, VI/423-424’de *أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِأَعْلَى* *مَكَّةَ* ibaresi bulunmaktadır. Buhari *Salât* 4, *Cizye* 9, *Edeb* 94; İmâm Mâlik, *Kasru’s-salât* 8 (28. hadis); Darimî *Salât* 151 (1461. hadis), *Siyer* 59’da rivayetin son kısmında bulunan “eman”la ilgili ifade aynı şekilde geçmektedir. Tirmizî, *Siyer* 26’da bu ibare *قَدْ أَمَّنَّا مَنْ أَمَّنْتَ* ibare bulunmaktadır.

Ebû Dâvûd, *Cihad* 155, Ahmed b. Hanbel, VI, 341 ve 343'te birer rivayette *قَدْ أَجَرْنَا مَنْ* *أَجَرْتِ وَأَمَّا مَنْ أَمَّنْتَ* ibaresi bulunmaktadır. Buhari *Gusül* 21, *Taksîru's-salât* 12, *Teheccüd* 31, *Meğazi* 50; Müslim, *Hayz* 16 (70., 71. ve 72. hadis), *Salâtu'l-müsâfirûn* 13 (80., 81. ve 83. hadis), İmam Mâlik, *Kasru's-salât* 8 (27. hadis), Ebû Dâvûd, *Tatavvu'*12, *Salât* 12; Tirmizi, *Vitr* 15, *İsti'zan* 34; Nesaî, *Tahâret* 143, *Gusül* 11; İbn Mâce, *Tahâret* 59, *Tahâret* 113, *İkametu's-salât* 172, *İkametu's-salât* 187; Darimî, *Salât* 151 (1460. hadis); Ahmed b. Hanbel, VI/341'de üç, 342'de dört, 343'te iki, 425'te iki rivayette yukarıdaki rivayetin son kısmında Hz. Peygamber ve Ümmü Hânî ile arasında geçen diyalog yer almadığı için bu ibare de bulunmamaktadır. Tirmizî *İsti'zan* 34'te rivayet hakkında *قال فذكر في الحديث قصة طويلة هذا حديث حسن صحيح* ibaresi yer almaktadır.

2.2.2. Rivayetlerin Konularına Göre Dağılımı

Kütüb-i Tis'a'da Ümmü Hânî kanalıyla tekrarlarıyla birlikte 87 hadis rivayet edilmiştir. Bu 87 hadis tahâret (6), gusül (2), hayız (3), salât (6), iftitâh (4), ikâmetü's-salât (6), tatavvu (3), vitr (1), taksîrü's-salât (14), teheccüd (1), savm (11), ticaret (3), cihad (1), siyer (2), cizye (5), meğazî (3), tefsîr (3), et'ime (1), libas (4), tereccül (1), edeb (6), isti'zan (1) olmak üzere 22 farklı konudadır.

2.2.2.1. Buhârî'deki Rivayetlerinin Dağılımı

Buhârî'de Ümmü Hânî kanalıyla rivayet edilen 7 hadis bulunmaktadır. Bu hadisler gusül (1), salât (1), taksîrü's-salât (1), teheccüd (1), cizye (1), meğazî (1) ve edeb (1) konularındadır.

Buhârî'nin, *Salât* 4, *Edeb* 94 ve *Cizye* 9'da tam metnini verdiği rivayet; *Gusül* 21, *Taksîrü's-salât* 12, *Teheccüd* 31 ve *Meğazî* 50'de tam metinden bazı bölümler içermektedir.

1. Gusül 21: Buhârî → Abdullah b. Mesleme → Mâlik Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2. Salât 4: Buhârî → İsmâil b. Uveys → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

3. Taksîrü's-salât 12: Buhârî → Hafs b. Ömer → Şu'be → Amr → İbn Ebû Leylâ → Ümmü Hânî

4. Teheccüd 31: Buhâri → Adem → Şu'be → Amr b. Mürre → İbn Ebû Leylâ → Ümmü Hânî

5. Cizye 9: Buhâri → Abdullah b. Yûsuf → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

6. Meğazî 50: Buhâri → Ebu'l-Velid → Şu'be → Amr → İbn Ebû Leylâ → Ümmü Hânî

7. Edeb 94: Buhâri → Abdullah b. Mesleme → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2.2.2.2. Müslim'deki Rivayetlerinin Dağılımı

Müslim'de Ümmü Hânî kanalıyla rivayet edilen 6 hadis bulunmaktadır. Bu hadisler hayız (2) ve salâtü'l-müsâfirîn (4) konularındandır.

Buhâri'de yer alan bir rivayet bazı farklarla Müslim Salâtü'l-müsâfirîn 80, 81, 82 ve 83'de bulunmaktadır. Hayız 70, 71'deki rivayet ise Salâtü'l-müsâfirîn'de yer alan hadisten bazı bölümleri ihtiva etmektedir.

1. Hayız 70: Müslim → Yahyâ b. Yahyâ → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2. Hayız 71: Müslim → Muhammed b. Rumh → Leys → Yezîd b. Ebû Habib → Said b. Ebû Hind → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

3. Salâtü'l-müsâfirîn 80: Müslim → Muhammed b. Müsennâ → Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Amr b. Mürre → Abdurrahman b. Ebû Leylâ → Ümmü Hânî

4. Salâtü'l-müsâfirîn 81: Müslim → Harmele b. Yahyâ ve Muhammed b. Seleme → Abdullah b. Vehb → Yûnus → İbn Hişâm → İbn Abdullah b. Hâris → Abdullah b. Hâris b. Nevfel → Ümmü Hânî

5. Salâtü'l-müsâfirîn 82: Müslim → Yahyâ b. Yahyâ → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

6. Salâtü'l-müsâfirîn 83: Müslim → Haccâc b. eş-Ş'air → Muallâ b. Esed → Vüheyb b. Hâlid → Ca'fer b. Muhammed → Muhammed → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2.2.2.3. Tirmizî'deki Rivayetlerinin Dağılımı

Tirmizî'de Ümmü Hânî kanalıyla rivayet edilen 9 hadis bulunmaktadır. Bu hadisler vitr (1), savm (2), siyer (1), tefsîr (2), et'ime (1), libas (1) ve isti'zan (1) konularındadır.

Buhârî'de yer alan bir rivayetin bazı bölümleri, Tirmizî Vitr 15, Siyer 26 ve İsti'zan 34'te bulunmaktadır.

1. **Vitr 15:** Tirmizî → Muhammed b. Müsennâ → Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Amr b. Mürre → Abdurrahman b. Ebû Leylâ → Ümmü Hânî
2. **Savm 34:** Tirmizî → Kuteybe → Ebu'l-Ahfes → Simâk b. Harb → Ümmü Hânî'nin oğlu → Ümmü Hânî
3. **Savm 34:** Tirmizî → Mahmud b. Geylân → Ebû Dâvûd → Şu'be → Simâk b. Harb → Ca'de → Ümmü Hânî
4. **Siyer 26:** Tirmizî → Ebu'l-Velid ed-Dımaşkî → Velid b. Müslim → İbn Ebû Zi'b → Saîd el-Makbûrî → Ebû Mürre → Ümmü Hânî
5. **Tefsîr 29/2:** Tirmizî → Mahmud b. Geylân → Ebû Üsâme ve Abdullah b. Bükeyr es-Sühemî → Hâtim b. Ebû Sağira → Simâk b. Harb → Ebû Sâlih → Ümmü Hânî
6. **Tefsîr 33/17:** Tirmizî → Abd b. Hümejd → Ubeydullah b. Musâ → İsrâiln → es-Süddî → Ebû Sâlih → Ümmü Hânî
7. **Et'ime 35:** Tirmizî → Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ → Ebû Bekir b. Ayyaş → Ebû Hamza es-Sümâlî → Şa'bî → Ümmü Hânî
8. **Libas 39:** Tirmizî → İbn Ebû Ömer → Süfyân b. Üyeyne → İbn Ebû Necîh → Mücâhid → Ümmü Hânî
9. **İsti'zân 34:** Tirmizî → İshâk b. Musâ → Ma'n → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2.2.2.4. Nesâî'deki Rivayetlerinin Dağılımı

Nesâî'de Ümmü Hânî kanalıyla rivayet edilen 4 hadis bulunmaktadır. Bu rivayetler tahâret (2), gusûl (1) ve iftitah (1) konularındadır.

1. Tahâret 143: Nesâî → Ya'kûb b. İbrahim → Abdurrahmân → Mâlik → Sâlim → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2. Tahâret 149: Nesâî → Muhammed b. Beşşâr → Abdurrahmân → İbrahim b. Nafi' → İbn Ebû Necîh → Mücâhid → Ümmü Hânî

3. Gusûl 11: Nesâî → Muhammed b. Yahyâ b. Muhammed → Muhammed b. Mûsâ b. A'yan → Mûsâ b. A'yan → Abdülmelik b. Ebû Süfyân → Ata' → Ümmü Hânî

4. İftitah 81: Nesâî → Yâkûb b. İbrahim ed-Devrâkî → Vekî' → Mes'ud → Ebu'l-A'lâ → Yahyâ b. Ca'de → Ümmü Hânî

2.2.2.5. Ebû Dâvûd'daki Rivayetlerinin Dağılımı

Tirmizî'de Ümmü Hânî kanalıyla rivayet edilen 5 hadis bulunmaktadır. Bu rivayetler tatabvü (1), savm (2), cihad (1) ve tereccül (1) konularındadır.

1. Tatabvü 12: Ebû Dâvûd → Ahmed b. Sâlih ve Ahmed b. Amr b. es-Serh → İbn Vehb → İyâz b. Abdullah → Mahreme b. Süleyman → Küreyb → Ümmü Hânî

2. Savm 50: Ebû Dâvûd → Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî → Mâlik → Yezîd b. el-Hâd → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

3. Savm 72: Ebû Dâvûd → Osman b. Ebû Şeybe → Cerîr b. Abdülhamîd → Yezîd b. Ebû Ziyâd → Abdullah b. Hâris → Ümmü Hânî

4. Cihad 155: Ebû Dâvûd → Abdullah b. Sâlih → İbn Vehb → İyâz b. Abdullah → Mahreme b. Süleyman → Küreyb → İbn Abbas → Ümmü Hânî

5. Tereccül 12: Ebû Dâvûd → en-Nefilî → Süfyân → İbn Ebû Necîh → Mücâhid → Ümmü Hânî

2.2.2.6. İbn Mâce'deki Rivayetlerinin Dağılımı

İbn Mâce'de Ümmü Hânî kanalıyla rivayet edilen 10 hadis bulunmaktadır. Bu rivayetler tahâret (3), İkâmetü's-salât (3), tatabvü (1), ticaret (1), libas (1) ve edeb (1) konularındadır.

1. Tahâret 35: İbn Mâce → Ebû Âmir el-Ensârî → Yahyâ b. Ebû Bekîr → İbrahim b. Nafi' → İbn Ebû Necîh → Mücâhid → Ümmü Hânî

2. Tahâret 59: İbn Mâce → Muhammed b. Rumh → Leys b. Sa'd → Yezîd b. Ebû Habib → Saîd b. Ebû Hind → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

3. Tahâret 113: İbn Mâce → Muhammed b. Rumh → Leys b. Sa'd → İbn Şihâb → Abdullah b. Abdullah b. Nefvel → Ümmü Hânî

4. İkâme 172: İbn Mâce → Abdullah b. Muhammed b. Rumh → İbn Vehb → İyâz b. Abdullah → Mahreme b. Süleyman → Küreyb → Ümmü Hânî

5. İkâme 179: İbn Mâce → Ebû Bekir b. Ebû Şeybe ve Ali b. Muhammed → Vekî' → Mis'ar → Ebu'l-A'lâ → Yahyâ b. Ca'de → Ümmü Hânî

6. İkâme 187: İbn Mâce → Ebû Bekir b. Ebû Şeybe → Süfyân b. Uyeyne → Yezîd b. Ebû Ziyâd → Abdullah b. Hâris → Ümmü Hânî

7. Ticaret 69: İbn Mâce → Ebû Bekir b. Ebû Şeybe → Vekî' → Hişâm b. Urve → Urve b. Zübeyr → Ümmü Hânî

8. Libas 36: İbn Mâce → Ebû Bekir b. Ebû Şeybe → Süyân b. Uyeyne → İbn Ebû Necîh → Mücâhid → Ümmü Hânî

9. Edeb 54: İbn Mâce → İbrahim b. Münzîr → Zekeriyâ b. Manzur → Muhammed b. Ukbe → Ümmü Hânî

10. Edeb 56: İbn Mâce → İbrahim b. Münzîr → Zekeriyâ b. Manzur → Muhammed b. Ukbe → Ümmü Hânî

2.2.2.7. Ahmed b. Hanbel'deki Rivayetlerinin Dağılımı

Ahmed b. Hanbel'de Ümmü Hânî kanalıyla rivayet edilen 39 hadis bulunmaktadır. Bu rivayetler tahâret (1), salât (3), iftitâh (3), ikâmetü's-salât (3), taksîrü's-salât (8), savm (6), ticaret (2), cizye (4), meğazî (2), tefsîr (1), libas (2), edeb (4) konularındadır.

1. Ahmed b. Hanbel, VI, 341: → Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Abdürrezzâk → Ma'mer → İbn Tâvûs → Muttalib b. Abdullah b. Hanteb → Ümmü Hânî

2. Ahmed b. Hanbel, VI, 341: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Abdürrezzâk ve İbn Bekr → İbn Cüreyc → Ata' → Ümmü Hânî

3. **Ahmed b. Hanbel, VI, 341:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Abdürrezzâk → Ma'mer → İbn Şihâb → Abdullah b. Hâris → Ümmü Hânî
4. **Ahmed b. Hanbel, VI, 341:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Süfyân → İbn Ebû Necîh → Mücâhid → Ümmü Hânî
5. **Ahmed b. Hanbel, VI, 341:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Hammâd b. Üsâme → Hâtim b. Sağîrâ → Simâk b. Harb → Ebû Sâlih → Ümmü Hânî
6. **Ahmed b. Hanbel, VI, 341:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Zeyd b. el-Habbâb → İbn Ebû Zi'b → el-Makberî → Ebû Mürre → Ümmü Hânî
7. **Ahmed b. Hanbel, VI, 341:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Ebû Dâvûd et-Tayâlisî → Şu'be → Ca'de → Ümmü Hânî
8. **Ahmed b. Hanbel, VI, 341-342:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Abdussamed → Sâbit b. Yezîd → İbn Habbâb → Yahyâ b. Ca'de → Ümmü Hânî
9. **Ahmed b. Hanbel, VI, 342:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Abdümelîk b. Amr ve İbn Ebû Bekir → İbrahim b. Nafi' → İbn Ebû Necîh → Mücâhid → Ümmü Hânî
10. **Ahmed b. Hanbel, VI, 342:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Yezîd b. Hârûn → Muhammed b. Amr → İbrahim b. Abdullah b. Hüseyin → Ebû Mürre → Ümmü Hânî
11. **Ahmed b. Hanbel, VI, 342:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Esved b. Âmîr → İsrâil → Simâk → Bir Râvî → Ümmü Hânî
12. **Ahmed b. Hanbel, VI, 342:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Ya'lâ b. Ubeyd → İsmail b. Ebû Hâlid → Ebû Sâlih → Ümmü Hânî
13. **Ahmed b. Hanbel, VI, 342:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Hârûn → İbn Vehb → Yûnûs → İbn Şihâb → Ubeydullah b. Abdullah b. el-Hâris → Ümmü Hânî
14. **Ahmed b. Hanbel, VI, 342:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Amr b. Mürre → İbn Ebû Leylâ → Ümmü Hânî
15. **Ahmed b. Hanbel, VI, 342:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Yezîd b. Ebû Ziyâd → Abdullah b. el-Hâris → Ümmü Hânî

- 16. Ahmed b. Hanbel, VI, 342-343:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → İbrahim b. Hâlid → Rebâh → Ma'mer → Ebû Osmân → Musâ/Fulan b. Abdurrahman b. Ebû Rebiâ → Ümmü Hânî
- 17. Ahmed b. Hanbel, VI, 343:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Abdullah b. Hâris el-Mahzûmî → Dehhâk b. Osman → İbrahim b. Abdullah b. Hüseyin → Ebû Mürre → Ümmü Hânî
- 18. Ahmed b. Hanbel, VI, 343:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Vekî' → Şu'be → Amr b. Mürre → Abdurrahman b. Ebû Leylâ → Ümmü Hânî
- 19. Ahmed b. Hanbel, VI, 343:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Vekî' → Ma'mer → Ebu'l-A'lâ el-Abdi → Yahyâ b. Ca'de → Ümmü Hânî
- 20. Ahmed b. Hanbel, VI, 343:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Vekî' → İbn Ebû Zi'b → Saîd b. Ebû Saîd el-Makberî → Ebû Mürre → Ümmü Hânî
- 21. Ahmed b. Hanbel, VI, 343:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Abdurrahman b. Mehdî → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî
- 22. Ahmed b. Hanbel, VI, 343:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Abdurrahman b. Mehdî → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî
- 23. Ahmed b. Hanbel, VI, 343:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Ca'de → Ümmü Hânî
- 24. Ahmed b. Hanbel, VI, 343-344:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Behz → Hammâd b. Seleme → Simâk b. Harb → Hârûn → Ümmü Hânî
- 25. Ahmed b. Hanbel, VI, 423:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Abdurrahman → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî
- 26. Ahmed b. Hanbel, VI, 423-424:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Süfyân → İbn Aclân → Saîd → Ebû Mürre → Ümmü Hânî
- 27. Ahmed b. Hanbel, VI, 424:** Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Ebû Muâviye → Hişâm b. Urve → Urve b. Zübeyr → Ümmü Hânî

28. Ahmed b. Hanbel, VI, 424: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Ebû Muâviye → Mis'ar → Ebu'l-A'lâ el-Abdi → Ebû Ca'de b. Hübeyre → Ümmü Hânî

29. Ahmed b. Hanbel, VI, 424: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Ebû Üsâme → Hâtim b. Ebû Sağîrâ → Simâk b. Harb → Ebû Sâlih → Ümmü Hânî

30. Ahmed b. Hanbel, VI, 424: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Yezîd → Hammâd b. Seleme → Simâk b. Harb → Hârûn → Ümmü Hânî

31. Ahmed b. Hanbel, VI, 424: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Safvân b. İsâ → Hâtim b. Safvân → Simâk b. Harb Ebû Sâlih → Ümmü Hânî

32. Ahmed b. Hanbel, VI, 424: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Yahyâ b. Adem → Züheyr → Abdullah b. Osman b. Hüseyim → Yûsuf b. Mâhek → Ümmü Hânî

33. Ahmed b. Hanbel, VI, 424-425: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Hasan → İbn Hey'a → Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel → Dürre bt. Muâz → Ümmü Hânî

34. Ahmed b. Hanbel, VI, 425: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → İshâk → Mâlik → Ebun-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

35. Ahmed b. Hanbel, VI, 425: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Süfyân → İbn Ebû Necîh → Mücâhid → Ümmü Hânî

36. Ahmed b. Hanbel, VI, 425: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Yahyâ b. Ebû Bekir → İbrahim en-Naffî → İbn Ebû Necîh → Mücâhid → Ümmü Hânî

37. Ahmed b. Hanbel, VI, 425: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Ubeyde b. Hamîd → Yezîd Ebû Ziyâd → Abdullah b. Hâris → Ümmü Hânî

38. Ahmed b. Hanbel, VI, 425: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Osman b. Ömer → Mâlik → Mûsâ b. Mesîre → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

39. Ahmed b. Hanbel, VI, 425: Abdullah → Ahmed b. Hanbel → Yûnus b. Muhammed → Ebû Ma'ser → Müslim b. Ebû Meryem → Sâlih → Ümmü Hânî

2.2.2.8. Mâlik'deki Rivayetlerinin Dağılımı

Mâlik'de Ümmü Hânî kanalıyla rivayet edilen 2 hadis bulunmaktadır. Bu rivayetlerin ikisi de taksîrû's-salât konusundadır.

1. Taksîru's-salât 27: Mâlik → Yahyâ → Mâlik → Mûsâ b. Meysere → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2. Taksîru's-salât 28: İmam Mâlik → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2.2.2.9. Dârimî'deki Rivayetlerinin Dağılımı

Dârimî'de Ümmü Hânî kanalıyla rivayet edilen 5 hadis bulunmaktadır. Bu rivayetler salât (2), savm (2) ve siyer (1) konularındadır.

1. Salât 151: Dârimî → Ubeydullah b. Abdülmecid → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2. Salât 151: Dârimî → Ubeydullah b. Abdülmecid → Mâlik → Ebu'n-Nadr → İbn Ebû Leylâ → Ümmü Hânî

3. Savm 30: Dârimî → Ebû Nu'mân → Hammad b. Seleme → Simâk b. Harb → Hârûn → Ümmü Hânî

4. Savm 30: Dârimî → Ebû Nu'mân → Hammad b. Seleme → Simâk b. Harb → Abdullah b. Hâris → Ümmü Hânî

5. Siyer 59: Dârimî → Ubeydullah b. Abdülmecid → Mâlik → Ebu'n-Nadr → Ebû Mürre → Ümmü Hânî

2.2.3. Ümmü Hânî'nin Kütüb-i Tis'a Dışında Kalan Hadis Eserlerindeki Rivayetleri

1. Gusül alırken uzuvların üç kere yıkanması ile ilgili hadis

حدثنا وكيع عن أبي مكين عن أبي صالح عن أم هانئ قالت إذا اغتسلت من الجنابة
فاغسل كل عضو منك ثلاثاً.³⁹⁴

³⁹⁴ Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, *el-Musannef*, (Tahkîk: Muhammed Avvâme), Dâru'l-kible, Cidde, 2006, I, 460-461.

İbn Ebû Şeybe dedi ki: Bize Vekî' tahdis edip dedi ki: Bize Ebû Mekîn Ebû Sâlih'ten rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Cünüblükten temizlendiğinde her uzvunu üç defa yıka.”

2. Abdest ile ilgili hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْأَبَّارُ، ثنا أُمِّيَّةُ بْنُ يَسْطَامٍ، ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، ثنا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ،
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ أُمِّ هَانِيٍّ، أَنَّهُ أَكَلَ كَتِفًا، ثُمَّ صَلَّى، وَلَمْ يَتَوَضَّأْ، تَعْنِي النَّبِيَّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.³⁹⁵

et-Tâberânî dedi ki: Bize Ahmed b. Ali el-Ebâr tahdis edip dedi ki: Bize Ümeyye b. Bistam Yezîd b. Zürey'den, o Ravh b. Kâsım'dan, o Muhammed b. Münkedir'den, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Rasullallah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kemikli et yedi, sonra abdest almadan namaz kıldı.”

3. İçinde ekmek ıslatılan suyla abdest almanın keraheti ile ilgili hadis

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّيِّعِ
حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَرَارِيُّ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ رَجُلٍ قَدْ سَمَّاهُ عَنْ أُمِّ هَانِيٍّ أَنَّهَا كَرِهَتْ أَنْ
يُتَوَضَّأَ بِالْمَاءِ الَّذِي يُبَلُّ فِيهِ الْخُبْزُ³⁹⁶

Darekutnî dedi ki: Bize Hüseyin b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Abbas b. Muhammed b. Hâtim Hüseyin b. Rabî'den, o Ebû İshâk el-Fezârî'den, o Evzâî'den, o ismini verdiği bir râviden, o da Ümmü Hânî'den rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) içinde ekmek ıslatılan kapta abdest almayı kerih görürdü.”

4. Miraçla ilgili hadis

حدثنا رزق الله بن موسى ، ثنا شبابة بن سوار ، عن عبد الأعلى بن أبي المساور ،
قال : سمعت عكرمة ، يقول : أخبرتني أم هانئ بنت أبي طالب رضي الله عنها ، قالت

³⁹⁵ et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, I, 410; Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Dâiratü'l-meârif, 1344, I,8.

³⁹⁶ Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî*, Dâru'l-mehâsin, Kahire, 1966, I, 29.

: بات رسول الله صلى الله عليه وسلم عندي ليلة أسري به ، فذكر أمره وكيف أسري به قال : « وإني أريد أن أخرج إلى قريش فأخبرهم » فأخبرهم فكذبوه ، وصدقه أبو بكر رضي الله عنه ، فسمي من يومئذ الصديق³⁹⁷

Taberânî dedi ki: Bize Rızkullah b. Mûsâ tahdis edip dedi ki: Bize Şebâbe b. Sivâr Abdu'l-A'la b. Ebû Misvâr'dan, o İkrime'den işittiğine göre, İkrime demiştir ki: Bana Ümmü Hânî haber vererek şöyle dedi: “Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) isra gecesı benim evimde geceledi. Sonra başından geçenleri ve nasıl götürüldüğünü anlattı ve şöyle dedi: ‘Ben çıkıp bu olayı Kureyş’e haber vermek istiyorum.’ Ve onlara haber verdi. Kureyşliler O’nu (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yalanladılar. Ebû Bekir (r.a.) tasdik etti. O günden sonra ‘sıddık’ diye isimlendirildi.”

5. Kureyş suresinin tefsiri ile ilgili hadis

حدثنا بكر بن محمد بن حمدان الصيرفي ، ثنا أحمد بن عبيد الله النرسي ، ثنا يعقوب بن محمد الزهري ، ثنا إبراهيم بن محمد بن ثابت بن شرحبيل ، حدثني عثمان بن عبد الله بن أبي عتيق ، عن سعيد بن عمرو بن جعدة بن هبيرة ، عن أبيه ، عن جدته أم هانئ بنت أبي طالب رضي الله عنها ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قال : « فضل الله قريشا بسبع خلال ؛ أني فيهم وأن النبوة فيهم ، والحجابه فيهم ، والسقاية فيهم ، وأن الله نصرهم على الفيل ، وأنهم عبدوا الله عشر سنين لا يعبدوه غيرهم ، وأن الله أنزل فيهم سورة من القرآن » ثم تلاها رسول الله صلى الله عليه وسلم ، بسم الله الرحمن الرحيم (لإيلاف قريش إيلافهم رحلة الشتاء والصيف ، فليعبدوا رب هذا البيت الذي أطعمهم من جوع وآمنهم من خوف³⁹⁸

Tâberânî ded ki: Bize Bıkr b. Muhammed b. Hamdân es-Sayrafî tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Abdullah en-Nursî Ya'kub b. Muhammed el-Zuhrî'den, o İbrahim b.

³⁹⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, (Tahkîk: Hamdi Abdülmecîd es-Selefi), 2.baskı, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, I, 55; XIV, 432-433; İbn Ebû Âsım, *el-Ahâd ve'l-Mesânî*, (Tahkîk: Basım Faysal Ahmed el-Cevâbire), 1. baskı, Dâru'r-Râye, Riyad, 1991, I, 83.

³⁹⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XXIV, 409; Ebû Abdullah b. Muhammed b. Abdullah el-Hakîm , *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, (Tahkîk: Hamdi Demirdaş Muhammed), IV, VII, Mektebetü Nizar Mustafa el-Bâz, Mekke, 2000, IV, 1487; a.mlf., VII, 2458.

Muhammed b. Sâbit b. Şerâhil, o Osman b. Abdullah b. Ebû Atîk, o Saîd b. Amr b. Ca'de b. Hübeyre, o babsından, o da ninesi Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle demiştir: “Allah Kureyş'i yedi özellekle üstün kılmıştır. Bunları daha önce kimseye vermemiş, onlardan sonra da kimseye vermez. Ben onlardanim. Peygamberlik, hilâfet, Kâbe'nin perdedarlığı, hacılara su dağıtma görevi onlardadır. Fil ashabına karşı onlara yardım etti. Onlardan başka kimse kulluk etmezken on sene Allah'a kulluk ettiler. Onlar hakkında Kur'an'dan bir sûre indi. Sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Kureyş suresini okudu.”

6. Hz. Peygamber'in Ümmü Hânî'ye evlenme teklifi etmesi ile ilgili hadis

حدثنا أبو بكر ، نا عبيد الله بن موسى ، عن إسرائيل ، عن السدي ، عن أبي صالح ،
عن أم هانئ ، رضي الله عنها قالت : خطبني رسول الله صلى الله عليه وسلم
فاعتذرت إليه فعذرني³⁹⁹

Taberânî dedi ki: Bize Ebû Bekr tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Mûsâ İsrâil'den, o es-Süddî'den, o Ebû Sâlih'ten, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana evlenme teklifi etti. Ben mazeretimi beyan ettim, O (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) da kabul etti.”

7. Ümmü Hânî'nin Hz. Peygamber'in evlenme teklifi etmesi üzerine Hz. Peygamber ile Ümmü Hânî arasında geçen diyalog ile ilgili hadis

حدثنا العباس بن أحمد بن أبي عقيل قال : نا محمد بن بكر قال : نا أبو إسماعيل
المؤدب ، عن إسماعيل بن أبي خالد ، عن الشعبي ، عن أم هانئ بنت أبي طالب ،
قالت : خطبني رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقلت : ما بي عنك رغبة يا رسول الله
، ولكن لا أحب أن أتزوج وبني صغار ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « خير

³⁹⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XXIV, 405-406; İbn Ebû Âsım, *el-Ahâd ve'l-Mesânî*, V, 459.

نساء ركب الإبل نساء قريش ، أحناه على طفل في صغره ، وأرعاه على بعل في ذات يده»⁴⁰⁰

Tâberânî dedi ki: Bize Abbas b. Ahmed b. Ebû Akîl tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Bekâr Ebû İsmail el-Müeddeb'den, o İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da eş-Şa'bi'den, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana evlenme teklifi etti. Ben de: ‘Ben seni nasıl istemem Ey Allah’ın Rasulü! Fakat çocuklarım küçük olduğu için evlenmek istemiyorum.’ Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: “Kureyşin kadınları deveye binen en hayırlı kadınlardır. Küçük çocuklarına karşı en şefkatli olanlar da, eşlerinin haklarını en fazla gözeten de onlardır.”

8. Şemâil ile ilgili hadis

حدثنا أبو داود قال : حدثنا شيبان ، عن جابر ، عن أبي صالح ، عن أم هانئ ، قالت : « ما رأيت بطن رسول الله صلى الله عليه وسلم قط إلا ذكرت القراطيس المثنية بعضها على بعض »⁴⁰¹

Taberânî dedi ki: Bize Ebû Dâvud tahdis edip dedi ki: Bize Şeyban Câbir'den, o Ebû Sâlih'ten, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Ümmü Hânî şöyle demiştir: “Ben Rasulullah’ın karnını gördüğümde birbiri üstüne katlanmış kağıtları hatırladım.”

9. Kıyamet günü ile ilgili hadis

حدثنا أحمد قال : نا محمد بن إسماعيل بن سمره الأحمسي قال : نا أبو عاصم الثقفي الربيع بن إسماعيل قال : نا عمرو بن سعيد بن جعدة بن هبيرة ، عن أبيه ، عن جده ، عن أم هانئ ابنة أبي طالب ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « إن الله تبارك وتعالى يجمع الأولين والآخرين يوم القيامة في صعيد واحد ، ثم ينادي مناد من تحت العرش : يا أهل التوحيد ، إن الله عز وجل قد عفا عنكم ، فيقوم الناس فيتعلق بعضهم

⁴⁰⁰ Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, (Tahkik: Muhammed Tahhân), Mektebetü'l-meârif, Riyâd, V, 133-134; VI, 288.

⁴⁰¹ Ebû Dâvud Süleyman b. Dâvud b. Cârud et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebû Dâvud et-Tayâlisî*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1995, s. 225; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XXIV, 413.

ببعض في ظلمات الدنيا ، ثم ينادي مناد : يا أهل التوحيد ، ليعف بعضكم عن بعض ،
وعلي الثواب ⁴⁰²»

Taberânî dedi ki: Bize Ahmed tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İsmail b. Semure el-Ahmesî Ebû Âsım es-Sekâfî er-Rabi' b. İsmail'den, o Ömer b. Saîd b. Ca'de b. Hübeyre'den, o dedesinden, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Nebî (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: “Yüce Allah kıyamet günü büyük bir mekanda öncekileri ve sonrakileri toplar. Sonra arşın altından bir münâdi şöyle seslenir: ‘Ey Tevhid ehli! Muhakkak ki Allah sizi affetti.’ İnsanlar dünyadaki zulümlerinden dolayı birbirlerinin yakasına yapışırlar. Sonra münâdi şöyle seslenir: ‘Ey Tevhid ehli! Birbirinizi affedin! Bunun mükafâtı bana ait.’”

10. Oruçla ilgili hadis

وعن الأعمش ، عن أبي صالح ، عن أم هانئ ، قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إن أمتي لن تخزي ما أقاموا صيام رمضان » . قيل : يا رسول الله ، وما خزيهم في إضاعة شهر رمضان ؟ قال : « انتهاك المحارم فيه ، من عمل فيه زنى أو شرب خمرا لعنه الله ، ومن في السموات إلى مثله من الحول ، فإن مات قبل أن يدرك شهر رمضان ، فليست له عند الله حسنة يتقي بها النار ، فاتقوا شهر رمضان ، فإن الحسنات تضاعف فيه ما لا تضاعف فيما سواه وكذلك السيئات ⁴⁰³»

Taberânî dedi ki: Bize el-A'meş tahdis edip dedi ki: Bize Ebû Sâlih Ümmü Hânî'den naklen rivayet ettiğine göre Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: ‘Ümmetim Ramazan orucunu tuttuğu müddetçe asla rezil olamayacaklar.’ Rasulullah’a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ‘Ramazan ayını boşuna geçirdiğinde ümmetin ne rezilliği olur?’ diye soruldu. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: “Ramazan ayında haramları çiğnemek. Kim Ramazan ayında zina eder ve içki içerse bir sonraki Ramazan ayına kadar Allah ve göktekiler ona lanet eder. Eğer Ramazan ayına ulaşmadan ölürse Allah katında onu ateşten koruyacak bir iyilik yoktur. Ramazan

⁴⁰² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, II, 200.

⁴⁰³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, V, 416-417; Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, *el-Mu'cemu's-sağîr*, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, I, 247-248.

ayından korunun! Zira o ayda işlenen iyilikler başka aylarda katlanmadığı şekilde katlanır. Kötülükler de öyledir.”

SONUÇ

Ele aldığımız bu çalışmada ulaşılabildiğimiz kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda Hz. Peygamber’in amcasının kızı Ümmü Hânî bt. Ebû Tâlib’in hayatı ve hadis ilmindeki yeri tesbit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya ilk olarak Ümmü Hânî bt. Ebû Tâlib’in nesebi, doğumu, ailesi hakkında bilgiler verilerek başlanmıştır. Hz. Peygamber’e dedesinin vefatından sonra himayesine alıp O’nu (s.a.) büyüten amcası Ebû Tâlib’in kızı olan Ümmü Hânî, Hz. Ali ile öz kardeşirler.

Ümmü Hânî Hz. Peygamber ile aynı evde büyümüş ve O’nu (s.a.) yakından tanıma şansına sahip olmuştur. Hz. Peygamber evlenme çağına geldiğinde Ümmü Hânî ile evlenmek istemiş fakat amcası bazı nedenlerden dolayı kızını Hz. Peygamber yerine Mahzumoğulları’ndan Hübeyre b. Ebî Vehb ile evlendirmiştir. Ümmü Hânî’nin Hübeyre’den dört çocuğu dünyaya gelmiştir.

Ümmü Hânî Mekke’nin fethinde Müslüman olmuştur. Onun daha önce Müslüman olduğuna dair bilgilere rastlanılsa da Ümmü Hânî’nin Müslüman olduğunu açıklaması ve ilan etmesi Mekke’nin fethinde gerçekleşmiştir. Mekke’nin fethinde Ümmü Hânî’nin eşi Hübeyre, Necran’a kaçmış ve orada kâfir olarak ölmüştür. Hz. Peygamber eşi tarafından terk edilen Ümmü Hânî’ye tekrar evlenme teklifi etmiş, fakat bu sefer de Ümmü Hânî bazı sebeplerden dolayı bu teklifi geri çevirmiştir.

Ümmü Hânî'nin rivayet ettiği hadislerden anlaşıldığı üzere; o ince ruhlı ve nezâket sahibi, Hz. Peygamber'e son derece bağı bir hanım sahâbîdir.

Hz. Peygamber'i yakinen tanıma bahtıyarlığına erişmiş bu hanım sahâbî O'dan (s.a.) muhtelif kounlarda hadis rivayet etmiştir. Cerh ve Ta'dil alimleri onun rivayetlerinin, üzerinde ittifak edilen hadisler olduğunu belirtmekte ve ondan hadis ilmi alınabileceğini zikretmektedirler. Ümmü Hânî'nin rivayet ettiği hadisleri müteber hadis kaynaklarında bulmak mümkündür.

Ümmü Hânî sahâbî olmanın yanında Hz. Peygamber'e neseben yakınlığı olan bir hanım sahâbîdir. Neseben yakınlığı olmasının dışında O'nunla (s.a.) aynı evde yaşamış, çocukluk dönemini birlikte geçirmiş ve Hz. Peygamber'in her haline şahit olmuştur. Hz. Peygamber'e bu kadar yakın olan Ümmü Hânî bu çalışma ile tanıtılmaya çalışılmıştır. Daha farklı çalışmalarla Hz. Peygamber'i gören vahyin ilk şahitleri olan sahâbe dönemine ilişkin bilgilerin zenginleşeceği muhakkaktır.

KAYNAKÇA

- ABBAS, Fadl Hasan, (1987), *el-Minhâc nefhâtu mine'l-isrâ ve'l-mi'rac*, Dâru'l-beşîr, Amman.
- AHMED B. HANBEL, Ahmed b. Muhammed, (1988), *Kitâbu'l-ilel ve ma'rifetü'r-ricâl*, (Tahkîk: Vasiyyullah b. Muhammed Abbas), I-III, Mektebetü'l-İslâmiyye, Dâru'l hânî, y.y.
- AHMED B. HANBEL, Ahmed b. Muhammed, (1992), *el-Müsned*, I-XX, Çağrı yayınları, İstanbul.
- AKÇAY, Mehmet, (1995), "Fâtıma bint Esed", *D.İ.A.*, XII, s. 225, İstanbul.
- BEĞAVÎ, Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes'ud (1993), *Tefsîru'l-Beğavî*, (Tahkîk: Muhammed Ahmed Nemr), I-VIII, 2.baskı, Dâru Tayyibe.
- BELÂZURÎ, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, (1996), *Ensâbu'l-esrâf*, (Tahkîk: Riyad Zirikli, Süheyl Zekkar), I-XXV, 1. baskı, Dâru'l-fikr, Beyrut.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin, (1985), *Delâilün-nübüvve ve ma'rifetu ahvâli sahibi's-şeria*, (Tahkîk: Abdulmu'ti Kal'abî), I-VII, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin, (1344), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, 1. baskı, Dâiratu'l-meârif, Hadarâbâd.
- BOLELLİ, Nusrettin, (1998), *Kadınların Hadis İlmindeki Yeri*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh İsmail b. İbrahim, (1992), *Kitâbu Târihu'l-kebîr*, I-IX, el-Mektebetü'l-islâmiyye, Haydarâbâd.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh İsmail b. İbrahim, (1987), *Ricâlu Sâhihü'l-Buhârî*, (Tahkîk: Abdullâh el-Leysî), Dâru'l-ma'rife, Beyrut.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh İsmail b. İbrahim, (1992), *el-Câmius's-Sahîh*, I-VIII, Çağrı yayınları, İstanbul.

- CESSÂS, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî, (1985), *Ahkâmu'l-Kur'an*, (Tahkîk: Muhammed es-Sâdık Kamhavî), I-V, Dâru türâsu'l-arabî, Beyrut.
- CEZZÂR, Fikri Zekî, (1994), *Medâhilü'l-müellifîn ve'l-a'lâmi'n-nisâ*, I-IV, Mektebetü'l-melik fahd el-vataniyye, Riyâd.
- ÇELEBÎ, Süleyman, (1980), *Mevlid*, (Haz: Dr. Neclâ Pekolcay), Dergâh yay., İstanbul.
- DANIŞMAN, Zuhurî, (1967), *Büyük İslâm Târihi*, I-V, Zuhurî Danışman yay., İstanbul.
- DÂREKUTNÎ, Ebûl-Hasen Ali b. Ömer, (1966), *es-Sünenü'd-Dârekutnî*, I-IV, Dâru'l-mehâsin, Kâhire.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân et-Temîmî, (1992), *Sünenü'd-Dârimî*, I-VI, Çağrı yayınları, İstanbul.
- DIMAŞKÎ, Muhammed b. Sâlih, (2003), *Subul el-hudâ ve'r-reşâd fî sîret hayri'l-ibâd ve'z-zikri fadâilihî ve ahvâlihî fî'l-mebde' ve'l-meâd*, (çev. Halil İbrahim Kaçar, Hüseyin Kaya), Ocak Yayıncılık, İstanbul.
- DİYÂRBEKRÎ, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan, (1866), *Târihü'l-hamîs fî ahvâl enfe-si nefîs*, I-II, Müessesetü şa'ban, Beyrut.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, (1992), *es-Sünen*, I-IV, Çağrı yayınları, İstanbul.
- EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk Ebû Nuaym el-Esbahânî, (1988), *Ma'rifetü's-sahâbe*, I-II, (Tahkîk: Muhammed b. Râzî b. Hâc Osmân), Mektebetü'd-dâr, Medine.
- EBÛ ZEHRÂ, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa (1993), *Son Peygamber Hz. Muhammed* (çev. Mehmet Keskin), Birleşik Yayıncılık, İstanbul.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, (1989), "Ebû Tâlib", *D.İ.A.*, X, s. 237-238, İstanbul.
- GÜNDÜZ, Şinasi, Ünal Yavuz, Sarıkçioğlu Ekrem, (1996), *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Mi'raç*, Vadi yay., 1. baskı, Ankara.

- HÂİRÎ, Muhammed Hüseyin Ali, (1987), *Terâcimu a'lâmi'n-nisâ*, Müessesetü'l-a'lemî li'l-matbû, Beyrut.
- HAKÎM, Ebû Abdullah b. Muhammed b. Abdullah, (2000), *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, (Tahkik: Hamdi Demirdaş Muhammed), I-VIII, Mektebetü Mustafa el-Bâz, Mekke.
- HALEBÎ, Ebû'l-Ferec Nureddîn Ali b. İbrahim b. Ahmed, (t.y.), *es-Siretu'l-Halebî fi sîreti'l-emîni'l-me'mun*, I-II, Dâru'l-ma'rife, Beyrut.
- HALİMÎ, Ebû Abdullah Hüseyin b. Hasan, (1979), *el-Minhâc fî şuabi'l-imân*, Dâru'l-Fikr, y.y.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam Peygamberi*, (2004), (çev: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yazgan), Beyan yay.,İstanbul.
- HAZRECÎ, Safiyyüddîn Ahmed b. Abdillâh el-Ensârî, (1979), *Hulâsatu tezhîbi Tezhîbi'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*, 3. baskı, Mektebetü'l-matbuâtî'l-İslamiyye, Beyrut.
- HEYSEMÎ, Nûreddîn Ali b. Ebû Bekr, (1994), *Mecmuu'z-zevâid ve menbaü'l-fevâid*, (Tahkîk: Abdullah Muhammed Derviş), I-III, Dâru'l-fikr, Beyrut.
- HİNDÎ, Alâuddîn Ali, (1965), *Kenzü'l-'ummâl*, I-XIII, 2. baskı, Meclisu dâiretu'l-maârif, Haydarâbâd.
- HUÎ, Ebû'l-Kâsım el-Mûsevî, (1989), *Mu'cemu ricâli'l-hadîs*, XXIII, 4. Baskı, Beyrut, y.y.
- HÜSEYNÎ, Ebû'l-Mehâsin Muhammed b. Ali, (1997), *Kitâbü't-tezkire bi-ma'rifeti ricâli'l- kütübi'l-aşere*, (Tahkîk: Rıfat Fevzi Abdulmuttalib), I-IV,1. baskı, Mektebetü'l-hancî, Kahire.
- İBN ABDİLBERR, Ebû Ömer Yusuf b. Ahmed en-Nemerî, (1939), *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, (Tahkîk: Ali Muhammed Becâvî), I-IV, Dâru'l-nahdatî, Kahire.

- İBN ACÎBE, Ebû Abbas Ahmed b. Muhammed b. el-Mehdî, (2002), *el-Bahru'l-medîd fi tefsîru'l-Kur'anû'l-Mecîd*, (Tahkîk: Ömer Ahmed er-Râvî), I-IV, 1. baskı, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut.
- İBN ÂDİL, Ebû Hafs Ömer b. Ali, (1998), *el-Lübâb fi ulûmu'l-kitâb*, (Tahkîk: Âdil Ahmed Abdülmecid, Ali Muhammed Muavviz), I-XX, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut.
- İBN ASÂKİR, Ebû'l-Kâsım Ali b. Hasen, (1998), *Târihu Medîneti Dimeşk*, (Tahkîk: Muhyiddîn Ebû Saîd Amrevî), I-LXX, 1. baskı, Dâru'l-fikr, Beyrut.
- İBN BEŞKÜVÂL, Ebû'l-Kâsım Halef b. Abdümelik, (1987), *Kitâbu gavâmizi'l-esmâi'l-mübheme*, (Tahkîk: Muhammed Kemâlüddîn İzzeddîn), I-VII, Alemu'l-kütüb, Beyrut.
- İBN EBÎ HÂTİM, Muhammed b. İdris Ebû Muhammed er-Razî Abdurrahman, (1952), *el-Cerh ve't-ta'dil*, I-IX, Meclisu Dairetu'l-maârif, Haydarabad.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed, (2006), *el-Musannef*, (Tahkîk: Muhammed Avvâme), I-XXVI, Dâru'l-kible, Cidde.
- İBN HACER, Şihâbuddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, (1995), *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*, (Tahkîk: Ali Muhammed Muavviz), I-IV, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut.
- İBN HACER, Şihâbuddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, (1327), *Tehzîbü't-Tehzîb*, I-XII, Meclisu dâiretu'l-maârif, Haydarabad.
- İBN HACER, Şihâbuddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, (1988), *Takribü't-tehzîb*, Dâru'r-reşad, Haleb.
- İBN HAYYÂT, Ebû Amr Halîfe, (1982), *Kitâbu't-tabakât*, (Tahkîk: Ekrem Ziyâ el-Umrî), 2. baskı, Dâru Tayyibe.
- İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endülüsî, (1982), *Cemheretu ensâbi'l-arab*, (Tahkîk: Abdüsselâm Muhammed Hârûn), 5. baskı, Dâru'l-maârif, Kahire.

- İBN HİBBÂN, Muhammed b. Hibbân el-Büstî, (1959), *Kitâbu meşâhiru ulemâi'l-emsâr*, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Kâhire.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemaleddîn Abdülmelik ,(t.y.), *Sireti İbn Hişâm*, I-IV, Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî, Beyrut.
- İBN KESÎR, Ebû'l-Fida İmadüddîn İsmail b. Ömer, (1994), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (çev. Mehmet Keskin), I-XIV, Çağrı yay., İstanbul.
- İBN KESÎR, Ebû'l-Fida İmadüddîn İsmail b. Ömer, (1976), *es-Siretü'n-Nebeviyye*, (Tahkîk: Mustafa Abdulvâhid), I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut.
- İBN KESÎR, Ebû'l-Fida İmadüddîn İsmail b. Ömer, (1993), *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut.
- İBN KUDÂME, Muvafakuddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, (1988), *et-Tebyîn fî ensâbi'l-Kureyşiyîn*, (Tahkîk: Muhammed Naif Dulemî), 2. baskı, Mektebetü'n-nahdati'l-arabiyye, Beyrut.
- İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, (1969), *el-Meârif*, (Tahkîk: Servet Ukkâşe), Dârû'l-meârif, Kahire.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, (1992), *Sünenü İbn Mâce*, I-IV, Çağrı yayınları, İstanbul.
- İBN SA'D, Ebû Abdullah b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî, (1985), *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-IX, Dâru Sâdır, Beyrut.
- İBN SEYYİDÜNNÂS, Ebû'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, (1992), *Uyûnü'l-eser fî fûnûni'l-megâzî ve's-şemâil ve's-siyer*, I-II, 1. baskı, Dârû't-türâs, y.y.
- İBNÜ'L-ESÎR, İzzüddîn Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, (1970), *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, (Tahkîk: Muhammed İbrahim Bennâ, Muhammed Ahmed Aşur, Muhammed Abdulvehhab Fayid), I-VII, Dâru's-şaab, Kahire.
- İBNÜ'L-ESÎR, İzzüddîn Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, (2002.), *el-Kâmil fî't-Târih*, 1. baskı, I-XIII, Dâru'l-ma'rife, y.y..

- İBNÜ'L-İMÂD, Şihâbuddîn Ebû Fellâh Abdulhayy b. Ahmed b. Muhammed, (1986), *Şezerâtü'z-zeheb fî ehbâri men zeheb*, (Tahkîk: Abdulkâdir Arnaûd, Mahmûd Arnaûd), I, Dâru İbn Kesîr, Beyrut.
- İCLÎ, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Abdullah b. Sâlih, (1985), *Ma'rifetü's-sikât*, (Tahkîk: Abdülalîm Abdülazîm el-Bestavî), I-II, Mektebetü'd-dâr, Medine.
- İZNİKÎ, Mûsâ b. Hacı Hüseyin, (1984), *Mi'raç*, (çev. Dr. Hikmet Özdemir), Yaylacık Matbaası, İstanbul.
- KÂDİ İYÂZ, Ebû'l-Fadl İyâz b. Mûsâ b. İyâz, (t.y.), *eş-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Mustafa*, (Tahkîk: Hüseyin Abdilhamid Nil), I-II, Şirketu Dâru'l-erkâm, Beyrut.
- KANDEMİR, Yaşar, (1989), "Ali b. Tâlib", *D.İ.A.*, II, s. 371-378, İstanbul.
- KEHHÂLE, Ömer Rızâ, (1959), *A'lâmü'n-nisâ fî âlemi'l-arab ve'l-İslâm*, I-V, 2. baskı, Dımaşk.
- KELBÎ, Ebû Münzir Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib, (1986), *Cemheretü'n-neseb*, (Tahkîk: Nâcî Hasan), 1. baskı, Mektebetü'l-nahdati'l-arabiyye, Beyrut.
- KÖKSAL, Asım, (1981), *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, Şamil Yayınevi, İstanbul.
- KUTUB, Muhammed Ali, (1996), *Nisâ havle'r-râsul*, 2. baskı, Dâru'd-da've, İskenderiye.
- KUTUB, Seyyid b. Kutub b. İbrahim, (1966), *Fî zilâi'l-Kur'an*, I-VI, Dâru's-şürûk, Beyrut.
- KURTUBÎ, Ebû Abdullah Muhammed Ahmed el-Ensârî, (1997), *el-Câmiu'l-ahkâmi'l-Kur'an*, I-IX, Dâru İbn Hazm, Beyrut.
- KUŞEYRÎ, Ebû'l-Kâsım Abdülkerîm b. Hevâzin, (2005), *Kitâbu'l-mi'raç*, (Tahkîk: Ali Hasan Abdülkadir), Dâru Byblion, Paris.
- LINGS, Martin, (2006), *Hz. Muhammed'in Hayatı* (çev. Nazife Şişman), İnsan yayınları, İstanbul.

- MÂLİK B. ENES, (1992), *Muvatta'*, I-II, Çağrı yayınları, İstanbul.
- MEHMED ZİHNÎ, (1982), *Meşâhîru'n-nisâ*, Şamil yayınları, İstanbul.
- MİZZÎ, Cemâleddîn Ebû'l-Haccâc Yusuf, (1980), *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, I-XXXV, Müessesetu'r-risâle, Beyrut.
- MOLLAİBRAHİMOĞLU, Süleyman, (1991), *Mi'raç Gerçeği*, Akbel yay., İstanbul.
- MUHAMMED B. ABDULVEHHÂB, (1977) *Muhtasar Siretu'r-rasûl*, (çev. Salih b. Abdulaziz el-Racihi), Güven Matbaası, Ankara.
- MÜBÂREKFÛRÎ, Ebû'l-Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim, (t.y.), *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi Câmiu't-Tirmizî*, I-X, Sâhibu'l-Mektebetü's-selefi, Medine.
- MÜBÂREKFÛRÎ, Safiyyurrahmân, (2001), *En Güzel Örnek Rasûlullah (s.a.)*, (çev. Oktay Yılmaz), Guraba yayınları, İstanbul.
- MÜSLİM, Ebû'l-Huseyn İbnu'l-Haccâc en-Neysâbûrî, (1992), *Sahîhu Müslim*, I-VIII, Çağrı yayınları, İstanbul.
- NESÂÎ, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali, (1992), *Sünenü'n-Nesâî*, I-VIII, Çağrı yayınları, İstanbul.
- NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, (2005), *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, I-II, Dârü'l-mektebetü'l-ilmîyye, Beyrut.
- ÖNKAL, Ahmet, (1989), "Akîl b. Ebû Tâlib", *D.İ.A.*, II, s. 264-265, İstanbul.
- ÖNKAL, Ahmet, (1992), "Ca'fer b. Ebû Tâlib", *D.İ.A.*, VI, s. 548-549, İstanbul.
- RÂZÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr, (1997), *Mefâtihu'l-gayb*, I-XXXII, Dâru İbn Hazm, Beyrut.
- SEYDİŞEHRÎ, Mahmud Es'ad, (1983), *Tarih-i Dîn-i İslâm*, (çev. Ahmed Lütfi Kazancı, Osman Kazancı), Marifet Yayınları, İstanbul.

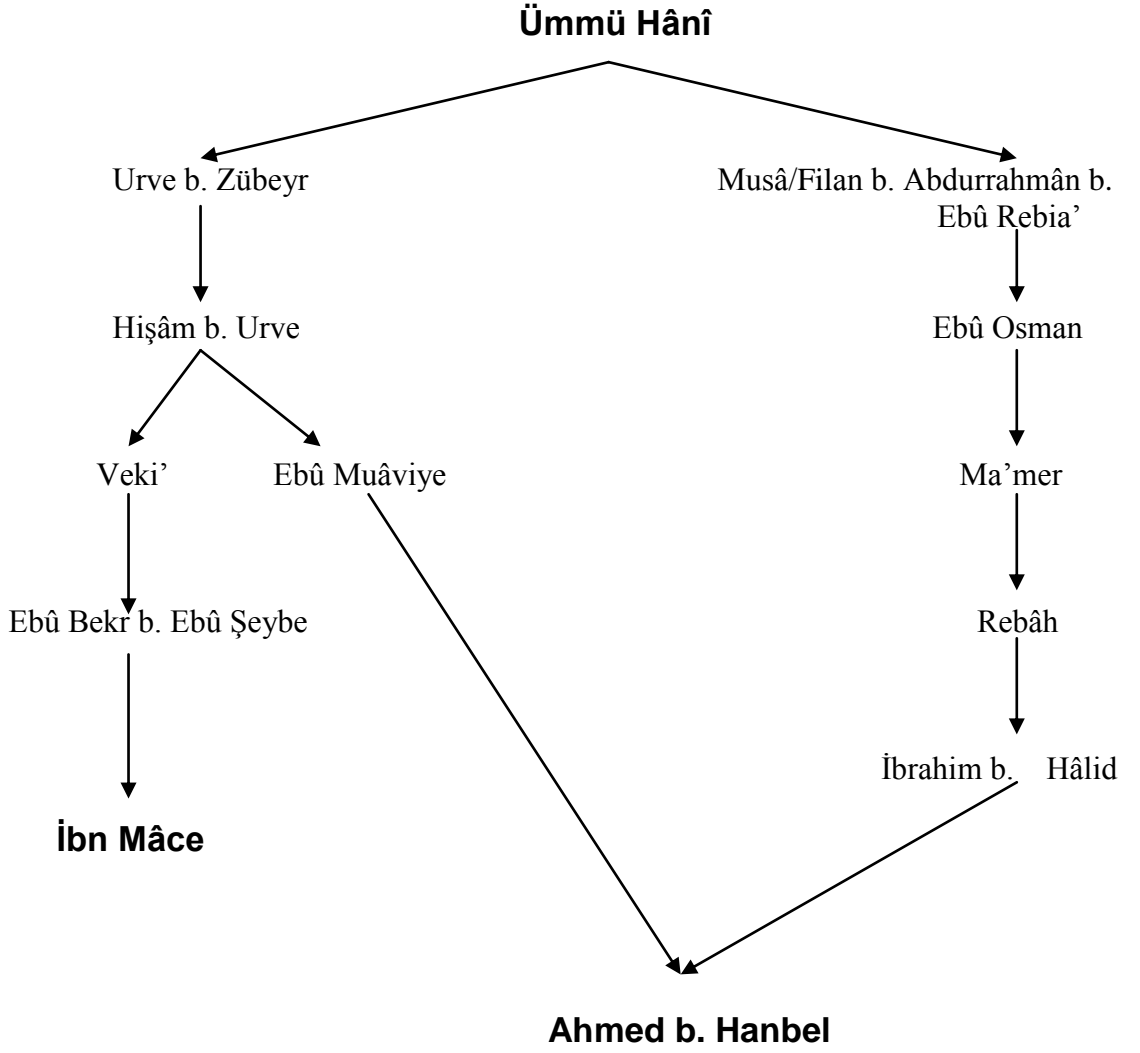
- SÜHEYLÎ, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed, (1967), *er-Ravzû'l-unf fi şerhi's-Sîreti'n-Nebebiyye li-İbn Hişâm*, (Tahkîk: Abdurrahman el-Vekîl), Dâru'n-nasr, Kahire.
- TALİBÎ, Ammar, (1983), *Âsaru İbn Bâdis*, I, 2. baskı, Dâru'l-garbi'l-İslâmî, Beyrut.
- TABERÂNÎ, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb, (1984), *el-Mu'cemu'l-kebir*, (Tahkîk: Hamdi Abdülmecîd es-Selefi), I-XXV, 2.baskı, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire.
- TABERÂNÎ, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb, (1985), *el-Mu'cemu'l-evsat*, I-X , (Tahkîk: Muhammed Tahhân), Mektebetü'l-meârif, Riyad.
- TABERÂNÎ, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb, (1983), *el-Mu'cemu's-sağîr*, I-II, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut.
- TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, (1987), *Târihu'l-umem ve'l-mülük*, I-IV, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut.
- TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, (1995), *Câmiu'l-beyân an te'vîli ayi'l-Kur'an*, I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut.
- TATLI, Bekir, (2008), *Âyet ve Hadislerde İsrâ ve Miraç Olayı*, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevra, (1992), *Sünenü't-Tirmizî*, I-V, Çağrı yayınları, İstanbul.
- TU'MÎ, MUHYİDDÎN, (1991), *el-İsra ve'l-mi'rac li İmam İbn Abbas*, er-Ravda li'n-neşr ve't-tevzî, y.y.
- YARDIM, Ali, (2005), *Peygamberimiz'in Şemâili*, 7. baskı, Damla yay., İstanbul.
- VASSÂF, Hüseyin, (2006), *Mevlid Şerhi Gülzâr-ı Aşk*, (haz. Dr. Mustafa Tatcı, Dr. Musa Yıldız, Kaplan Üstüner), 1. baskı, Dergah yay.,
- YA'KÛBÎ, İbn Vâzih Ahmed b. İshak b. Ca'fer, (t.y.), *Târihü'l-Ya'kûbî*, I-II, Dâru sâdır, Beyrut.

- YA'KÛBÎ, İbn Vâzih Ahmed b. İshak b. Ca'fer, (2002), *el-Büldân*, 1. baskı, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut.
- YILDIZ, Ramazan, el-Miftah S. Ganim, (1969), *Peygamberimiz'in İsrâ ve Mi'raç Mu-cizesi*, Sinan yay., İstanbul.
- ZAPSU, Abdurrahim, (2006), *Büyük İslam Tarihi*, Risale Yayınevi, İstanbul.
- ZEHEBÎ, Şemsüddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed, (1983), *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivayetu fî'l-kütübü's-sitte*, I-III, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut.
- ZEHEBÎ, Şemsüddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed, (1963), *Mîzânu'l-i'tidâl*, (Tahkîk: Ali Muhammed Becâvî), I-VIII, 1. baskı, Beyrut.
- ZEHEBÎ, Şemsüddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed, (1993), *Siyeru a'lami'n-nübelâ*, (Tahkîk: Şuayb el-Arnaut), I-XXIII, Müessesetu'r-risâle, Beyrut,
- ZEMAHŞERÎ, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, (1997), *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzil ve uyünü'l-ekavil fî vücûhi't-te'vil*, I-VI, 1. baskı, Dâru ihyâu't-türâsi'l-arabî, Beyrut.
- ZUHAYLÎ, Muhammed, (t.y.), *Mercaü'l-ulumi'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Ma'rife, Dimaşk.
- ZÜBEYRÎ, Ebû Abdullâh el-Mus'ab b. Abdullâh b. el-Mus'ab, (1982), *Kitâbu Nesebi Kureyş*, 3.baskı, Dâru'l-meârif, Kahire.
- ZÜBEYRÎ, Şihâbuddîn Ahmed b. Abdülvehhâb b. Muhammed Nüveyrî, (t.y.), *Nihâyetü'l-ereb fî fûnuni'l-edeb*, XVIII, Vezâretü's-sekâfe ve'l-irşâd, Kahire.

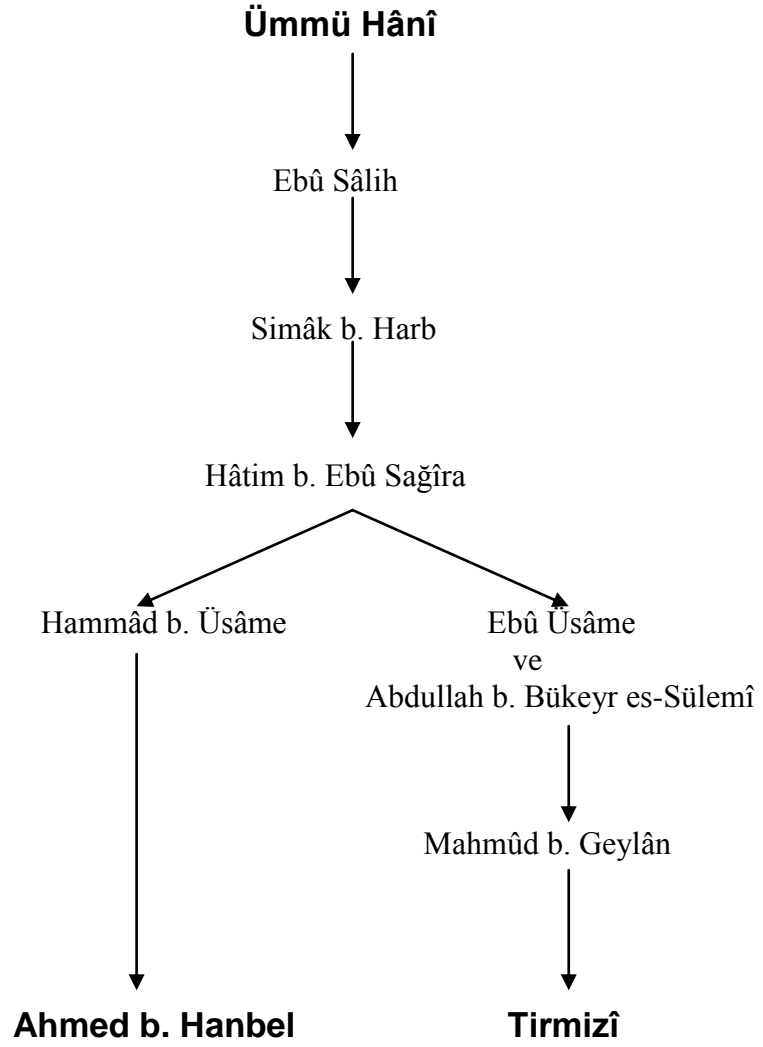
EKLER

EK 1:

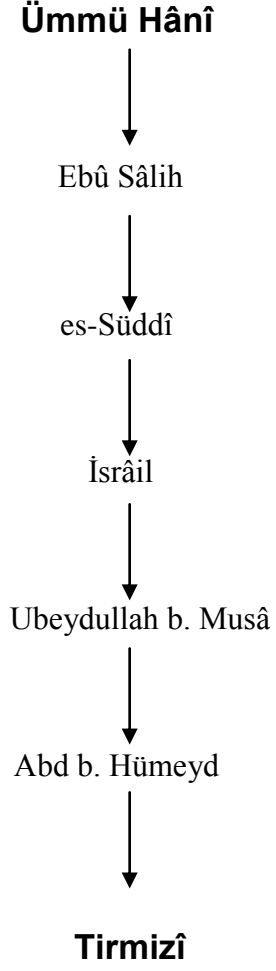
Şekil 1: Mâşiye edinme ile ilgili hadisler

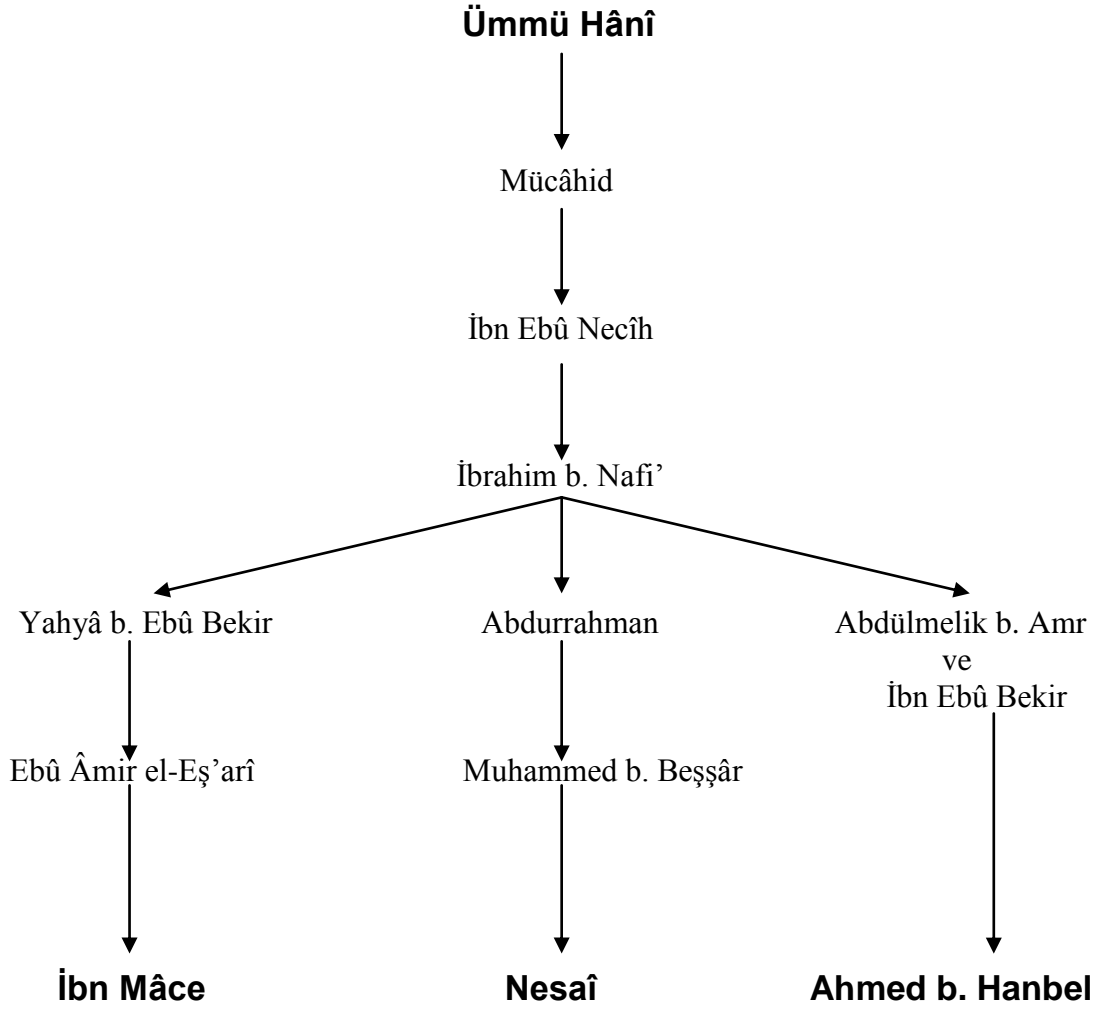
Şekil 2: Ankebut suresinin 21. ayetinin tefsiriyle ilgili hadisler

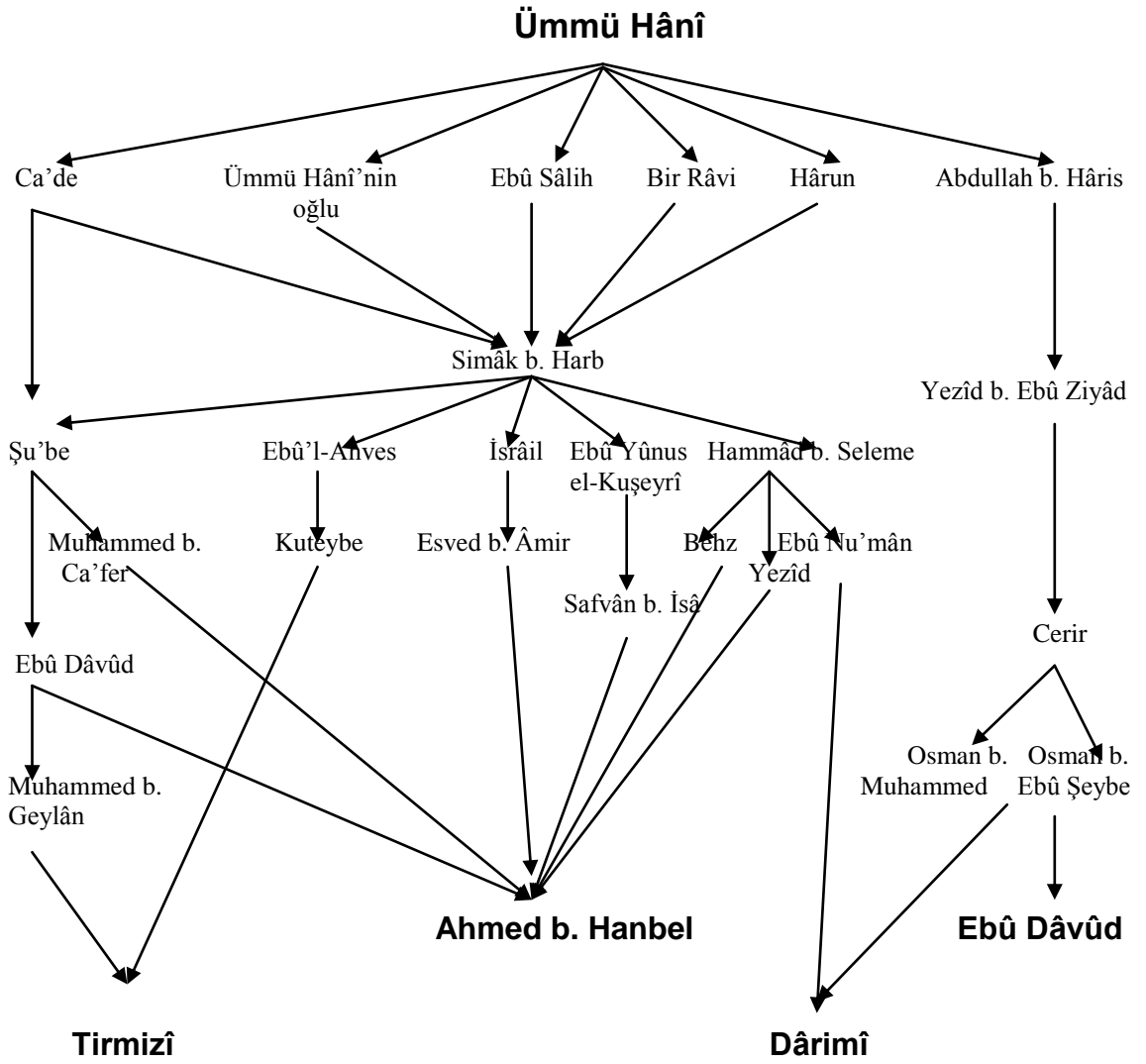
Şekil 3: Ahzab suresinin 50. ayetinin tefsiriyle İlgili hadis

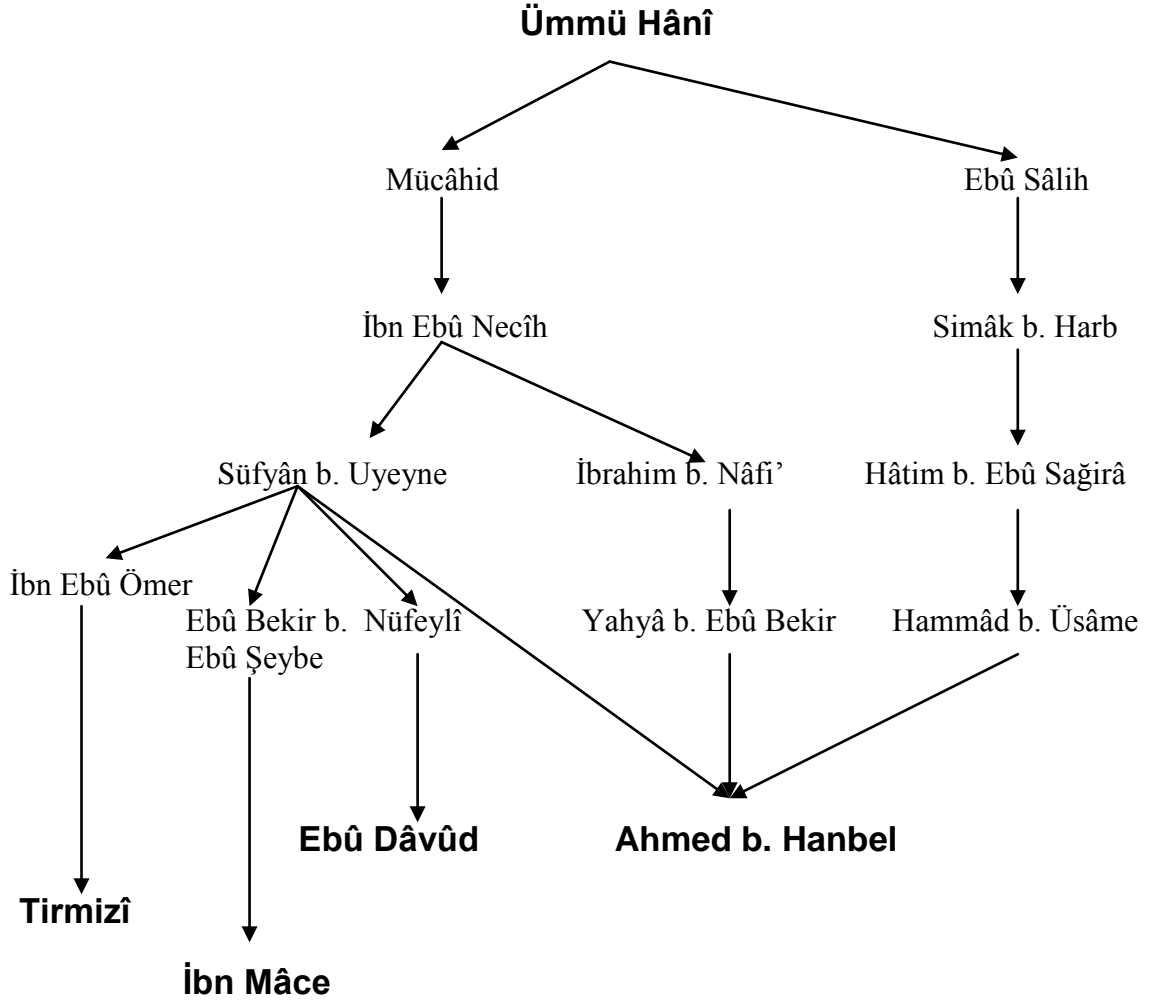
Şekil 4: Hz. Peygamber'in eşi Meymûne ile aynı kaptan gusül almasıyla ilgili hadisler

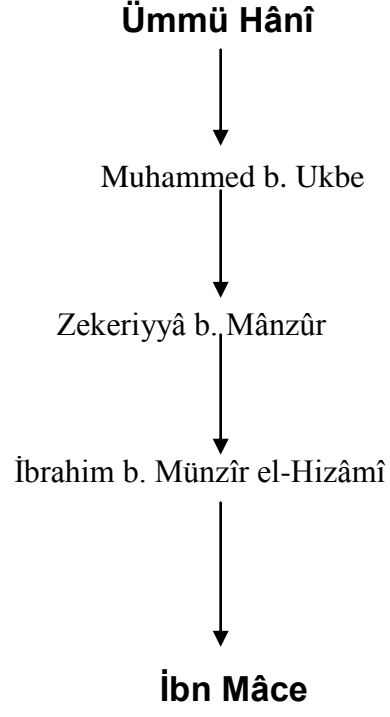
Şekil 5: Oruç ile ilgili hadisler

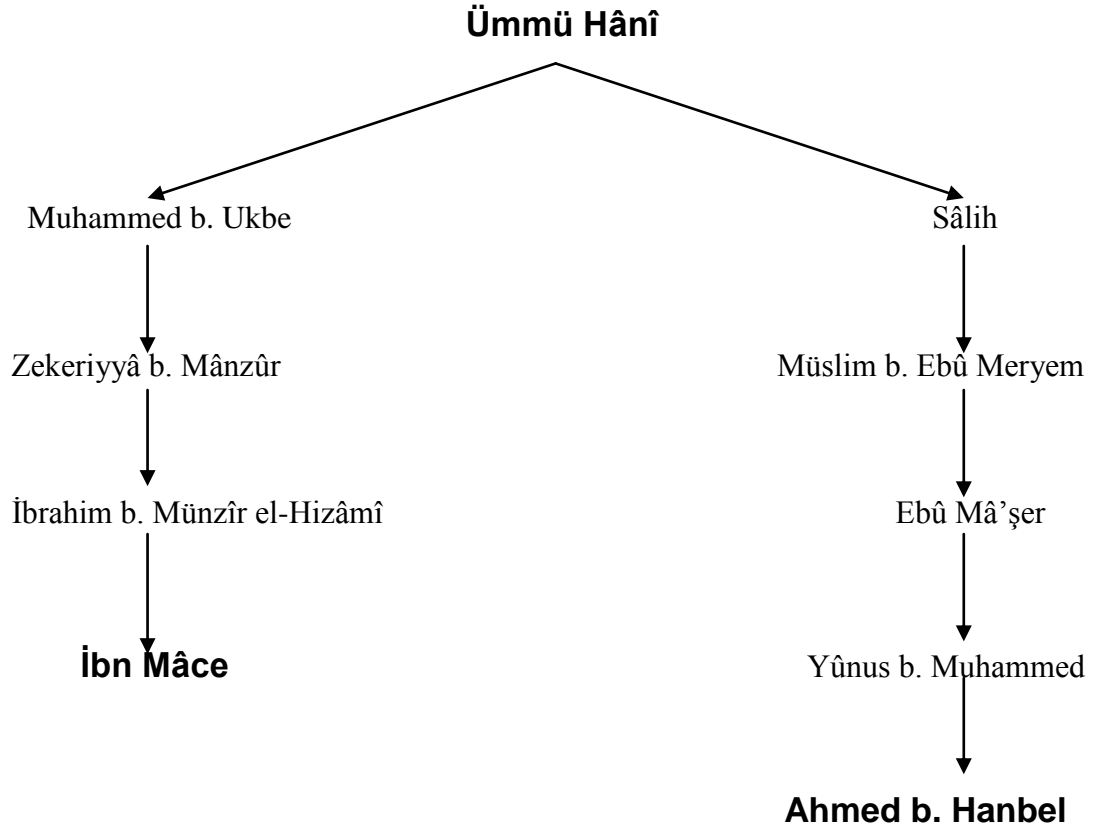
Şekil 6: Hz. Peygamber'in Şemâli ile ilgili hadisler

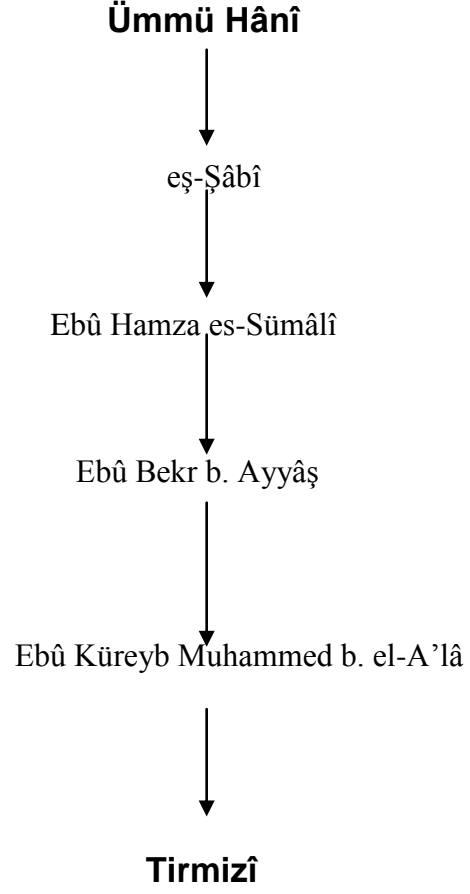
Şekil 7: Lâilâhellallâh'ın faziletiyle ilgili hadis

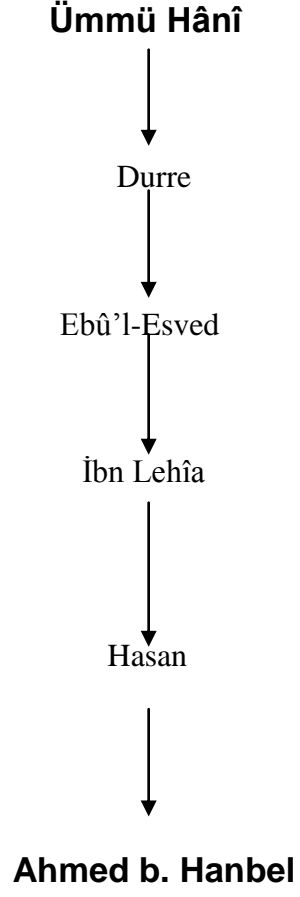
Şekil 8: Tesbihler ile ilgili hadisler

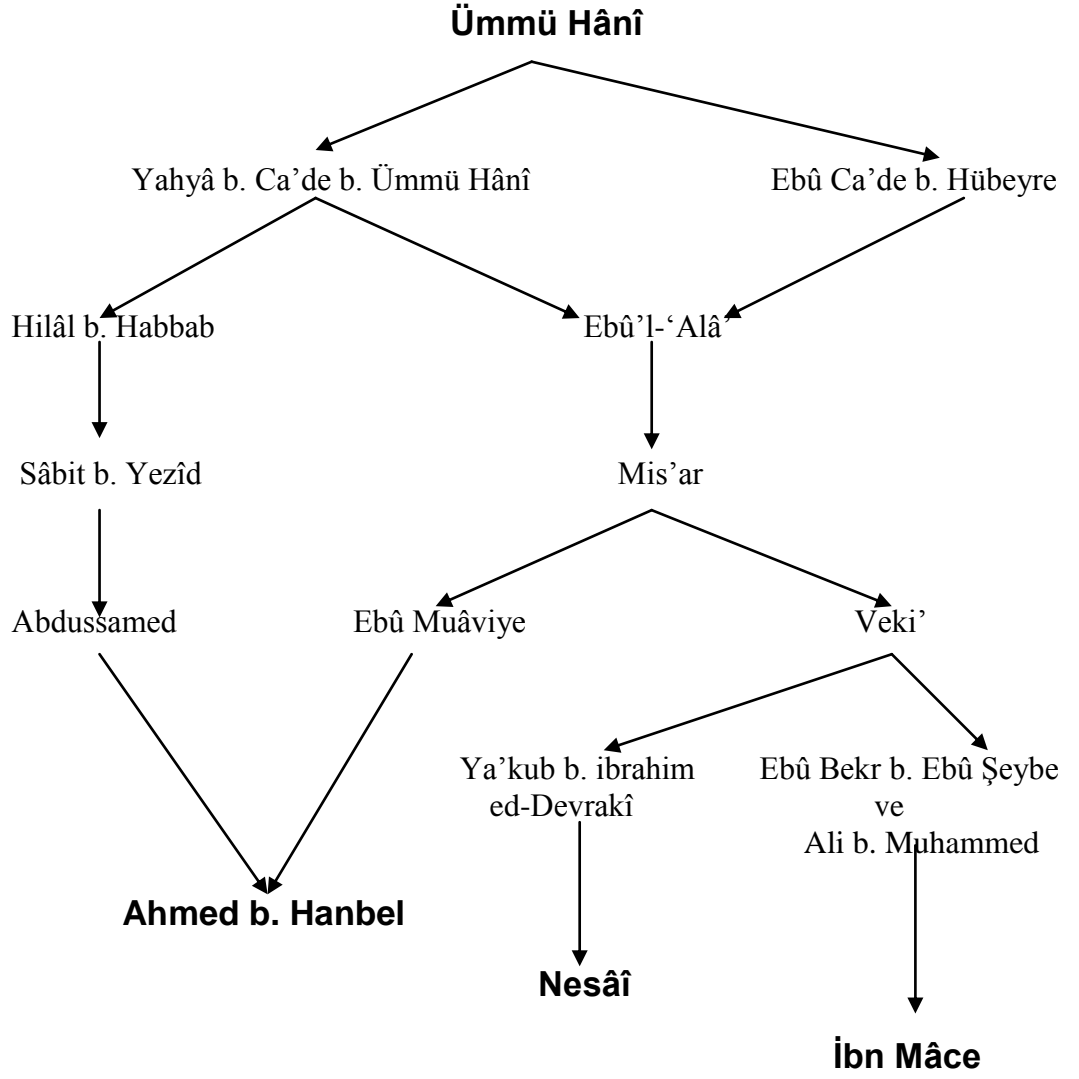
Şekil 9: Sirke ile ilgili hadis

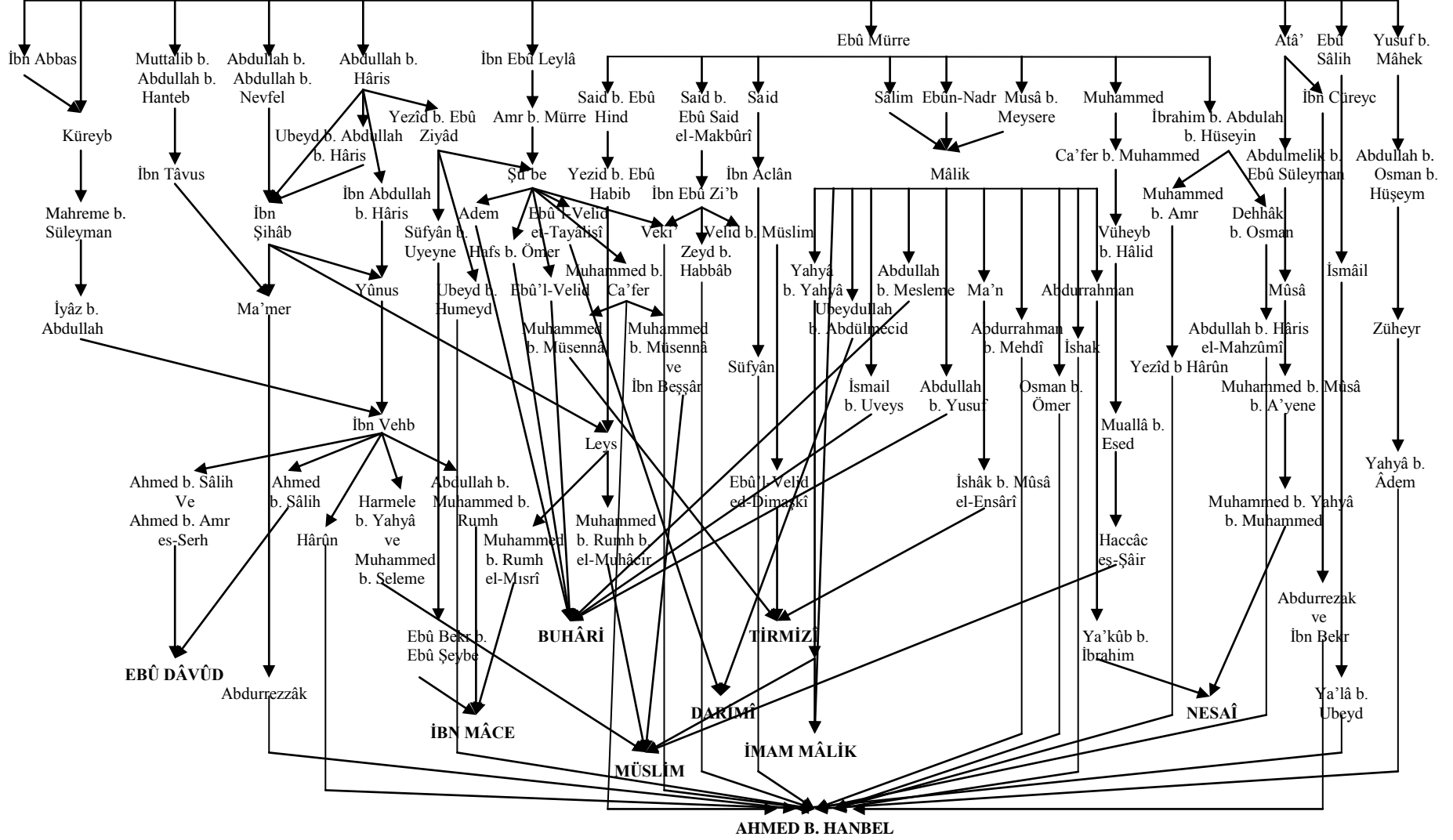
Şekil 10: Kıyamet ile ilgili hadis

Şekil 11: Hz. Peygamber'in namazda sesli okuması ile ilgili hadisler

Şekil 12: Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethinde Ümmü Hânî ile arasında geçen diyalog ile ilgili tüm rivayetler
ÜMMÜ HÂNİ

ÖZGEÇMİŞ

19.01.1983 tarihinde Ankara'da doğdu. 2001 yılında Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesinden, 2006 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Ana Bilim Dalı'nda, Hadis alanında Yüksek Lisans çalışmalarına başladı.